

RAPOR

BONN'DAN ANTALYA'YA: SB64 Müzakereleri ve Türkiye'nin COP31 Başkanlık Stratejisi

DİLEK AĞA

KASIM 2026 | SAYI: 285

SETA

BONN'DAN ANTALYA'YA: SB64 Müzakereleri ve Türkiye'nin COP31 Başkanlık Stratejisi

DİLEK AĞA

SETA

COPYRIGHT © 2026

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 285
I. Baskı: 2026
ISBN: 978-625-5429-05-6

Editörya: Ebrar Üzümcü, Berrin Afacan, Mustafa Said İşeri
Mizanpaj: Said Demirtaş
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul
Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin
Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel
Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM
Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ | 9

KURUMSAL ÇERÇEVE: YARDIMCI ORGANLAR VE BAŞKANLIK | 15

SB64'ÜN SEYRİ VE ÇIKTILARI | 25

TÜRKİYE'NİN SB64'TEKİ KONUMU | 37

BONN SONRASI HAZIRLIK SÜRECİ | 47

ANTALYA'YA DEVREDEN GÜNDEM | 59

BAŞKANLIK STRATEJİSİNİN HAREKET ALANI | 69

SONUÇ VE ÖNERİLER | 81

ÖZET

Bu rapor, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) yardımcı organlarının 8-18 Haziran 2026 arasında Bonn'da toplanan 64. oturumlarını (Sixty-Fourth Sessions of the Subsidiary Bodies, SB64) ve bu oturumlardan Pasifik'teki hazırlık toplantısına uzanan süreci Türkiye'nin 31. Taraflar Konferansı (31st Conference of the Parties, COP31) Başkanlığı açısından analiz etmektedir. SB64'te teknoloji, kapasite geliştirme ve idari konularda yönetim organlarına iletilecek karar taslakları hazırlanmıştır. Öte yandan Azaltım Çalışma Programı ile Küresel Uyum Hedefi'nde sonraki oturuma hangi metnin taşınacağı konusunda uzlaşı sağlanamamıştır.

Rapor, başkanlığı iki ölçüt üzerinden değerlendirmektedir. Birincisi Taraflar Konferansı (COP) başkanının hem tarafsız yönetici hem hükümet temsilcisi olmasından doğan ikili konumu, ikincisi resmi müzakere düzlemi ile gönüllü uygulama düzlemi arasındaki statü farkıdır. Türkiye COP31'e hiçbir taraf grubuna üye olmadan başkanlık edecektir. Bu konum, Türkiye'nin müzakerelerde taraf olarak bir grup desteğine dayanmadığı anlamına gelmektedir.

Başkanlık makamında ise aynı konum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında eşit mesafeyi koruma ve iki tarafın ge-

rekçelerini tanıyan bir yönetici olarak hareket etme imkanı vermektedir. Bu imkanın sonuca dönüşüp dönüşmeyeceğini sürecin yönetimi belirleyecektir. Türkiye'nin SB64'teki görünürlüğü başkanlık sıfatıyla yürüttüğü faaliyetlerde yoğunlaşmıştır. Başkanlık, Aksiyon Ajandası kapsamındaki tematik önceliklerinin dördünü oturumda sayısal küresel hedeflere dönüştürmüş, elektrifikasyon hedefi oturumdan sonra hükümetlerin katılımına açılan bir taahhüde taşınmıştır. Atık hedefi, Türkiye'nin 2017'den bu yana yürüttüğü Sıfır Atık uygulamasıyla ve bu başlıkta Birleşmiş Milletler (BM) düzeyinde üstlendiği öncülükle doğrudan bağlantılıdır. Aynı oturumda bazı taraflar uygulama düzleminde üretilen çıktıların resmi müzakere sürecine bağlanmasına itiraz etmiştir. Başkanlık ise Ekim 2026'daki hazırlık toplantısında Antalya'ya kendi öncülüğünde bir siyasi karar metni götürme niyetini açıklamıştır. Hedeflerin tanımı ve ulusal politika adımları başkanlığın ve hükümetin kendi kararına bağlıyken bu hedeflerin müzakere düzlemine geçişi, fosil yakıtlar ve finansman ise tarafların rızasını gerektirmektedir.

Rapor müzakere sürecinin yönetimi, başkanlık gündeminin ulusal politika adımlarıyla desteklenmesi ve eşit mesafeli başkanlık profili ile başkanlık sonrası dönem için politika önerileri sunmaktadır.

GİRİŞ

9-20 Kasım 2026 arasında Antalya'da toplanan COP31'in müzakere gündemi Haziran 2026'da Bonn'da şekillenmiştir. Yardımcı organların yıl ortasındaki oturumlarında yıl sonunda kabul edilecek metinlerin teknik ve hukuki hazırlığı yapılmakta, Antalya'da sonuçlandırılabilecek gündem maddelerinin kapsamı da büyük ölçüde bu aşamada belirlenmektedir.

Bonn'daki SB64'te uzlaşı teknik ve kurumsal konularla sınırlı kalmıştır. Uygulama Yardımcı Organı (Subsidiary Body for Implementation, SBI) İklim Teknoloji Merkezinin ev sahipliği için Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nı (United Nations Environment Programme, UNEP) tavsiye eden bir sonuç metni kabul etmiş, teknoloji ile finansman mekanizmaları arasındaki bağlantılar konusunda ise COP31'e bir karar taslağı iletmiştir. Buna karşılık taraflar Azaltım Çalışma Programı'nda hangi belgelerin sonraki görüşmelere esas alınacağında anlaşamamış, Küresel Uyum Hedefi'nde de bir sonuca ulaşamamıştır.[1]

1 "Summary of the 2026 June Climate Meetings: 8-18 June 2026", *Earth Negotiations Bulletin* 12, sayı 900 (22 Haziran 2026): 10-11. Karar taslağının COP31'e iletilmesi için bkz. "Report of the Subsidiary Body for Implementation on Its Sixty-Fourth Session, Held in Bonn from 8 to 18 June 2026 (FCCC/SBI/2026/15)", UNFCCC, 28 Ağustos 2026, para. 104, erişim 13 Eylül 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2026_15_adv.pdf. Azaltım Çalışma Programı için bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3-4. Programın resmi

Bu tablo, rejimin Glasgow'dan bu yana sürdürdüğü bir tartışmanın ürünüdür. Paris Anlaşması'nın uygulanmasına ilişkin düzenlemeler 2021'de sonuçlanmış,[2] rejimin önceliğinin kural yapımından uygulamaya yönelmesi gerektiği yaklaşımı bu tarihten itibaren belirleyici olmaya başlamıştır. Belém bu süreci karar metnine geçirmiş ve araçlarını üretmiştir. Küresel Mutirão kararıyla kurulan Küresel Uygulama Hızlandırıcısı ile Belém 1,5 °C Misyonu, ulusal katkı beyanları ile ulusal uyum planlarının hayata geçirilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Karar, hızlandırıcıyı COP30 ve COP31 başkanlıklarının, misyonu ise COP29, COP30 ve COP31 başkanlıklarının rehberliğinde başlatmıştır.[3]

COP30 Başkanlığı ayrıca fosil yakıtlardan uzaklaşma ve ormansızlaşmanın durdurulmasına ilişkin iki yol haritasını müzakere edilmiş bir karara dayanmaksızın kendi sorumluluğu altında yürütmektedir.[4] Belém'de üretilen bu araçların ortak özelliği işleyişlerinin oydaşma şartından bağımsız olmasıdır. Rejim böylece biri müzakere edilmiş kararlara, diğeri gönüllü uygulama girişimlerine dayanan iki düzlemli yapıya doğru ilerlemektedir. Ancak iki düzlem eşit statüde bulunmamaktadır. SB64'te azaltım ve uyum başlıkları müzakere düzleminde açık kalırken COP31 Başkanlığının uygulama düzleminde yeni hedefler ilan etmesi iki düzlem arasındaki bu statü farkını görünür kılmıştır.

adı Şarm el-Şeyh Azaltım İddiası ve Uygulaması Çalışma Programı'dır (Sharm el-Sheikh Mitigation Ambition and Implementation Work Programme). Bkz. FCCC/SBI/2026/15, para. 5. Program 2021'de Glasgow'da kurulmuş ve 2022'de Şarm el-Şeyh'te işler hale getirilmiştir. Bkz."Summary of the 2026 June Climate Meetings", 2. Küresel Uyum Hedefi için bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5-6.

2 "Report of the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement on Its Third Session, Held in Glasgow from 31 October to 13 November 2021. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement at Its Third Session (FCCC/PA/CMA/2021/10/Add.1)", UNFCCC, 8 Mart 2022, Karar 1/CMA.3, para. 78, erişim 14 Eylül 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2021_10a01E.pdf.

3 "Report of the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement on Its Seventh Session, Held in Belém from 10 to 22 November 2025. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement at Its Seventh Session (FCCC/PA/CMA/2025/19/Add.1)", UNFCCC, 30 Mart 2026, Karar 1/CMA.7, "Global Mutirão: Uniting Humanity in a Global Mobilization against Climate Change", para. 41-42, erişim 14 Eylül 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2025_19a01E.pdf. Kararın müzakereden uygulamaya geçiş vurgusu için bkz. Aynı karar, para. 14-15. Hızlandırıcı için bkz. "Global Implementation Accelerator", UNFCCC, erişim 18 Ağustos 2026, https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/un-climate-change-conference-antalya-november-2026/global-implementation-accelerator.

4 "COP30 Presidency Invitation to Submit Contributions to: A) the COP30 Presidency Roadmap on the Transition Away from Fossil Fuels in a Just, Orderly and Equitable Manner; and B) the COP30 Presidency Roadmap on Halting and Reversing Deforestation and Forest Degradation by 2030", UNFCCC, erişim 2 Temmuz 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/COP30Presidencyinvitation_to_submit_contributions.pdf.

Başkanlık bu iki düzlemde de faaliyet göstermektedir. Türkiye Bonn'da gelecek dönem başkanlığı ve ev sahibi, Aksiyon Ajandası'nın sahibi ve sözleşmenin bir tarafı olmak üzere üç ayrı rolle hazır bulunmuş ancak bu roller oturumlarda eşit görünürlük kazanmamıştır. Başkanlık 13 Nisan 2026 tarihli ilk mektubunda sıraladığı ve Bonn'da on alan olarak sunduğu tematik önceliklerinin dördünü oturumda sayısal küresel hedeflere dönüştürmüştür.[5] Bunlardan elektrifikasyon hedefi Bonn'dan sonra hükümetlerin katılımına açılan bir taahhüde taşınmıştır. COP31 Başkanı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum ile Avustralya'dan Müzakereler Başkanı Chris Bowen, Ekim 2026'da Pasifik'teki hazırlık toplantısında Antalya'ya başkanlık öncülüğünde bir siyasi karar metni götürme niyetini açıklamıştır.

Başkanlık rolü, Türkiye'nin rejimin taraf sınıflandırmasındaki kendine özgü statüsüyle birlikte değerlendirilmelidir. Türkiye 26/CP.7 sayılı kararla Ek-II listesinden çıkarılan ancak Ek-I'de kalmaya devam eden tek taraftır ve herhangi bir taraf grubuna üye değildir.[6] Türkiye bu nedenle rejimin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kategorilerinden hiçbirine tam olarak girmemektedir. Bu statüyü taşıyan başka bir taraf bulunmadığından COP31, rejimin ikili sınıflandırmasının dışında kalan bir tarafın yürüttüğü ilk başkanlık olacaktır. Literatür, Türkiye'nin müzakerelerde bir taraf grubu olmadan hareket etmesini uzun süre ülkenin pozisyonlarını duyurmasını güçleştiren bir özellik olarak ele almıştır.[7] Burada söz konusu olan, başkanlığın rotasyonunu belirleyen bölge gruplarına değil ortak pozisyon üreten taraf gruplarına aidiyettir.

5 "COP31 Aksiyon Ajandası", COP31 Türkiye Antalya, erişim 2 Temmuz 2026, https://cop31.tr/tr/cop31-aksiyon-ajandasi; "Presenting the COP31 Action Agenda", COP31 Türkiye Antalya, 9 Haziran 2026, erişim 10 Temmuz 2026, https://cop31.tr/speech-detail/bonn-action-agenda-2026; "COP31 Başkanı Kurum, BM Genel Sekreterliği ve Taraf Ülkelere İlk Mektubunu Gönderdi", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 15 Nisan 2026, erişim 10 Temmuz 2026, https://iklim.gov.tr/cop31-baskani-kurum-bm-genel-sekreterligi-ve-taraf-ulkelere-ilk-mektubunu-gonderdi-haber-4892; "COP31 Başkanlığı, Eylem Gündemi Lansmanı Kapsamında '2035'e Kadar %35' Elektrifikasyon Hedefini Açıkladı", COP31 Türkiye Antalya, 9 Haziran 2026, erişim 10 Temmuz 2026, https://cop31.tr/tr/cop31-baskanligi-2035-e-kadar-35-elektrifikasyon-hedefi.

6 "Report of the Conference of the Parties on Its Seventh Session, Held at Marrakesh from 29 October to 10 November 2001. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties. Volume IV (FCCC/CP/2001/13/Add.4)", UNFCCC, 21 Ocak 2002, Karar 26/CP.7, para. 1, erişim 10 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/cop7/13a04.pdf. Ek-II'de yapılan değişiklikler için bkz. *United Nations Framework Convention on Climate Change: Handbook* (UNFCCC, 2006), 70, erişim 14 Haziran 2026, https://unfccc.int/resource/docs/publications/handbook.pdf. Türkiye'nin resmi müzakere gruplarının hiçbirinde yer almadığı tespiti için bkz. "Party Groupings", UNFCCC, erişim 12 Temmuz 2026, https://unfccc.int/process-and-meetings/parties-non-party-stakeholders/parties/party-groupings; Jocelyn Timperley, "The Carbon Brief Profile: Turkey", Carbon Brief, 3 Mayıs 2018, erişim 1 Ekim 2026, https://www.carbonbrief.org/carbon-brief-profile-turkey.

7 Semra Cerit Mazlum, "Turkey and Post-Paris Climate Change Politics: Still Playing Alone", *New Perspectives*

Tek başına müzakere etmek anlamına gelen bu konum, COP31 Başkanlığı döneminde avantaja çevrilebilir. Bu imkanın iki dayanağı bulunmaktadır. Birincisi COP başkanından görevini COP'un otoritesi altında ve tarafsız kalarak yürütmesi beklenmektedir.[8] Grup üyesi bir başkanlık bu beklentiyi kendi grubunun pozisyonlarından görünür biçimde ayrışarak karşılamak durumundadır. Grup aidiyeti olmayan bir başkanlığın ise savunması gereken bir grup pozisyonu bulunmamakta ve belirli bir grubun çıkarlarıyla özdeşleşme algısından uzak kalması kolaylaşmaktadır. İkincisi Türkiye rejimdeki iki ülke kategorisiyle de ortak unsurlar taşımaktadır. Sözleşmede Ek-I tarafı olarak gelişmiş ülkelerle aynı listede yer almakta, Ek-II dışında kaldığı için mali kaynak sağlama yükümlülüğü taşımamakta ve Paris Anlaşması'nı gelişmekte olan bir ülke olarak uygulayacağını beyan etmiş bulunmaktadır.[9] Tarafların gruplar halinde ayrıştığı finansman gibi başlıklarda bu konum, COP31 Başkanlığına iki tarafın gerekçelerini tanıyan bir yönetici olarak ara öneri geliştirme imkanı vermektedir. Taraf grubuna üye olmamanın getirdiği koordinasyon yükü ise aktif ikili diplomasiyle karşılanabilir.

Rapor, SB64'ün ve onu izleyen dönemin COP31 Başkanlığına hangi sonuçlandırılmamış gündemi devrettiğini ve başkanlığın bu gündemi hangi araçlarla ve sınırlar içinde yönetebileceğini sorgulamaktadır. Başkanlık bu soru çerçevesinde iki ölçüt üzerinden değerlendirilmektedir. Birinci ölçüt COP başkanlığı makamının yapısından kaynaklanmaktadır. COP başkanı aynı anda hem müzakerenin tarafsız yöneticisi hem de bir hükümetin temsilcisidir. Bir başkanlığın başarısını bu ikili konumu nasıl yönettiği belirlemektedir. Bu ölçütün iki yönü vardır. Başkanlıktan müzakere sürecinde taraf gruplarına eşit mesafede durması beklenmektedir. Başkanlığın küresel gündemi ise Türkiye'nin ulusal iklim politikasıyla birlikte değerlendirilmektedir. İkinci ölçüt iki düzlem arasındaki statü farkına dayanmaktadır. Müzakere düzleminde oydaşmayla kabul edilen çıktılar rejimin resmi belgelerine girer-

on Turkey 56 (2017): 148; Ethemcan Turhan vd., "Beyond Special Circumstances: Climate Change Policy in Turkey 1992-2015", *WIREs Climate Change* 7, sayı 3 (2016): 454, 456.

8 *United Nations Framework Convention on Climate Change: Handbook*, 31.

9 *United Nations Framework Convention on Climate Change* (FCCC/INFORMAL/84), United Nations, (1992), 8, 23-24, erişim 30 Ağustos 2026, https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf. Sözleşmenin 4. maddesinin 3 ve 4. fıkraları mali kaynak sağlama yükümlülüğünü Ek-II'de yer alan taraflara yüklemektedir. Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı onaylarken yaptığı beyan için bkz. "Chapter XXVII, 7.d Paris Agreement", United Nations Treaty Collection, erişim 17 Eylül 2026, https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/Chapter%20XXVII/XXVII-7-d.en.pdf.

ken uygulama düzlemindeki taahhütler ise gönüllü kalmaktadır. Bu nedenle resmi gündemde bulunmayan bir konunun aksiyon ajandasında ele alınması ve gönüllü bir çıktının tarafların rızasıyla müzakere düzlemine taşınması rejim açısından kazançtır. Oydaşmayla kabul edilmiş bir çıktının izlenmesinin aksiyon ajandasına bırakılması ise gerilemedir.

Oturumun çıktıları için yardımcı organların 28 Ağustos 2026 tarihli nihai raporları ile bunların eklerindeki karar taslakları, başkanlığın tutumu için COP31 Başkanlığının taraflara gönderdiği mektuplar, resmi açıklamaları ve Türkiye-Avustralya Ortaklık Modaliteleri esas alınmış, tarafların müzakere sırasındaki tutumları için *Earth Negotiations Bulletin* kayıtlarına başvurulmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Kurum Antalya'daki açılış oturumunda seçilene kadar resmi olarak gelecek dönem başkanıdır. Raporda ise ünvanı anıldığı yerlerde kendisi için COP31 başkanı, Bowen için müzakereler başkanı ifadeleri kullanılmıştır. Konferanstan önce tamamlanan rapor, konferansın sonucunu öngörmemekte, başkanlığın hareket alanını tespit etmekle yetinmektedir. İzleyen bölümler sırasıyla kurumsal çerçeveyi, SB64'ün seyrini ve çıktılarını, Türkiye'nin oturumdaki konumunu, Bonn sonrası hazırlık sürecini, Antalya'ya devreden gündemi ve başkanlık stratejisinin hareket alanını ele almaktadır. Son bölüm bulguları bir araya getirmekte ve politika önerileri sunmaktadır.

KURUMSAL ÇERÇEVE: YARDIMCI ORGANLAR VE BAŞKANLIK

Uluslararası iklim rejiminin kurumsal yapısı, kural olarak yılda bir toplanan yönetim organları ile bu organlara sürekli teknik destek sağlayan iki daimi yardımcı organdan oluşmaktadır.[10] Bu organlar Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organı (Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice, SBSTA) ile SBI'dır. İki organın temel işlevi COP'a kendi sorumluluk alanlarında yardım etmek ve tavsiyede bulunmaktır. Hazırladıkları metinler yönetim organlarının onayıyla karar niteliği kazanabilmektedir.[11] SBSTA ve SBI, COP30 ile COP31 arasındaki dönemde 64. eş zamanlı oturumlarını 8-18 Haziran 2026 arasında Bonn'da gerçekleştirmiştir.[12]

COP31 Başkanlığının bu süreçteki konumu usul kurallarıyla tanımlıdır. Yardımcı organ oturumlarını, COP tarafından seçilen organ başkanları ile onların önerdiği ve tarafların onayladığı eş kolaylaştırıcılar yönetmektedir.[13] Türkiye'nin SB64'e uzanan

10 United Nations, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 10-14; *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process* (UNFCCC, 2025), 11, erişim 13 Temmuz 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Presiding-Officers-Guide-to-the-UNFCCC-Process.pdf.

11 Farhana Yamin ve Joanna Depledge, *The International Climate Change Regime: A Guide to Rules, Institutions and Procedures* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 415-417, 464-465.

12 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 1; FCCC/SBI/2026/15, para. 1.

13 "Preparing for the Sixty-Fourth Sessions of the Subsidiary Bodies: Joint Note by the Chairs",

süreçteki rolü resmi müzakere düzlemini yönetmek değil COP30 başkanlığını yürüten Brezilya ile eş güdüm sağlamak, yardımcı organ başkanlıklarıyla temas halinde çalışmak ve müzakerelerle ilgili işlevleri devralan Avustralya ile ortaklık yürütmek biçiminde gerçekleşmiştir.[14] Başkanlık buna karşılık Aksiyon Ajandası üzerinden uygulama düzleminde etkin biçimde varlık göstermiştir. SB64, COP31 Başkanlığının Antalya'da karşılaşacağı gündemi ve tarafların ayrıştığı başlıkları konferanstan beş ay önce ortaya koymuştur.

Yardımcı Organların Hukuki Temeli, İşleyişi ve Çıktıları

SBSTA, UNFCCC'nin 9. maddesi ve SBI de 10. maddesiyle kurulmuştur.[15] SBSTA, COP'a ve gerektiğinde diğer yardımcı organlara sözleşmeyle ilgili bilimsel ve teknolojik konularda bilgi ve görüş vermek amacıyla kurulmuştur. Organ tüm tarafların katılımına açıktır, birçok bilim dalını kapsamaktadır ve hükümetlerin ilgili uzmanlık alanlarındaki yetkili temsilcilerinden oluşmaktadır. Çalışmalarının tüm yönleri hakkında COP'a düzenli olarak rapor sunmaktadır. Sözleşme, organa, COP'un rehberliği altında ve yetkili uluslararası kuruluşların çalışmalarından yararlanarak yürüteceği beş görev vermektedir.[16] Organın işlevleri ve görev tanımının COP tarafından ayrıntılandırılabileceği de öngörülmüştür.

SBI ise sözleşmenin etkin biçimde uygulanmasının değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesinde COP'a yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Organ tüm tarafların katılımına açıktır ve iklim değişikliğiyle ilgili konularda uzman hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. SBI de çalışmalarının tüm yönleri hakkında COP'a düzenli olarak rapor sunmaktadır. Organın COP'un rehberliği altında yürüteceği üç görevi bulunmaktadır.[17]

UNFCCC, 29 Mayıs 2026, para. 7, ek para. 6, erişim 6 Temmuz 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/SB64_JointNote.pdf; UNFCCC, *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 12, 28-29.

14 "The Road to Antalya", UNFCCC, erişim 17 Ekim 2026, https://unfccc.int/cop31/the-road-to-antalya; "As Türkiye Prepares to Host COP31, A Look Back at COP30's Key Outcomes", United Nations Türkiye, 22 Aralık 2025, erişim 6 Temmuz 2026, https://turkiye.un.org/en/307475-türkiye-prepares-host-cop31-look-back-cop30's-key-outcomes.

15 "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", T.C. Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 10-11, erişim 1 Ekim 2026, https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_41.pdf.

16 "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", 11.

17 "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi", 11.

Sözleşme iki organın görev alanını aynı biçimde düzenlememiştir. SBSTA için yetkili uluslararası kuruluşların çalışmalarından yararlanma yükümlülüğü ve görev alanının COP tarafından ayrıntılandırılabilmesi açıkça düzenlenirken SBI için ise bu tür hükümlere yer verilmemiştir. Buna karşılık sözleşme, COP'a kararlarının hazırlanması ve uygulanmasında yardımcı olma görevini SBI'ya vermiştir.[18]

İki organ bugün rejimin üç antlaşmasına birlikte hizmet etmektedir. Kyoto Protokolü'nün 15. maddesi ile Paris Anlaşması'nın 18. maddesi, sözleşme ile kurulan SBSTA ve SBI'nın kendi yardımcı organları olarak da görev yapmasını öngörmektedir. Her iki maddenin 2. fıkrası, sözleşmeye taraf olup protokole ya da anlaşmaya taraf olmayan devletlere bu organların oturumlarına gözlemci olarak katılma imkanı tanımakta, protokol ve anlaşma kapsamındaki kararların ise yalnızca ilgili anlaşmanın taraflarınca alınmasını öngörmektedir.[19] Antalya'da üç anlaşmanın karar organları eş zamanlı toplanacaktır. Bunlar COP, Kyoto Protokolü Tarafları Toplantısı olarak görev yapan Taraflar Konferansı (CMP) ve Paris Anlaşması Tarafları Toplantısı olarak görev yapan Taraflar Konferansı'dır (CMA). SB64'te üç anlaşma için yürütülen teknik hazırlık Antalya'da karar aşamasına geçecek, üç organın oturumlarına ise tek bir başkan başkanlık edecektir.[20]

Sözleşmenin 9 ve 10. maddeleri iki organın yetki alanları arasındaki sınırı net biçimde belirlememiştir. Rejim bu sınırı ilk COP'un 6/CP.1 sayılı kararıyla çizmeye başlamış ve 13/CP.3 sayılı kararla ayrıntılandırmıştır.[21] İlk kararın iki organa verdiği genel görev tanımı, her iki organın uzmanlık ala-

18 Yamin ve Depledge, *The International Climate Change Regime*, 416-419; United Nations, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 13-14.

19 "Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change", UNFCCC, 14-15, erişim 16 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf; "Paris Anlaşması", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 13, erişim 17 Temmuz 2026, https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf; *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 11.

20 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 7-8, 21; Yamin ve Depledge, *The International Climate Change Regime*, 425-428; UNFCCC, *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 10; FCCC/SBI/2026/15, para. 151.

21 "Report of the Conference of the Parties on Its First Session, Held at Berlin from 28 March to 7 April 1995. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its First Session (FCCC/CP/1995/7/Add.1)", UNFCCC, 6 Haziran 1995, 21, erişim 15 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/cop1/07a01.pdf; "Report of the Conference of the Parties on Its Third Session, Held at Kyoto from 1 to 11 December 1997. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its Third Session (FCCC/CP/1997/7/Add.1)", UNFCCC, 25 Mart 1998, Karar 13/CP.3, 44-45, erişim 15 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/cop3/07a01.pdf.

nına giren konularda mükerrerlik riskini de beraberinde getirmiştir.[22] İkinci karar bu riske karşı sıralı üç yöntem belirlemiştir. Her iki organı ilgilendiren bir konuda kural olarak organlardan biri genel sorumluluğu üstlenmekte, bu mümkün olmadığında gündemler aynı konunun paralel oturumlarda ele alınmasını önleyecek biçimde sıralanmakta, ortak oturum ise ancak bu iki yöntemin işlemediği durumlar için öngörülmektedir.[23] Buna karşılık SB64'te iki organın kabul ettiği gündemlerde yedi ortak madde yer almakta ve Adil Geçiş Çalışma Programı da bunlar arasındadır.[24] Ortak maddeler bugün istisnai bir çözüm olmaktan çıkarak gündemin başlı başına bir kategorisi haline gelmiştir.

Görevlilerin seçimini taslak usul kuralları düzenlemektedir. Buna göre başkan, yedi başkan yardımcısı, yardımcı organ başkanları ve raportör her olağan oturumun başında seçilmekte ve oturumun bürosunu oluşturmaktadır. Yardımcı organ başkanlarının yetkisi böylece ev sahibi ülkenin ulusal başkanlığından değil tarafların yaptığı seçimden kaynaklanmaktadır.[25]

Müzakereler esas olarak temas grupları ve gayriresmi istişarelerde yürütülmektedir. Bu grupların yönetimi, yardımcı organ başkanlarınca önerilen ve taraflarca genel kurulda onaylanan eş başkanlar ve eş kolaylaştırıcılara bırakılmıştır.[26] SB64, eş kolaylaştırıcılar ve yardımcı organ başkanlarının hazırladığı metinlerin taraflarca reddedilebildiğini göstermiştir. Azaltım Çalışma Programı'nda eş kolaylaştırıcıların hazırladığı üç belgeden hiçbiri bir sonraki oturuma taşınamamış, Küresel Uyum Hedefi'nde ise yardımcı organ başkanlarının sunduğu gözden geçirilmiş taslak müzakereler esas alınmamıştır.[27] Her iki maddede de itirazlar hem metinlerin içeriği hem de hazırlanış biçimine yönelmiştir. Bu müzakerelerin usul çerçevesi de tamamlanmış değildir.

22 "Provisional Agenda and Annotations, Including Suggestions for the Organization of Work: Note by the Executive Secretary (FCCC/CP/1996/1)", UNFCCC, 5 Temmuz 1996, para. 100, erişim 16 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/cop2/01.pdf; "Division of Labour Between the Subsidiary Bodies Established by the Convention: Note by the Secretariat (FCCC/SB/1995/INF.1)", UNFCCC, 25 Temmuz 1995, para. 1, erişim 15 Temmuz 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/docs/1995/sb/inf01.pdf.

23 Karar 13/CP.3, para. 3.

24 "Report of the Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice on Its Sixty-Fourth Session, Held in Bonn from 8 to 18 June 2026 (FCCC/SBSTA/2026/5)", UNFCCC, 28 Ağustos 2026, para. 5, erişim 2 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbsta2026_05_adv.pdf; FCCC/SBI/2026/15, para. 5.

25 "Organizational Matters: Adoption of the Rules of Procedure, Note by the Secretariat (FCCC/CP/1996/2)", UNFCCC, 22 Mayıs 1996, 6-8, erişim 26 Ağustos 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/02_0.pdf.

26 *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 28-29.

27 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3-6, 19-20.

Taslak usul kuralları ilk COP'tan bu yana kabul edilmeden uygulanmakta, oylamayı düzenleyen 42. kural ise uygulanmayan tek hüküm olarak kalmaktadır.[28] Gelen başkanlık böylece tamamlanmamış bir kural metnini ve otuz yılı aşkın yerleşik uygulamayı birlikte devralmaktadır.

Yardımcı organların yılda iki kez toplanması yerleşik bir uygulama olup kurucu metin ya da usul kurallarından doğan bir yükümlülük değildir. Sözleşme bu organların toplanma sıklığını düzenlememektedir. Taslak usul kuralları ise oturumların tarihini COP'un kararına bırakmaktadır.[29] Ara oturum olarak adlandırılan ilk oturum yıl ortasında ve yönetim organlarından ayrı olarak, ikinci oturum yıl sonunda yönetim organlarıyla birlikte toplanmaktadır.[30] Bu oturumun Bonn'da yapılması ise usul kurallarından kaynaklanmaktadır. Sekretaryanın merkezi 1995'teki ilk COP'un 16/CP.1 sayılı kararıyla Bonn olarak belirlenmiş, taslak usul kuralları da aksi kararlaştırılmadıkça ya da Sekretarya taraflara danışarak uygun başka bir düzenleme yapmadıkça oturumların Sekretarya merkezinde yapılmasını öngörmüştür.[31]

Ara oturumların çıktılarının hukuki statüleri birbirinden farklıdır. Yardımcı organlar, kendi yetki alanlarında yalnızca sonuç metinleri (*conclusions*) ve tavsiyeler kabul etmektedir. Karar taslaklarını (*draft decisions*) ise nihai kabul için yönetim organlarına sunmaktadır.[32] Bu metinler ancak yönetim organlarınca kabul edildiklerinde karar niteliği kazanabilmektedir.

Gündem maddeleri oturumlardan başlıca dört şekilde çıkmaktadır. Bunlardan ilki tarafların esasa ilişkin bir sonuç metni kabul etmeleridir. İkincisi yönetim organına iletilmek üzere bir karar taslağının hazırlanmasıdır. Üçüncüsü esas üzerinde uzlaşı sağlanamamakla birlikte çalışmayı belirli bir metin üzerinden sonraki oturuma taşıyan usule ilişkin bir sonuç metninin benimsenmesidir. Sonuncusu ise maddenin üzerinde çalışılacak bir metin olmadan sonraki oturuma bırakılmasıdır.[33] Taraflar usule ilişkin bir sonuç metninde de uzlaşamadığında 16. kural işlemektedir. Görüşülmesi tamamlanmayan her madde, COP aksine karar vermedikçe bir sonraki olağan otu-

28 FCCC/CP/1996/2, para. 2; UNFCCC, *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 36.

29 FCCC/CP/1996/2, 8; United Nations, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 13-14; UNFCCC, *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 12.

30 *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 12.

31 FCCC/CP/1995/7/Add.1, 53; FCCC/CP/1996/2, 3, 8.

32 *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 53.

33 *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 53-57.

rumun gündemine kendiliğinden alınmaktadır.[34] Usul kuralları yardımcı organlara gerekli değişikliklerle uygulandığından, metninde COP'u anan 16. kural yardımcı organların gündemleri için de işlemektedir. Bu tür maddelerin geçici gündeme alınmasını 10(c) kuralı da öngördüğünden kapanış oturumunda iki hükme birlikte yer verilmektedir.[35]

Gündem maddelerinin ara oturumlardaki çıktı biçimleri, bir maddenin yıl sonunda karar aşamasına ulaşıp ulaşmayacağını erken aşamada öngörmeyi mümkün kılmaktadır. Karar taslağıyla ayrılan maddede yönetim organına yardımcı organın tavsiye ettiği bir taslak iletilmektedir. Taslağın karar olarak kabulü yönetim organında tarafların oydaşmasını gerektirmektedir. Usule ilişkin sonuç metniyle ayrılan madde ise kimi durumlarda eş kolaylaştırıcıların gayriresmi notuna atıf yapmakla yetinmektedir. Bir sonraki oturumda tartışma, sonuçlandırılacak bir taslaktan değil üzerinde uzlaşılmamış belgelerden yeniden başlamaktadır. Gayriresmi not resmi belge statüsü taşımamaktadır.[36] Sonuç metnindeki atıf notun bu statüsünü değiştirmemekle birlikte müzakerenin bir sonraki oturumda o nottan başlayacağı yönünde siyasi bir beklenti oluşturmaktadır. Üzerinde çalışılacak bir metin olmadan devreden maddede böyle bir beklenti bulunmamaktadır. Bu durumda oturumda hazırlanan gayriresmi notlar hukuki statüden de sonuç metninin sağladığı siyasi dayanaktan da yoksun kalmaktadır. İki devir biçimi arasındaki fark hukuki değil siyasidir ve gelen başkanlık için bu nedenle belirleyicidir. Ara oturumun çıktı biçimleri, gelen başkanlığın hangi maddeleri hangi aşamada devralacağını göstermektedir.

Bu çıktı biçimleri resmi müzakere düzlemine özgüdür. Paris Anlaşması'nı kabul eden kararla ihdas edilen İklim Yüksek Düzeyli Şampiyonları ve bunun üzerine inşa edilen Marakeş Ortaklığı, taraf devletler dışındaki aktörlerin gönüllü taahhütlerini toplayan ikinci bir düzlem oluşturmuş, başkanlıkların yürüttüğü aksiyon ajandaları bu düzlemde işlemeye başlamıştır.[37]

34 FCCC/CP/1996/2, 5.

35 FCCC/CP/1996/2, 4, 8.

36 *Presiding Officers' Guide to the UNFCCC Process*, 53-56, 58, 61.

37 "Report of the Conference of the Parties on Its Twenty-First Session, Held in Paris from 30 November to 13 December 2015. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its Twenty-First Session (FCCC/CP/2015/10/Add.1)", UNFCCC, 29 Ocak 2016, Karar 1/CP.21, para. 121, erişim 22 Eylül 2026, https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/10a01.pdf; Marakeş Ortaklığı için bkz. "About the Marrakech Partnership", UNFCCC, erişim 7 Ağustos 2026, https://unfccc.int/climate-action/events/about-the-marrakech-partnership.

İki düzlem arasındaki bu statü farkı ikinci ölçütün kurumsal dayanağıdır. Türkiye'nin COP31 başkanlığı boyunca yürüteceği Aksiyon Ajandası da bu uygulama düzleminde işlemektedir.

COP Başkanlığı ve COP31 Görev Dağılımı

Yardımcı organlarda hazırlanan gündemi sonuca bağlayacak olan, yıl sonunda görevi devralan COP başkanlığıdır. UNFCCC uygulamasında başkanlık ile ev sahipliği çoğunlukla aynı ülkede toplanmaktadır. Bu birliktelik bağlayıcı bir usul kuralından değil yerleşik uygulamadan kaynaklanmaktadır.[38] COP başkanı genellikle bölge grupları arasındaki rotasyona göre seçilmektedir. Başkanın rolü COP'un çalışmalarını kolaylaştırmak ve taraflar arasında uzlaşmayı teşvik etmektir. Başkan bu rolü COP'un otoritesi altında ve tarafsız kalarak yürütmektedir.[39]

Taslak usul kuralları başkanlık makamının yetkilerini ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Başkan 22.3. kurala göre oturumlarda oy hakkı da dahil olmak üzere kendi ülkesine ait hiçbir taraf hakkını kullanamamaktadır. İlgili devlet bu hakları icra etmek için ayrı bir temsilci atamakla yükümlüdür. Başkanlık makamının COP'a bağlılığı da 23.3. kuralda açıkça yer almaktadır.[40] Bu kurallar başkanlık makamını, kararların içeriğini belirleyen bir siyasi aktör olarak değil müzakere sürecinin tarafsız ve kurallara uygun işleyişinden sorumlu makam olarak konumlandırmaktadır.

COP başkanının usul kurallarından doğan yetkileri üç alanda toplanmaktadır. Başkan, geçici gündemin hazırlanmasında Sekretarya ile mutabakat sağlamakta, oturumları yönetmekte ve usul itirazları hakkında karar vermektedir. Bu kararlar oturumda bulunan ve oy kullanan tarafların çoğunluğuyla reddedilmediği sürece geçerliliğini korumaktadır.[41]

Başkanlık ile ev sahipliğinin ayrışması rejimin erken dönemlerine kadar uzanan bir olgudur. COP2 (1996) Zimbabve başkanlığında Cenevre'de, COP5 (1999) Polonya başkanlığında Bonn'da ve COP9 (2003) Macaristan başkanlığında Milano'da düzenlenmiştir. Üç vakada da ayrışma siyasi bir

38 Yamin ve Depledge, *The International Climate Change Regime*, 409-410.

39 *United Nations Framework Convention on Climate Change: Handbook*, 31.

40 FCCC/CP/1996/2, 6-7.

41 FCCC/CP/1996/2, 4-5, 7, 10.

kriz ya da kurumsal bir anlaşmazlıktan değil idari ve lojistik nedenlerden kaynaklanmıştır.[42]

Daha yakın dönemde COP23, Fiji'nin büyük ölçekli bir konferansı karşılayacak lojistik altyapıdan yoksun olması nedeniyle 2017'de Fiji başkanlığında Bonn'da toplanmıştır.[43] COP25 ise 2019'da Şili hükümetinin konferanstan yaklaşık bir ay önce ev sahipliğinden çekilmesi üzerine Şili başkanlığında Madrid'e taşınmıştır.[44]

Önceki örneklerin tamamında ayrışma konferansın yeriyle sınırlı kalmış, başkanlık yetkisi bölünmemiştir. COP31 düzenlemesi bu örneklerden iki bakımdan ayrılmaktadır. Düzenleme, Batı Avrupa ve Diğer Devletler Grubu içinde iki adaylık arasında varılan uzlaşının ürünüdür. Görev dağılımı ayrıca iki taraflı bir belgeyle yazılı bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Türkiye-Avustralya Ortaklık Modalitelerine göre Türkiye COP31 başkanlığını üstlenmekte, Avustralya temsilcisi ise Türkiye'nin başkanlığından devraldığı yetkiyle müzakerelerin yürütülmesinden sorumlu müzakereler başkanı sıfatıyla görev yapmaktadır. Aynı belge iki tarafın birbirine danışmasını ve görüş ayrılığı halinde istişarelerin karşılıklı mutabakat sağlanıncaya kadar sürdürülmesini öngörmektedir. Usul kurallarında tanımlanmamış olan bu yetki dağılımının rejim tarihinde bir örneği bulunmamaktadır.[45]

Düzenlemenin eş başkanlık olarak adlandırılmaması bir tercih değil usul çerçevesinin sonucudur. Taslak usul kuralları her olağan oturumun başında tek bir başkan seçilmesini öngörmekte ve kuralların hiçbiri başkanlık makamının bölünmesine imkan tanımamaktadır. Bir başkan yardımcısı ise

42 *United Nations Framework Convention on Climate Change: Handbook*, 30; Joanna Depledge, *The Organization of Global Negotiations: Constructing the Climate Change Regime* (Londra: Earthscan, 2005), 37-38; Yamin ve Depledge, *The International Climate Change Regime*, 408-410.

43 "COP23", UNFCCC, erişim 5 Temmuz 2026, https://unfccc.int/event/cop-23; Harald Winkler ve Joanna Depledge, "Fiji-in-Bonn: will the 'Talanoa Spirit' Prevail?", *Climate Policy* 18, sayı 2 (2018): 141-142.

44 "UN Climate Change Conference - December 2019", UNFCCC, erişim 14 Ekim 2026, https://unfccc.int/conference/un-climate-change-conference-december-2019; Patricia Espinosa, "Message to Parties and Observer Organizations: Dates and Venue of the United Nations Climate Change Conference COP 25/CMP 15/CMA 2", UNFCCC, 1 Kasım 2019, 1, erişim 14 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/message_to_parties_and_observer_organizations_bureau_confirmation_of_dates_and%20_venue_of_cop_%2025_0.pdf. Şili hükümetinin ev sahipliğinden çekilme kararı için bkz. "Chile Cancels Hosting Arrangement for Santiago Climate Change Conference", SDG Knowledge Hub, 31 Ekim 2019, erişim 14 Ekim 2026, https://sdg.iisd.org/news/chile-cancels-hosting-arrangement-for-santiago-climate-change-conference.

45 "Türkiye-Australia Partnership Modalities", UNFCCC, erişim 4 Nisan 2026, https://unfccc.int/documents/655031; "Türkiye to Host and Preside over COP31", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 23 Kasım 2025, erişim 11 Nisan 2026, https://iklim.gov.tr/en/turkiye-to-host-and-preside-over-cop31-news-4598; Depledge, *The Organization of Global Negotiations*, 37-42.

başkanın yerine yalnızca onun yokluğunda geçici görev yapabilmektedir.[46] Modaliteler belgesi de bu çerçeveyle uyumludur. Avustralya temsilcisinin yetkisini bağımsız bir makamdan değil Türkiye'nin başkanlığından türetmiştir. Belge üç adımlı bir yapı kurmaktadır. Türkiye temsilcisi usul kurallarına göre başkan seçilmekte, müzakerelerle ilgili işlevlerini Avustralya temsilcisine devretmekte ve bu temsilci COP31 süresince başkan yardımcısı olarak aday gösterilmektedir. Belge bu son adımın devri kolaylaştırmak amacıyla öngörüldüğünü açıkça ortaya koymakta ve dipnotlarında taslak usul kurallarına doğrudan atıf yaparak düzenlemenin bu kurallara tabi olduğunu belirtmektedir.[47] Nitekim Bakan Kurum da COP'ta eş başkanlık diye bir kavram bulunmadığını belirtmiştir.[48]

Sonuç itibarıyla ortaya çıkan model iki başkanlığın yan yana durduğu bir yapı değil tek başkanlık altında tanımlı bir işlev devridir. Müzakereler başkanlığı sıfatının usul kurallarında karşılığı bulunmadığından devrin kapsamı uygulamada şekillenecektir. Bakan Kurum Eylül 2026'da müzakerelerin COP31 Başkanlığıyla istişare içinde yürütüleceğini ve son kararın başkanlığa ait olduğunu vurgulamıştır.[49]

Görev dağılımının iki bileşeni aynı koşullarda işlememektedir. Müzakereler başkanının yetkisi, kabulü oydaşmaya tabi metinler üzerindedir. Bu düzlemde tek bir tarafın itirazı bir ifadenin metne girmesini engelleyebilmektedir ve SB64 bunun örneklerini vermiştir. Aksiyon Ajandası bu şarta bağlı değildir. Başkanlık hedeflerini kendisi tanımlamakta, taahhütleri kendisi toplamakta ve katılımı tek tek hükümetlerin ve diğer aktörlerin kararına bırakmaktadır. Rejimin kural yapımından uygulamaya yöneldiği bir dönemde bu fark görev dağılımının anlamını da belirlemektedir. Müzakere işlevi, Türkiye'nin başkanlığından devraldığı yetkiyle müzakereler başkanı tarafından yürütülmekte, Aksiyon Ajandası ise doğrudan başkanlığın elinde bulunmaktadır. Görev dağılımında son söz başkanlıktadır, müzakere düzleminde ise metinlerin kabulü tarafların oydaşmasına bağlıdır.

46 FCCC/CP/1996/2, 6-7.

47 "Türkiye-Australia Partnership Modalities".

48 "Türkiye'nin COP31 Gündeminin 5 Önemli Enerji Başlığı Açıklandı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 12 Mart 2026, erişim 29 Ağustos 2026, https://csb.gov.tr/haberler/turkiye-nin-cop31-gundeminin-5-onemli-enerji-basligi-aciklandi-304235.

49 "Bakan Kurum, Trabzon'da 17 Ülkeden Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 10 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/bakan-kurum-trabzon-da-17-ulkeden-gazetecilerin-sorularini-yanitladi-haber-6000.

SB64'ÜN SEYRİ VE ÇIKTILARI

Açılış, Gündemin Kabulü ve Çalışma Düzeni

Yardımcı organların 64. oturumu 8 Haziran 2026'da açılmış ve gündemler hızla kabul edilmiştir. Yardımcı organların Haziran 2025'teki 62. oturumunda gündemlerin kabulü yaklaşık iki gün gecikmişti.[50] Bu kez taraflar her iki organın gündemini ilk gün kabul etmiş ve konuların esasını görüşmeye aynı gün başlamıştır.[51] Öte yandan taraflar aynı toplantıda beş gündem maddesini ileri oturumlara ertelemiş, iki maddeyi de askıya almıştır.[52] Gündemin sorunsuz kabulü ise anlaşmazlıkların giderildiğini değil esasa ilişkin görüşmelere taşındığını göstermektedir.

Açılış konuşmaları oturumun siyasi çerçevesini belirlemiştir. UNFCCC İcra Sekreteri Simon Stiell fosil yakıt bağımlılığına

50 "Daily Report for 8 June 2026", *Earth Negotiations Bulletin*, erişim 13 Ekim 2026, https://enb.iisd.org/bonn-climate-change-conference-sb64-sbi64-sbsta64-daily-report-8jun2026; "Summary of the 2025 June Climate Meetings: 16-26 June 2025", *Earth Negotiations Bulletin* 12, sayı 876 (30 Haziran 2025): 1, 3.

51 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 1, 3. Kabul edilen gündemler için bkz. FCCC/SBSTA/2026/5, para. 5; FCCC/SBI/2026/15, para. 5.

52 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 33; FCCC/SBI/2026/15, para. 5, 21, 66, 90, 112, 119. Ulusal sera gazı envanter verileri raporu, Uyum Komitesinin incelemesi, Poznan stratejik programı ve Daimi Finans Komitesinin işlevlerinin ikinci incelemesi 65. oturuma, İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı incelemesi ile Teknoloji Mekanizması periyodik değerlendirmesinin hizalanması 68. oturuma bırakılmıştır. İki yıllık raporların derleme ve sentezi ile ulusal bildirimlerdeki bilgilere ilişkin maddeler askıya alınmıştır. Madde bazındaki liste için bkz. Tablo 1.

karşı uyarıda bulunmuş, mevcut taahhütlerin uygulanmasına odaklanılması çağrısı yapmış ve UNFCCC sürecinin daha verimli işlemesine yönelik reform çağrılarına değinerek bu konudaki kararın taraflara ait olduğunu belirtmiştir. COP31 Başkanı Kurum, toplulukların karşı karşıya olduğu eş zamanlı çevresel ve ekonomik krizlerin ithal fosil yakıta bağımlılığın risklerini ve enerji geçişini hızlandırma ihtiyacını gösterdiğini belirtmiş, taraflardan COP31'in iş yükünü hafifletmek üzere Bonn'da başlıca maddelerde ilerleme kaydetmelerini istemiştir. Müzakereler Başkanı Bowen ise enerji krizine dikkat çekerek elektrifikasyonun ve temiz enerji arzının artırılması yoluyla fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılmasını savunmuştur.[53] Kurum ve Bowen böylece yaşanan krizleri fosil yakıtlara bağımlılığı azaltmanın gerekçesi olarak sunmuştur.

İlerleme Sağlanan Gündem Maddeleri

Oturumun en somut kurumsal çıktısı teknoloji alanında üretilmiştir. COP Belém'de SBI'dan 64. oturumunda İklim Teknoloji Merkezi'nin yeni ev sahibini belirleyecek bir karar taslağı tavsiye etmesini istemiştir. SBI bu oturumda bir karar taslağı tavsiye etmemiştir. Sonuç metninde İklim Teknoloji Merkezi'ne halihazırda ev sahipliği yapan UNEP'i ev sahibi olarak önermiş ve Sekretaryadan da 65. oturumda değerlendirilmek üzere UNEP ile birlikte bir taslak mutabakat zaptı hazırlamasını istemiştir.[54] Nihai seçim bu nedenle Antalya'ya kalmıştır. Uzlaşı kolay sağlanmamıştır. Arap Grubu müzakerelerin son aşamasında, esasa itirazı bulunmadığını belirtmekle birlikte diğer teknoloji gündem maddelerindeki önerilerine eşit muamele yapılmadığı gerekçesiyle ev sahibi konusunda ilerleyemeyeceğini bildirmiştir. Anlaşma 17

53 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3. Bakan Kurum'un açılış konuşmasındaki ithal fosil yakıt vurgusu için bkz. "COP31 Presidency Announces '35% by 2035' Electrification Target as Part of Action Agenda Launch", COP31 Türkiye Antalya, 9 Haziran 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/bonn-electrification-target-2026. Ayrıca bkz. "Daily Report for 8 June 2026". Süreç verimliliğine ilişkin öneriler (zorunlu etkinliklerin bir araya toplanması, katılımcı sayısının sınırlanması, gündemin sadeleştirilmesi) SBI'nın hükümetler arası toplantı düzenlemeleri maddesinde görüşülmüştür. Bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 16.

54 FCCC/SBI/2026/15, para. 99, 101-102. Merkezin görev süresi COP30 ve CMA 7'de 2041 sonuna kadar uzatılmıştır. Bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 11; "Report of the Conference of the Parties on Its Thirtieth Session, Held in Belém from 10 to 22 November 2025. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its Thirtieth Session (FCCC/CP/2025/12/Add.1)", UNFCCC, 30 Mart 2026, Karar 10/CP.30, para. 1, 11, erişim 14 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2025_12a01E.pdf.

Haziran akşamında teknoloji maddelerinin bir paket olarak ele alındığı gayriresmi görüşmelerde sağlanmıştır.[55]

Teknoloji başlığında ayrıca iki konu karar taslağıyla yönetim organlarına iletilmiştir. Yardımcı organlar, Teknoloji Yürütme Komitesi ile İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı'nın ortak yıllık raporu için COP31 ve CMA 8'e birbirine paralel iki karar taslağı tavsiye etmiştir.[56] Bu konu 63. oturumda sonuçlandırılamamış, 17 Haziran'da usule ilişkin bir sonuç metniyle ertelenmesi gündeme gelmiş, taraflar 18 Haziran'da, bir önceki akşam teknoloji maddelerinin paket halinde ele alındığı gayriresmi görüşmelerde varılan anlaşma temelinde karar taslaklarında uzlaşmıştır. SBI ayrıca Teknoloji Mekanizması ile Finansman Mekanizması arasındaki bağlantıları ele alan bir COP31 karar taslağı tavsiye etmiştir. Bu konuda 77'ler Grubu ve Çin (G77 ve Çin) beş yıldır ilk kez somut bir ilerleme sağlandığını vurgulamış, Avrupa Birliği (AB) ise benzer bir uzlaşma anlayışının diğer gündem maddelerinde de görülmesini umduğunu belirtmiştir.[57]

Adil geçiş, oturumun ilerleme sağlanan ikinci konusu olmuştur. Adil Geçiş Çalışma Programı Antalya'da gözden geçirilecektir. Yardımcı organlar bu incelemenin görev tanımı üzerinde anlaşmış, programın beşinci diyaloğunu memnuniyetle karşılamış ve tarafları inceleme için görüş sunmaya davet etmiştir.[58] Belém'de geliştirilmesi kararlaştırılan adil geçiş mekanizmasının işler hale getirilmesi için görüşmeler de bu oturumda başlamıştır. Yardımcı organlar görüşmeyi 65. oturumda sürdürmeyi kararlaştırmış ve temas grubu eş başkanlarının gayriresmi notunu sonraki müzakerelere temel oluşturma-

55 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 11.

56 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 90; FCCC/SBI/2026/15, para. 88; "Report of the Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice on Its Sixty-Fourth Session, Held in Bonn from 8 to 18 June 2026. Addendum. Draft Decisions Forwarded for Consideration and Adoption by the Conference of the Parties and the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement (FCCC/SBSTA/2026/5/Add.1)", UNFCCC, 28 Ağustos 2026, 2-6, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbsta2026_05a01_adv.pdf; "Report of the Subsidiary Body for Implementation on Its Sixty-Fourth Session, Held in Bonn from 8 to 18 June 2026. Addendum. Draft Decisions Forwarded for Consideration and Adoption by the Conference of the Parties, the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Kyoto Protocol and the Conference of the Parties Serving as the Meeting of the Parties to the Paris Agreement (FCCC/SBI/2026/15/Add.1)", UNFCCC, 28 Ağustos 2026, 2-6, erişim 25 Eylül 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2026_15a01_adv.pdf. Müzakerenin seyri için bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 11.

57 FCCC/SBI/2026/15, para. 104; FCCC/SBI/2026/15/Add.1, 7-9; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 10-11.

58 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 61, 63-64, ek; FCCC/SBI/2026/15, para. 35, 37-38, ek I.

dığı kaydıyla dikkate almıştır.[59] Mekanizmanın biçimi ve işlevi konusunda görüşler ayrışmıştır. Hindistan mekanizmanın uygulama araçlarını desteklemesini savunurken Birleşik Krallık ise yeni bir kurulu organ ya da finansman mekanizması oluşturulmasına karşı çıkmıştır.[60] Sonuç metni ayrıca yardımcı organ başkanlarını 65. oturumdan önce oturumlar arası gayriresmi çalışma yürütmeyi değerlendirmeye davet etmiştir.[61]

Oturumun teknik kazanımları arasında Paris Anlaşması'nın 6. maddesinin 2. fıkrası kapsamındaki altyapının finansmanına ilişkin sonuç metni de yer almaktadır. SBI, güncellenen teknik belgede tespit edilen finansman açığını not ederek Sekretaryaya kaynak toplama çabalarını güçlendirmesi çağrısında bulunmuştur.[62] SBI ayrıca kapasite geliştirme başlığında, kapasite geliştirme çerçevesinin beşinci kapsamlı incelemesi ile geçiş ekonomilerine ilişkin altıncı inceleme için sözleşme ve Kyoto Protokolü kapsamında dört karar taslağı tavsiye etmiştir.[63] İdari, mali ve kurumsal konularda da COP31 ve CMP 21 için birer karar taslağı tavsiye etmiştir.[64] Nairobi çalışma programı ile tarım ve gıda güvenliği ortak çalışması esasa ilişkin sonuç metinleriyle kapanmış, G77 ve Çin ise tarım başlığında esaslı ilerleme sağlanamamasından duyduğu üzüntüyü kayda geçirmiştir.[65] Araştırma ve sistematik gözlem maddesi de esasa ilişkin bir sonuç metniyle kapanmıştır. Bununla birlikte bu maddenin müzakerelerinde bilimsel bulguların metne nasıl yansıtılacağı siyasi ayrışma konusu olmuş ve kapanışta Küçük Ada Devletleri İttifakı bilimin müzakere edilemeyeceğini vurgulamıştır.[66]

Sonuçlandırılamayan Gündem Maddeleri

SB64'te teknik ve kurumsal konularda sağlanan ilerlemeye karşın oturumun genel görünümünü sonuçlandırılamayan gündem maddeleri belirle-

59 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 67-68.

60 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 12.

61 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 69.

62 FCCC/SBI/2026/15, para. 197-207.

63 FCCC/SBI/2026/15, para. 121-135; FCCC/SBI/2026/15/Add.1, 10-18.

64 FCCC/SBI/2026/15, para. 209; FCCC/SBI/2026/15/Add.1, 19-22.

65 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 35-52, 77-88; FCCC/SBI/2026/15, para. 51-62. G77 ve Çin'in değerlendirmesi için bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 15, 17.

66 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 18-29; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 15.

miştir. Azaltım Çalışma Programı'nda taraflar programın kapsamı, Küresel Durum Değerlendirmesi ile ilişkisi ve 2026 sonrasındaki devamı konularında uzlaşamamıştır.[67]

Taraflar içeriğin yanı sıra görüş alışverişinin hangi belgeyle kayda geçirileceği konusunda da anlaşamamıştır. Eş kolaylaştırıcılar taslak sonuç metni, bölüm başlıklarını içeren gayriresmi not ve kendi değerlendirmelerini yansıtan bir belge olmak üzere üç ayrı metin hazırlamış ancak son belgeye yönelik itirazlar üzerine hangisinin sonraki çalışmalara esas olmak üzere taşınacağı kararlaştırılamamıştır. Belgeler birkaç kez gözden geçirilmiş, Brezilya'nın sunduğu ara öneri de uzlaşı sağlamamıştır. Yardımcı organ başkanlarının 18 Haziran akşamı topladığı heyet başkanları oturumu da sonuç üretmeyince yardımcı organlar maddenin görüşülmesini 65. oturumda sürdürmeyi kararlaştırmıştır.[68]

Küresel Uyum Hedefi müzakerelerinde taraflar ne içerikte ne de sonraki oturuma taşınacak metinde uzlaşabilmiştir. Gelişmekte olan ülke grupları, hedefin sözleşme ve Paris Anlaşması'nın ilke ve hükümlerine uygun biçimde uygulanacağının ve uyum finansmanının 2035'e kadar en az üç katına çıkarılması çağrısının metinde açıkça yer almasını istemiştir. AB, Birleşik Krallık, Kanada ve Japonya ise uyum finansmanının başka gündem maddelerinde ve kurulu organlarda ele alındığını belirterek bu önerilere karşı çıkmıştır. Taraflar ayrıca Belém'de kabul edilen göstergeler üzerinde çalışacak teknik görev gücünün bileşiminde, özellikle bu yapının taraflarca mı yoksa uzmanlarca mı yönlendirileceği konusunda ayrışmıştır.[69] Ara önerilerin sonuç vermemesi üzerine yardımcı organ başkanları kendi sorumlulukları altında gözden geçirilmiş bir taslak metin yayımlamış ancak bu adım da uzlaşı sağlamamış ve madde, 10(c) ve 16. kurallar uyarınca 65. oturuma devre-

67 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3-4. Programın süresinin uzatılmasına Hindistan, Mısır, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) karşı çıkmış, en az gelişmiş ülkeler programın kalıcı bir gündem maddesi olmasını önermiş, Yeni Zelanda ile Latin Amerika ve Karayipler Bağımsız Birliği (AILAC) programın sürdürülmesini savunmuştur.

68 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 53-57; FCCC/SBI/2026/15, para. 27-31. Son belgeye Benzer Düşünen Gelişmekte Olan Ülkeler, Afrika Grubu, Arap Grubu ve Rusya Federasyonu itiraz etmiştir. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3-4. Nihai raporlar bu madde için 16. kuralı anmamakta, yardımcı organların görüşmeyi tamamlayamadığını ve 65. oturumda sürdürmeyi kararlaştırdığını kaydetmektedir.

69 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5-6. Gösterge setini işleyecek teknik yapının bileşimine ilişkin ayrışma için ayrıca bkz. Chelsea Johnson Balcomb, "What Happened to the Global Goal on Adaptation at SB64? Where Do We Go from Here?", Center for Climate and Energy Solutions, 27 Temmuz 2026, erişim 17 Eylül 2026, https://www.c2es.org/2026/07/global-goal-on-adaptation-at-sb64-where-do-we-go-from-here.

dilmiştir.[70] Kapanış genel kurulunda Küçük Ada Devletleri İttifakı sonucu kabul edilemez olarak niteleyip sürece duyduğu güvenin azaldığını açıklamış, Afrika Grubu ile AB müzakerelerin yürütülüş biçiminden duydukları kaygıyı dile getirmiş, Afrika Grubu ayrıca şeffaf, kapsayıcı ve taraflarca yönlendirilen bir süreç talep etmiştir.[71] Bu eleştiriler içerik anlaşmazlığından ayrı bir soruna, sürecin yürütülüş biçimine duyulan güvene ilişkindir. Bu sorun Antalya'daki müzakere ortamını da etkileyebilecek niteliktedir.

Uyum Fonu görüşmeleri de SB64'te sonuçlandırılamamıştır. Kyoto Protokolü kapsamında 2001'de kurulan fonun, Paris Anlaşması'nın 6. maddesinin 4. fıkrası kapsamındaki faaliyetlerden alınacak gelir payı kullanılabilir hale geldiğinde yalnızca Paris Anlaşması'na hizmet etmesi 2018'de kararlaştırılmıştır. Bonn'da taraflar bu geçişe ilişkin düzenlemelerin Uyum Fonu Kurulu üyeliğiyle birlikte mi yoksa ayrı mı karara bağlanacağı konusunda anlaşamamış, SBI de görüşmeyi taslak metinler temelinde 65. oturumda sürdürmeyi kararlaştırmıştır.[72] Dört madde ise üzerinde çalışılacak bir metin olmadan 65. oturuma kalmıştır. Bunlar Sekretaryanın tarafların raporladığı sera gazı verilerini bir araya getiren çevrim içi veri arayüzünün geliştirilmesi,[73] diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği, Ek-I dışı taraflara mali ve teknik destek ile Paris Anlaşması'nın 13. maddesi kapsamındaki raporlama ve kapasite desteğidir. Dördü de kapanış genel kurulunda 10(c) ve 16. kurallar anılarak devredilmiştir. Azaltım politikalarının uygulanmasından ülke içinde ve sınır ötesinde doğan etkileri ele alan müdahale tedbirleri forumu[74] ile uluslararası havacılık ve deniz taşımacılığından kaynaklanan yakıt emisyonları maddelerinde ise yardımcı organlar yalnızca görüşmenin 65. oturumda sürdürüleceğini kaydetmiştir.[75]

70 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 31; FCCC/SBI/2026/15, para. 64; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 6.

71 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 6.

72 FCCC/SBI/2026/15, para. 114-118; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 8-9.

73 "Greenhouse Gas Data Interface: Draft Conclusions Proposed by the Chair (FCCC/SBSTA/2025/L.4)", UNFCCC, 25 Haziran 2025, para. 2, erişim 17 Eylül 2026, https://www.unfccc.int/sites/default/files/resource/sbsta2025_L04E.pdf; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 9.

74 "Impact of Implementation of Response Measures", UNFCCC, erişim 17 Eylül 2026, https://unfccc.int/topics/response-measures.

75 FCCC/SBSTA/2026/5, para. 73-75, 108, 110-112, 114; FCCC/SBI/2026/15, para. 23, 26, 47-49.

Müzakere Gündemi Dışındaki Etkinlikler

SB64 süresince müzakere gündeminin yanında önceki kararlarla kurulan süreçlerin zorunlu etkinlikleri ve başkanlıkların düzenlediği etkinlikler de yer almıştır. Bu etkinlikler sonuç metni üretmemekte ancak tarafların Antalya'ya taşınan konulardaki tutumlarını erken aşamada göstermektedir. *Earth Negotiations Bulletin*'in kaydettiği başlıca etkinlikler İklim Finansmanı Çalışma Programı çalıştayı, finans akışlarının düşük sera gazı emisyonları ve iklim değişikliğine dirençli kalkınmaya yönelik eğilimle tutarlı hale getirilmesini öngören Paris Anlaşması'nın 2. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendine ilişkin diyalog, Bakü Uyum Yol Haritası çalıştayı, müdahale tedbirleri etkinliği, iklim değişikliği ve ticaret diyaloğu, İklim Güçlendirme Eylemi diyaloğu, COP30 Başkanlığının fosil yakıtlardan uzaklaşma yol haritası etkinliği, Küresel Uygulama Hızlandırıcısı oturumu ve Belém 1,5 Derece Misyonu istişaresidir.[76]

Bu alt bölüm, bunlardan Antalya'ya taşınan başlıca siyasi ayrışmalarla ilişkili üçünü ele almaktadır. İklim Finansmanı Çalışma Programı çalıştayı finansmanın kapsamına, iklim değişikliği ve ticaret diyaloğu tek taraflı ticaret önlemlerine, yol haritası etkinliği ise fosil yakıtlara ilişkindir. Küresel Uygulama Hızlandırıcısı oturumu ile Belém 1,5 Derece Misyonu istişaresi COP31 Başkanlığını doğrudan ilgilendirdiğinden sonraki bölümlerde incelenmektedir.

Birinci etkinlik olan ve İklim Finansmanı Çalışma Programı kapsamında 8 Haziran'da düzenlenen katılım çalıştayı, programın kapsamı ve yöntemi konusundaki temel ayrışmayı ortaya koymuştur. G77 ve Çin, gelişmiş ülkelerin Paris Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. fıkrası kapsamındaki finansman yükümlülüklerini programın ana odağı olarak tanımlarken gelişmiş ülkeler programın kapsamını 9. maddenin bütünü çerçevesinde yorumlamış ve yeni kolektif nicel hedefin uygulanmasına odaklanılmasını savunmuştur.[77] Bu ayrışma Antalya'ya çözümsüz devreden yapısal anlaşmazlıklardan biridir.

İkinci etkinlik, COP30'da kurulan iklim değişikliği ve ticaret diyaloğunun ilk oturumudur. Taraflar 2026-2028 arasında üç oturum halinde planlanan serinin bu ilk turunda beklentilerini ortaya koymuştur. Arap Grubu tek taraflı önlemlerin sonlandırılmasına yönelik düzeltici adımlar önermiştir. Benzer Düşünen Gelişmekte Olan Ülkeler diyaloğun sözleşmenin 3. mad-

76 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5, 8, 9, 13, 16.

77 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 9.

desinin 5. fıkrasını uygulamada işlevsel hale getirmesini istemiş, düzeltici ve iş birliğine dayalı önlemler alınmazsa telafi edici yaklaşımların ele alınmasını talep etmiştir. Birleşik Krallık ise serinin müzakere niteliği taşımadığını ve kural koymadığını vurgulamıştır.[78]

Diyaloğun izleme usulü de tartışma meydana getirmiştir. SBI başkanı, kurucu kararın oturumlardan resmi rapor üretilmesini öngörmediği yönündeki hukuki değerlendirmeyi paylaşmış ve yardımcı organ başkanlarının hukuki statüsü bulunmayan gayriresmi bir not hazırlayacağını açıklamıştır.[79] Bu tartışma Küresel Uyum Hedefi'nde yardımcı organ başkanlarının kendi sorumlulukları altında metin sunmasıyla birlikte bu başkanların yetki sınırına ilişkin sorunun oturum içinde somutlaştığı örneklerden biridir.

Tek taraflı ticaret önlemlerinin tartışıldığı bu diyalog, 2024'te ihracatının yüzde 41,5'ini AB'ye yapan ve bu ihracatın bir bölümü AB'nin Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması kapsamına giren Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir.[80] Konu Antalya'da gündem maddesi olarak yer almasa da başkanlığın yönetmek durumunda kalabileceği hassas başlıklar arasındadır.

Üçüncü etkinlik, COP30 Başkanlığının 12 Haziran'da düzenlediği ve enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan adil, düzenli ve hakkaniyetli biçimde uzaklaşmaya ilişkin yol haritasını ele alan toplantıdır. COP30 başkanı girişimi üzerinde uzlaşılmış hedeflerin uygulanmasına yönelik bir araç olarak sunmuş ve Fosil Yakıtlardan Uzaklaşma Birinci Konferansı'na dikkat çekmiştir. Başkanlık temsilcisi yol haritasının COP31'e kadar tamamlanacağını bildirmiştir.[81] Yol haritası müzakere edilmiş bir karara dayanmadığından Antalya'daki resmi gündemin parçası değildir. Buna karşılık yol haritasının COP31'e kadar tamamlanacak olması, konuyu Antalya'da COP31 Başkanlığının tutum belirlemek durumunda kalacağı başlıklar arasına taşımaktadır.

Gündem Konularının Çıktı Biçimine Göre Dağılımı

SB64'ün Antalya'ya ne bıraktığını görmek için gündemdeki her konunun oturumdan hangi biçimde ayrıldığına bakmak gerekmektedir. Bunun için

78 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 13.

79 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 13-14.

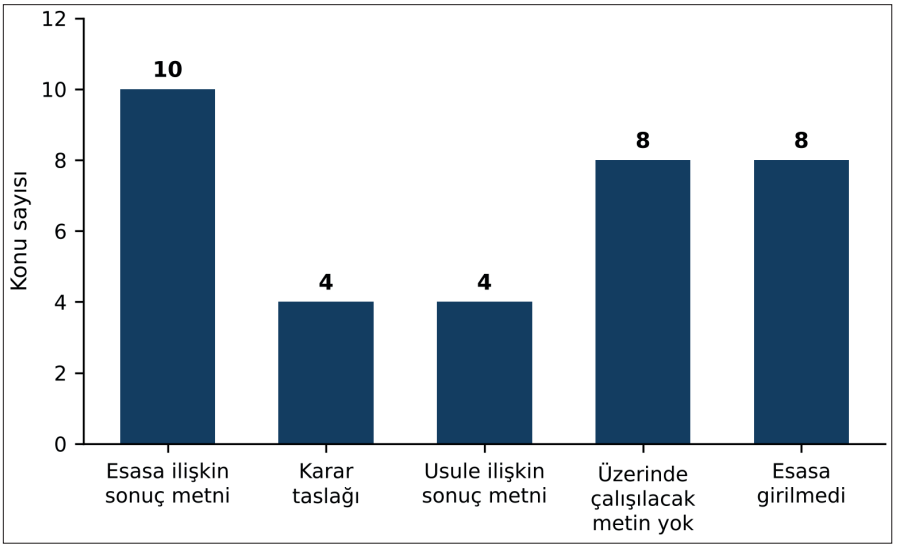
80 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 13; Türkiye İhracatçılar Meclisi, *İhracat Raporu 2025* (İstanbul: TİM, 2025), 27, 56.

81 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5.

gündem maddelerinin oturumdan ayrıldığı dört biçim esas alınmış, esasa hiç girilmeden ertelenen, askıya alınan ya da görüşülmeden not edilen konular için beşinci bir kategori eklenmiştir. İki organın gündemlerinde toplam 43 madde yer almıştır. Ortak ele alınan 7 madde iki gündemde ayrı ayrı sayıldığından ve "diğer konular" başlıklı 2 madde somut bir konu taşımadığından tasnif, mükerrer sayımdan arındırılmış 34 konu üzerinde yapılmıştır. Dağılım Grafik 1'de, konular ise Tablo 1'de görülmektedir. 34 konunun 14'ü oturumdan esasa ilişkin bir metinle ayrılmıştır. Bunların 10'unda taraflar bir sonuç metni üzerinde anlaşmış, 4'ünde yardımcı organlar yönetim organlarına bir karar taslağı tavsiye etmiştir. 4 konuda uzlaşı yalnızca usule ilişkin kalmış, taraflar çalışmayı mevcut ya da hazırlanacak belirli bir belge üzerinden sonraki oturumlara taşımayı kabul etmiştir. Bu 4 konunun 2'sinde piyasa dışı yaklaşımlar çalışma programının incelenmesinde ve uyum bildirimleri rehberinde, sonuç metni bir gayriresmi nota atıf yapmıştır. Geri kalan 16 konu üzerinde çalışılacak bir metin olmadan ya da hiç görüşülmeden oturumdan ayrılmıştır. Bunların 8'inde taraflar sonraki oturumda esas alınacak bir metin belirleyememiştir. Bu 8 konunun 5'inde kapanış genel kurulunda 10(c) ve 16. kurallar açıkça anılmış, 3'ünde yardımcı organlar görüşmenin 65. oturumda sürdürüleceğini kaydeden iki cümlelik bir sonuç metniyle yetinmiştir. Diğer 8 konuda ise esasa hiç girilmemiştir. Bunların 5'i ertelenmiş, 2'si askıya alınmış ve 1'inde ise iki yıllık güncelleme raporlarının teknik analiz özetleri görüşülmeden not edilmiştir.[82]

82 Gündem maddesi sayısı, SBSTA 64 ve SBI 64'ün kabul edilen gündemlerinde alt maddesi bulunmayan numaralı maddeler ile harfli alt maddelerin toplamıdır. Açılış, gündemin kabulü ve çalışma düzeni gibi usule ilişkin maddeler ile kapanış maddesi sayıma dahil edilmemiş, "diğer konular" maddeleri sayılmış, ortak ele alınan 7 madde her iki organın gündeminde ayrı ayrı sayılmıştır. Bkz. FCCC/SBSTA/2026/5, para. 5; FCCC/SBI/2026/15, para. 5. Beş kategorili tasnif nihai oturum raporları FCCC/SBSTA/2026/5 ve FCCC/SBI/2026/15 ile bunların eklerindeki karar taslakları üzerinden yapılmıştır. Esasa ilişkin sonuç metni, memnuniyet, tavsiye ya da Sekretaryaya talimat gibi içerik taşıyan operatif paragraf içeren kabul edilmiş metindir. Karar taslağı satırı, yanında sonuç metni bulunsa da yönetim organına tavsiye edilen taslak kararları kapsar. Usule ilişkin sonuç metni, esasa girmeden çalışmayı gayriresmi not, taslak metin ya da ara rapor gibi belirli bir belge üzerinden sonraki oturumlara taşıyan metindir. "Üzerinde çalışılacak metin yok" satırı, taşınacak bir metin belirlenmeden görüşmenin sonraki oturuma bırakıldığı konuları kapsar. Kapanış genel kurulunda 10(c) ve 16. kuralların anılması ile görüşmenin süreceğinin kaydedilmesi bu satırın iki alt türüdür. "Esasa girilmedi" satırı esasa hiç girilmeyen konuları kapsar. Esasa ilişkin ve usule ilişkin sonuç metinleri arasındaki ayrım bu tanımlara göre yapılmıştır. Sınır durumlar en az gelişmiş ülkeler (SBI 11), 6. maddenin 2. fıkrası altyapı finansmanı (SBI 17), İklim Güçlendirme Eylemi (SBI 15) ve Teknoloji Mekanizmasının ikinci periyodik değerlendirmesidir (SBI 12[e]). Bunlar kabul edilen metnin içerik taşıyan operatif paragraf içerip içermediğine göre sınıflandırılmıştır. Sekretaryadan çalışmayı sonraki bir oturuma taşıyacak bir ara rapor istenmesi içerik taşıyan talimat sayılmamıştır. Kapanışta 10(c) ve 16. kuralların açıkça anıldığı 5 madde için bkz. FCCC/SBSTA/2026/5, para. 31, 108, 114; FCCC/SBI/2026/15, para. 23, 26, 64. Konu bazındaki liste için bkz. Tablo 1.

Grafik 1. SB64 Gündem Konularının Çıktı Biçimine Göre Dağılımı (Konu Sayısı)



Kaynak: Yazar tarafından FCCC/SBSTA/2026/5 ve FCCC/SBI/2026/15'ten Tablo 1'deki tasnife göre derlenmiştir.

Grafik 1 ve Tablo 1'deki dağılımın anlamı, metin üreten konular ile üzerinde çalışılacak bir metin olmadan devreden konular karşılaştırıldığında ortaya çıkmaktadır. Metin üreten konular, İklim Teknoloji Merkezi'nin ev sahibi kuruluşunun seçimi, Adil Geçiş Çalışma Programı incelemesinin görev tanımı ve Teknoloji Mekanizması ile Finansman Mekanizması arasındaki bağlantılar gibi teknik ve kurumsal konulardır. Adil Geçiş Çalışma Programı tabloda esasa ilişkin sonuç metniyle yer almakla birlikte aynı gündem maddesi altında görüşülen Adil Geçiş Mekanizması üzerinde çalışılacak bir metin olmadan 65. oturuma kalmıştır. Metin olmadan devreden konular ise Küresel Uyum Hedefi, Azaltım Çalışma Programı ve Müdahale Tedbirleri Forumu gibi tarafların siyasi olarak ayrıştığı konulardır. Gündem maddesi olmadığı için tasnifin dışında kalan İklim Finansmanı Çalışma Programı da kapsamı konusundaki ayrışmayı çözümsüz biçimde Antalya'ya taşımıştır.

Antalya'ya devreden sorunlar hem içeriğe hem de müzakerenin yürütülme biçimine ilişkindir. Azaltım, uyum ve finansman başlıklarındaki temel siyasi anlaşmazlıklar Bonn'da çözülmemiştir. Küresel Uyum Hedefi müzakerelerinde dile getirilen güven kaybı, eş kolaylaştırıcıların ve organ başkanlarının yetki sınırları konusundaki tartışmalar ve bazı konularda ilerlemeyi

kayda geçiren belgelerin bile sonraki oturuma iletilememesi ise sürecin yürütülüşündeki sorunların da Antalya'daki müzakere ortamına yansıyabileceğini göstermektedir.

TABLO 1. ÇIKTI BİÇİMLERİNE GÖRE SB64 GÜNDEM KONULARI

ÇIKTI BİÇİMİ	KONULAR
Esasa ilişkin sonuç metni	Araştırma ve sistematik gözlem, Nairobi Çalışma Programı, Adil Geçiş Çalışma Programı, tarım ve gıda güvenliği ortak çalışması, Glasgow Piyasa Dışı Yaklaşımlar Komitesi Toplantısı, en az gelişmiş ülkeler, İklim Teknoloji Merkezi'nin ev sahibi, İklim Güçlendirme Eylemi, hükümetler arası toplantı düzenlemeleri, 6. maddenin 2. fıkrası kapsamındaki altyapı finansmanı
Karar taslağı	Teknoloji Yürütme Komitesi ile İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı'nın ortak yıllık raporu, Teknoloji Mekanizması ile Finansman Mekanizması arasındaki bağlantılar, kapasite geliştirme, idari, mali ve kurumsal konular
Usule ilişkin sonuç metni	Piyasa dışı yaklaşımlar çalışma programının incelenmesi, uyum bildirimleri rehberi, Uyum Fonu, Teknoloji Mekanizmasının ikinci periyodik değerlendirmesi
Üzerinde çalışılacak metin yok	Küresel Uyum Hedefi, sera gazı veri arayüzü, diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği, Ek-I dışı taraflara mali ve teknik destek, Paris Anlaşması'nın 13. maddesi kapsamında raporlama ve kapasite desteği, Şarm el-Şeyh Azaltım İddiası ve Uygulaması Çalışma Programı, Müdahale Tedbirleri Forumu, uluslararası havacılık ve deniz taşımacılığı yakıt emisyonları
Esasa girilmedi	Uyum Komitesinin incelemesi, iki yıllık raporların derleme ve sentezi, ulusal sera gazı envanter verileri raporu, ulusal bildirimlerdeki bilgiler, iki yıllık güncelleme raporlarının teknik analiz özetleri, İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı incelemesi ile periyodik değerlendirmenin hizalanması, Poznan Stratejik Programı, Daimi Finans Komitesinin işlevlerinin ikinci incelemesi

Kaynak: Yazar tarafından FCCC/SBSTA/2026/5, FCCC/SBI/2026/15 ve bu belgelerin eklerinden derlenmiştir.
* İki organın ortak ele aldığı konular tek konu olarak sayılmış, "diğer konular" maddeleri tasnif dışında bırakılmıştır. Konuların sonuçları FCCC/SBSTA/2026/5'in 18-114. ve FCCC/SBI/2026/15'in 5-209. paragraflarından alınmıştır.

Ara oturumların işlevi, karar taslaklarını yönetim organlarına kabule hazır biçimde ulaştırmaktır. SB64 bu işlevi teknik ve kurumsal konularda yerine getirmiştir. Siyasi ayrışmanın yoğunlaştığı konularda ise bu aşamaya ulaşan bir taslak çıkmamıştır. Bu konuların teknik hazırlığı ile siyasi müzakeresi Antalya'da aynı iki hafta içinde yürütülmek durumunda kalacaktır.

TÜRKİYE'NİN SB64'TEKİ KONUMU

Türkiye'nin Bonn'daki Üç Rolü

Türkiye'nin Bonn'daki ilk rolü COP31'in ev sahipliği ve başkanlığıdır. COP, Belém'de Türkiye'nin 31. oturuma ev sahipliği teklifini kabul etmiş ve Türkiye ile Avustralya arasındaki düzenlemeyi memnuniyetle karşılamıştır.[83] Başkanlık usul kuralları gereği Antalya'daki açılış oturumunda seçimle devralınacağından Türkiye bu rolü Bonn'da gelecek dönem başkanlığı olarak taşımıştır. İkinci rol, başkanlıkların yürüttüğü uygulama düzleminde yer alan ve müzakere gündeminin dışında kalan Aksiyon Ajandası'nın sahipliğidir. Üçüncü rol ise sözleşmenin tarafı olmaktır ve Türkiye bu sıfatla müzakerelerde kendi pozisyonunu savunma hakkına sahiptir. İlk iki rol başkanlığa, üçüncüsü ülkeye aittir ve usul kuralları başkanlık ile taraf sıfatını birbirinden ayırmaktadır. Başkan kendi ülkesinin taraf haklarını kullanamamakta, bu haklar ayrı bir temsilci tarafından kullanılmaktadır.[84] Türkiye başkanlığı henüz devralmadığından bu ayrım Bonn'da

83 "Report of the Conference of the Parties on Its Thirtieth Session, Held in Belém from 10 to 22 November 2025. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its Thirtieth Session (FCCC/CP/2025/12/Add.2)", UNFCCC, 30 Mart 2026, Karar 18/CP.30, para. 1-3, erişim 14 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2025_12a02E.pdf.

84 FCCC/CP/1996/2, 6-7.

hukuken işlememiştir. Taraf rolünün oturumda nasıl kullanıldığı bu nedenle başkanlığın kendi tercihini göstermektedir.

Üç rolün Bonn'daki görünürlüğü eşit olmamıştır. Başkanlık ve Aksiyon Ajandası sahipliği oturum boyunca yoğun bir program üzerinden görünürlük kazanmıştır. Bakan Kurum 8 Haziran'da açılış genel kurulunda konuşmuş, 9 Haziran'da Aksiyon Ajandası'nın sayısal hedeflerini icra sekreteri ve müzakereler başkanı ile ortak basın toplantısında duyurmuştur. Başkanlık 12 Haziran'da Küresel Uygulama Hızlandırıcısı'nın bilgilendirme oturumunda COP30 Başkanlığıyla birlikte yer almış, ayrıca COP31 vizyonu ve öncelikleri üzerine açık uçlu istişareler yürütmüştür.[85] Bu program 4 bini aşkın taraf delegesi ve yaklaşık 3 bin gözlemcinin katıldığı SB64'te başkanlığa kendini sürecin bütün bileşenlerine tanıtma imkanı vermiştir.[86] Taraf rolü ise müzakerelerde görünürlük kazanmamıştır.

Bonn'da İlan Edilen Sayısal Hedefler

Başkanlığın Bonn'daki en görünür adımı, tematik önceliklerinin dördünü küresel sayısal hedeflere dönüştürmek olmuştur. Aksiyon Ajandası'nın tematik alanları, başkanlığın 13 Nisan tarihli ilk mektubundan Bakan Kurum ile Bowen'ın imzasını taşıyan 20 Mayıs tarihli ikinci mektuba uzanan süreçte geliştirilmiş ve Bonn'da on alan olarak sunulmuştur.[87] Başkanlığın 9 Haziran'da duyurduğu dört sayısal hedef, elektriğin nihai enerji tüketimi

85 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3, 5; "COP31 Presidency Announces New Targets on Global Electrification, Cutting Waste, Resilient Cities; Press Conference Transcript", UNFCCC, 9 Haziran 2026, erişim 24 Ağustos 2026, https://unfccc.int/news/cop31-presidency-announces-new-targets-on-global-electrification-cutting-waste-resilient-cities; "Global Implementation Accelerator, 12 June 2026", UNFCCC, erişim 24 Ağustos 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/GIA_Bonn_12June.pdf; "LGMA Statement at SB64 Open-Ended Consultations on COP31 Vision and Priorities", Cities and Regions, erişim 13 Ekim 2026, https://www.cities-and-regions.org/lgma-statement-at-sb64-open-ended-consultations-on-cop-31-vision-and-priorities; "Director of Climate Change Hasar Co-Chairs the 'Open-Ended Consultations on COP31 Vision and Priorities'", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 17 Haziran 2026, erişim 18 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/en/director-of-climate-change-hasar-co-chairs-the-open-ended-consultations-on-cop31-vision-and-priorities-news-4972.

86 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 1. Rapor 9 bin 206 kayıtlı katılımcı bildirmekte; bunların 4 bin 198'ini taraf delegesi, 2 bin 960'ını gözlemci ve 134'ünü basın mensubu olarak saymaktadır.

87 "COP31 Başkanı Kurum, BM Genel Sekreterliği ve Taraf Ülkelere İlk Mektubunu Gönderdi"; Fatma Sevinç Çetin, "Bakan Kurum 'COP31 Eylem Gündemi'nin 10 Öncelikli Alanı ve 6 Hedefini Açıkladı", Anadolu Ajansı, 9 Haziran 2026; "COP31 Başkanı ve Müzakereler Başkanı'ndan Ortak Mektup", COP31 Türkiye Antalya, 20 Mayıs 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/tr/cop31-baskani-ve-muzakereler-baskanindan-ortak-mektup.

içindeki payının 2035'e kadar yüzde 35'e çıkarılması, küresel atık artışının 2035'e kadar yarıya indirilmesi, bina sektöründe enerji yoğunluğunun en az yüzde 25 azaltılması ve imalatta döngüsel malzeme kullanım oranının en az yüzde 15'e yükseltilmesini öngörmektedir.[88] Başkanlık duyurusu elektrifikasyon hedefinin Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency, IEA) ve Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (International Renewable Energy Agency, IRENA) analizlerine dayandığını belirtmiş, IEA'dan elektrifikasyon hedefine ulaşmanın yollarını ve atık artışının yarıya indirilmesinin faydalarını inceleyen özel raporlar talep edildiğini bildirmiştir.[89] Başkanlık böylece elektrifikasyon hedefini rejim dışındaki iki teknik kuruluşun analizlerine dayandırmıştır. Bakan Kurum Aksiyon Ajandası'nı sunduğu konuşmada başkanlık yaklaşımını diyalog, uzlaşı ve aksiyon kavramları üzerinden tanımlamıştır.[90] Anadolu Ajansı aynı konuşmada on öncelikli alan ve altı hedef açıklandığını aktarmıştır. Altı hedefin dördü sayısaldır; diğer ikisi iklim eğitimi ile İklim Uygulama Köprüsü'ne ilişkindir.[91] İcra sekreteri ise 9 Haziran'daki basın toplantısında başkanlığın, COP30'da başlatılan ve ilk Küresel Durum Değerlendirmesi sonuçlarıyla uyumlu altı tematik ekseni temel aldığını belirtmiştir.[92] Sayısal hedef, tematik öncelikten daha güçlü bir taahhüttür. Başkanlık bu hedeflerle dönem sonunda değerlendirilebileceği göstergeleri de baştan ortaya koymuştur.

Dört hedef içinde atık hedefi, Türkiye'nin kendi gündemiyle en doğrudan örtüşenidir. Ulusal düzeyde Sıfır Atık uygulamasını 2017'den bu yana sürdüren Türkiye bu girişimi 2022'de BM gündemine taşımış ve 105 ülkeyle birlikte sunduğu karar tasarısıyla "30 mart"ın Uluslararası Sıfır Atık Günü ilan edilmesini sağlamıştır.[93] Sıfır Atık, Aksiyon Ajandası'nın on ala-

88 "COP31 Presidency Announces New Targets on Global Electrification, Cutting Waste, Resilient Cities"; "Presenting the COP31 Action Agenda". Elektrifikasyonun mevcut düzeyi Bonn'da yüzde 20'nin hemen üzerinde, 24 Ağustos tarihli üçüncü mektupta ise yaklaşık yüzde 23 olarak verilmiştir. Bkz. "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", COP31 Presidency, 24 Ağustos 2026, 3, erişim 17 Eylül 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop31_3rd_presidency_letter.pdf.

89 "COP31 Presidency Announces '35% by 2035' Electrification Target as Part of Action Agenda Launch".

90 "Presenting the COP31 Action Agenda".

91 Çetin, "Bakan Kurum 'COP31 Eylem Gündemi'".

92 "COP31 Presidency Announces New Targets on Global Electrification, Cutting Waste, Resilient Cities".

93 "International Day of Zero Waste", BM, erişim 18 Eylül 2026, https://www.un.org/en/observances/zero-waste-day. A/RES/77/161 sayılı karar 14 Aralık 2022'de kabul edilmiştir. Karar tasarısını Türkiye 105 ülkeyle birlikte sunmuştur. Sıfır Atık uygulamasının başlangıcı için bkz. "Sıfır Atık ile 90 Milyon Ton Atık Geri Dönüşüme Kazandırıldı", Sıfır Atık, 30 Mart 2026, erişim 18 Eylül 2026, https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/haberler/sifir-atik-ile-90-milyon-ton-atik-geri-donusume-kazandirildi.

nından biridir ve başkanlığın 24 Ağustos tarihli üçüncü mektubu Sıfır Atık ile metan azaltımını doğal kaynaklar, ekosistemler ve iklim üzerindeki baskıyı azaltmayı amaçlayan bir öncelik olarak sunmaktadır.[94] Türkiye böylece ulusal düzeyde öncülük ettiği bir politikayı başkanlık aracılığıyla küresel bir sayısal hedefe dönüştürmüştür.

Başkanlığın sayısal hedefleri konferans öncesinde ilan etmesi başlı başına yeni bir uygulama değildir. COP28 Başkanlığı yenilenebilir enerji kapasitesinin üç katına ve enerji verimliliğindeki iyileşme hızının iki katına çıkarılması hedefini Temmuz 2023'te taraflara gönderdiği mektupta duyurmuştur. COP29 Başkanlığı da depolama ve şebeke girişimlerini Eylül 2024'te açıklamış ve bu girişimlerin sayısal hedeflerine Ekim 2024 tarihli mektubunda yer vermiştir.[95]

Tablo 2'nin de gösterdiği üzere sayısal hedeflerde COP31 Başkanlığını ayıran, ilanın yapıldığı yer ve hedeflerin kapsamıdır. COP28'den bu yana yeni sayısal hedeflerini bir yardımcı organ oturumu sırasında ilan eden tek başkanlık COP31 Başkanlığıdır. COP30 Başkanlığı Aksiyon Ajandası'nı 62. oturum sırasında açıklamış ancak 30 hedefini yeni sayısal hedefler koymadan ilk Küresel Durum Değerlendirmesi'nin sonuçlarına dayandırmıştır.[96] Kapsam bakımından COP28 ve COP29 başkanlıklarının enerji sektörüyle sınırlı hedeflerine karşılık COP31 hedefleri nihai enerji tüketimi, atık, binalar ve malzeme döngüselliği olmak üzere dört alana yayılmaktadır. Tematik önceliklerin ilan takvimi de COP31 Başkanlığını önceki başkanlıklardan ayırmaktadır. Bakan Kurum öncelikleri taraflara gönderdiği 13 Nisan 2026 tarihli ilk mektupla konferanstan 210 gün önce duyurmuştur. Tablo 2'deki diğer üç başkanlıkta ilan ile konferans arasındaki süre beş ayı aşmamıştır. Erken ilan, taraflara ve paydaşlara başkanlık gündemine hazırlanmak için önceki üç başkanlıktan daha uzun bir süre tanımıştır.

94 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 3-4. Sıfır Atık'ın Aksiyon Ajandası'ndaki yeri için bkz. "COP31 Aksiyon Ajandası".

95 "Taraflara Mektup", COP28 Başkanlığı, (Temmuz 2023), erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/COP28_Letter_July_2023_1.pdf; COP29 hedefleri için bkz. "COP29 Declarations and Pledges Letter", COP29 Başkanlığı, 16 Ekim 2024, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Declarations_and_Pledges_Letters.pdf; "Incoming Presidency Formulates COP 29 Action Agenda, Reveals Initiatives", SDG Knowledge Hub, 25 Eylül 2024, erişim 17 Ekim 2026, https://sdg.iisd.org/news/incoming-presidency-formulates-cop-29-action-agenda-reveals-initiatives.

96 "Fourth Letter from the President", COP30 Başkanlığı, 20 Haziran 2025, erişim 13 Ekim 2026, https://cop30.br/en/brazilian-presidency/letters-from-the-president/fourth-letter-from-the-presidency. Yardımcı organların 62. oturumunun tarihleri için bkz. "Summary of the 2025 June Climate Meetings", 1.

TABLO 2. COP BAŞKANLIKLARININ KONFERANS ÖNCESİ TEMATİK GÜNDEM VE SAYISAL HEDEF İLAN TAKVİMİ (COP28-COP31)

BAŞKANLIK	TEMATİK GÜNDEMİN TARAFLARA MEKTUPLA İLANI	SAYISAL KÜRESEL HEDEFLERİN TARAFLARA İLK DUYURULMASI	İLANIN YERİ	HEDEFLERİN KAPSAMI
COP28 (Dubai, 2023)	Temmuz 2023, taraflara mektup	Temmuz 2023, aynı mektup. Yenilenebilir kapasitenin üç katına ve verimlilik artış hızının iki katına çıkarılması (2030)	Yardımcı organ oturumu dışında	Enerji
COP29 (Bakü, 2024)	17 Eylül 2024, Aksiyon Ajandası mektubu	Eylül 2024 mektubunda duyurulan girişimler. Ekim 2024 mektubuna göre 1.500 gigavat depolama ve 25 milyon kilometre şebeke (2030)	Yardımcı organ oturumu dışında	Enerji
COP30 (Belém, 2025)	20 Haziran 2025, dördüncü mektup	Yeni sayısal başkanlık hedefi yok	62. oturum sırasında	–
COP31 (Antalya, 2026)	13 Nisan 2026, ilk mektup	9 Haziran 2026. Elektrifikasyon payı yüzde 35, atık artışının yarıya indirilmesi, bina enerji yoğunluğunda en az yüzde 25 azalma ve döngüsel malzeme kullanımı en az yüzde 15 (2035)	64. oturum sırasında	Nihai enerji tüketimi, atık, binalar, malzeme döngüselliği

Kaynak: Yazar tarafından başkanlık mektupları ile UNFCCC ve başkanlık internet sitelerinden derlenmiştir.
* Karşılaştırma, başkanlıkların sayısal hedef ilan etme uygulamasının başladığı COP28'den itibaren dört başkanlığı ve taraflara gönderilen mektupları kapsamaktadır. Tematik gündemin ilanından konferansa kalan süre COP31 için 210 gün, COP30 için 143 gün ve COP29 için 55 gündür. COP28 mektubu gün belirtmediğinden bu başkanlık için süre 122-152 gün arasındadır.

Hedefler uygulama düzleminde ilan edildiğinden iki düzlem arasındaki statü farkı gereği taraflar için yükümlülük doğurmamakta ve müzakere edilmiş bir rejim çıktısı sayılmamaktadır. Aynı özellik hedeflerin ilan edilebilmesinin de koşuludur. Bonn'da azaltım ve uyum başlıklarında taraflar sonraki oturuma taşınacak bir metin üzerinde dahi anlaşamazken başkanlık dört sayısal hedefi aynı oturumda ilan edebilmiştir. Bonn'daki ilk tepkiler hem desteği hem de hedeflerin tanımı konusundaki soruları içermiştir. Yerel yönetim toplulukları bina hedefini memnuniyetle karşılamış; atık alanındaki sivil toplum kuruluşları ise hedefi vizyoner olarak nitelemiş; referans düzeyi, kapsamı ve uygulaması hakkında bilgi beklediklerini belirtmiştir.[97]

97 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 19; "124 Civil Society Groups Call on COP31 Presidency to Turn Zero Waste Ambition into Climate Action", GAIA, 17 Haziran 2026, erişim 1 Ekim 2026, https://www.no-burn.org/124-civil-society-groups-call-on-cop31-presidency-to-turn-zero-waste-ambition-into-climate-action.

COP31 Başkanlığının Hazırlığı ve Bonn'daki İşleyişi

Bakan Kurum 13 Nisan 2026'da BM Sekretaryası ve taraflara gönderdiği ilk resmi mektupla başkanlık takvimini ve kadrosunu ilan etmiştir. Mektupta liderler zirvesinin Antalya'da, hazırlık toplantısının ise Pasifik'te yapılacağı bildirilmiş; Bakan Yardımcısı Fatma Varank COP31 baş yöneticisi, İklim Değişikliği Başkanı Halil Hasar iklim diplomasisi baş yetkilisi ve Mehmet Ali Kahraman COP31 Başkanlık Ofisi direktörü olarak görevlendirilmiş; Sıfır Atık Vakfı Başkanı Samed Ağırbaş iklim yüksek düzeyli şampiyonu ve Sally Higgins de Bowen ile birlikte alınan kararla gençlik iklim şampiyonu olarak atanmıştır.[98] Müzakereler Başkanlığının kadrosu Bakan Kurum ile Bowen'ın 20 Mayıs tarihli ortak mektubunda duyurulmuştur. Kushla Munro Müzakereler Başkanlığının icra direktörü, Sally Box müzakereler başkan yardımcısı ve baş müzakereci ve David Higgins icra direktör yardımcısı olarak görevlendirilmiştir.[99] Aksiyon Ajandası'nın Türkiye tarafından yürütüldüğünü Bowen da Bonn'daki ortak basın toplantısında ajandanın geliştirilmesindeki liderliği için Varank'ı anarak teyit etmiştir.[100]

Türkiye Bonn'dan önce de UNFCCC süreci ve bakanlar düzeyindeki iklim toplantılarında ev sahibi ve eş düzenleyici olarak yer almıştır. Eylül 2025'te azaltım politikalarının diğer ülkeler üzerindeki etkilerinin de ele alındığı müdahale tedbirleri sürecinin ikinci küresel diyaloğuna İstanbul'da ev sahipliği yapmıştır.[101] COP31'e ev sahipliği teklifinin Kasım 2025'te Belém'de kabul edilmesinden sonra bu temaslar başkanlık rolüyle sürdürülmüştür. Şubat 2026'da COP31 Başkanlığı, Sekretarya, mevcut ve önceki COP başkanlıklarının temsilcileri İstanbul'da bir araya gelmiştir.[102] Nisan

98 "COP31 President-Designate Kurum Sends First Official Letter to UN Secretariat and States Parties", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 15 Nisan 2026, erişim 1 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/en/cop31-president-designate-kurum-sends-first-official-letter-to-un-secretariat-and-states-parties-news-4905; "The Road to Antalya"; "COP31 Başkanı Kurum, BM Genel Sekreterliği ve Taraf Ülkelere İlk Mektubunu Gönderdi"; "Pre-COP Closing Day Wrap", UNFCCC, 8 Ekim 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/news/pre-cop-closing-day-wrap.

99 "COP31 Başkanı ve Müzakereler Başkanı'ndan Ortak Mektup".

100 Chris Bowen, "Press Conference, UN Climate Meetings (SB64), Bonn, Germany", Avustralya İklim Değişikliği ve Enerji Bakanı, 9 Haziran 2026, erişim 24 Ağustos 2026, https://minister.dcceew.gov.au/bowen/transcripts/press-conference-un-climate-meetings-sb64-bonn-germany.

101 "Second Global Dialogue on Impacts of Implementation of Response Measures", UNFCCC, 29-30 Eylül 2025, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/event/rm-global-dialogue-2025.

102 Karar 18/CP.30, para. 1; "On the Road to COP31: Strong Message from Istanbul for New Era of Climate Action", BM Türkiye, 17 Şubat 2026, erişim 24 Ağustos 2026, https://turkiye.un.org/en/310189-road-cop31-strong-message-istanbul-new-era-climate-action.

2026'da Berlin'deki 17. Petersberg İklim Diyaloğu kapsamında Bakan Kurum ve Bowen, Almanya Çevre Bakanı Carsten Schneider ile birlikte bakanları bir araya getirmiştir.[103] Kopenhag İklim Bakanlar Toplantısı ise Danimarka, COP30 Başkanlığı ve COP31 Başkanlığının ortak ev sahipliğinde toplanmıştır.[104] Bu temaslar, gelecek dönem başkanlığının konferans öncesinde bakanlar düzeyinde yürüttüğü hazırlığın bir parçasıdır. Bu hazırlıkta Türkiye'yi öne çıkaran husus ise herhangi bir taraf grubuna üye olmadan bu temasları başkanlık rolüyle yürütmesidir.

SB64, Türkiye-Avustralya görev dağılımının bir müzakere oturumunda ilk kez işlediği yer olmuştur. Bu oturum, dağılımın siyasi temsil, Aksiyon Ajandası ve müzakere olmak üzere üç alanda nasıl uygulandığını göstermiştir. Siyasi temsili Bakan Kurum üstlenmiş, açılış konuşmasını yapmış ve başkanlığın kamuya dönük mesajını vermiştir. Aksiyon Ajandası Türkiye'nin sahipliğinde kalmış ve ajandanın geliştirilmesini Türkiye tarafı yürütmüştür. Müzakere alanında Müzakereler Başkanlığı, COP31 Başkanlığı adına görünür olmuştur. Bowen ortak basın toplantısında müzakere beklentilerini anlatmış, Küresel Uygulama Hızlandırıcısı bilgilendirme oturumunda Türkiye adına COP31 Aksiyon Ajandası Direktörü Tuğba Dinçbaş İklim Uygulama Köprüsü'nü ve Müzakereler Başkanlığı adına Sally Box da hızlandırıcının amacını ve yapısını sunmuştur.[105] COP31 Başkanlığı ile Müzakereler Başkanlığı Bonn'daki açık uçlu istişarelerde birlikte yer almıştır.[106] SBI da nihai raporunda Türkiye'nin Avustralya ile ortaklık içinde yürüttüğü hazırlıkları memnuniyetle karşılamıştır.[107]

Görev dağılımı Bonn'da sorunsuz işlemiştir. Oturum boyunca COP31 başkanı ile müzakereler başkanı arasında kamuya yansıyan bir uyumsuzluk, mesaj farklılaşması ya da yetki tartışması kaydedilmemiştir. *Earth*

103 "Petersberg Climate Dialogue 2026: Co-Chair-Summary", Almanya Federal Çevre, İklim Eylemi, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı, 22 Nisan 2026, erişim 24 Ağustos 2026, https://www.bundesumweltministerium.de/en/download/petersberg-climate-dialogue-2026-co-chair-summary.

104 "Copenhagen Climate Ministerial 2026: Setting Expectations for Bonn and Antalya", E3G, 18 Mayıs 2026, erişim 24 Ağustos 2026, https://www.e3g.org/news/e3g-media-briefing-copenhagen2026; "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 2.

105 Bowen, "Press Conference, UN Climate Meetings (SB64), Bonn, Germany"; "Daily Report for 12 June 2026", *Earth Negotiations Bulletin*, erişim 13 Eylül 2026, https://enb.iisd.org/bonn-climate-change-conference-sb64-sbi64-sbsta64-daily-report-12jun2026; "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3, 5.

106 "LGMA Statement at SB64 Open-Ended Consultations on COP31 Vision and Priorities"; "Director of Climate Change Hasar Co-Chairs the 'Open-Ended Consultations on COP31 Vision and Priorities'".

107 FCCC/SBI/2026/15, para. 151.

Negotiations Bulletin de Türkiye ile Avustralya arasındaki iş birliğinin iyi işlediği yönündeki gözlemlere yer vermektedir.[108] SB64 düzenlemenin olağan koşullarda çalıştığını göstermiştir. Antalya'da uzlaşmazlıklar bakanlar düzeyinde ele alınacağından düzenleme orada daha yoğun bir müzakere ortamında işleyecektir.

Taraf Kimliğinden Başkanlık Kimliğine

Türkiye SB64'e gelecek dönem başkanlığı olarak katılmış ve oturumdaki görünürlüğünü bu rol üzerinden kurmuştur. *Earth Negotiations Bulletin*'in özet raporu Bakan Kurum'u COP31'in gelecek dönem başkanı ve Türkiye'yi de kapanış oturumunda gelecek dönem başkanlığı olarak anmaktadır.[109] Kayıtlarda Türkiye'nin müzakere edilen bir gündem maddesinde taraf sıfatıyla yaptığı bir müdahale yer almamaktadır. Türkiye taraf sıfatıyla oturumla birlikte düzenlenen kolaylaştırıcı ve çok taraflı ilerleme değerlendirmesi çalışma grubu oturumunda yer alan 37 taraftan biri olmuştur.[110] Müzakere edilen maddelerde müdahale bulunmaması, COP başkanından beklenen tarafsızlıkla uyumludur. Başkanın kendi ülkesinin taraf haklarını kullanmamasını öngören kural Bonn'da henüz uygulanmamakla birlikte Türkiye'nin oturumdaki tutumu başkanlık rolünü taraf rolünün önüne çıkarmıştır. Uyum Fonu maddesi bu önceliği somut biçimde göstermektedir. Türkiye Belém'de bu maddenin görüşmelerinde sözleşme eklerindeki sınıflandırma dışında hiçbir sınıflandırmayı kabul etmediğini taraf sıfatıyla kayda geçirmiş[111] ancak aynı madde SB64'te yeniden görüşüldüğünde ise Türkiye'nin söz aldığı kaydedilmemiştir.[112]

Bu tutumun anlamı Türkiye'nin müzakere geçmişiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Türkiye 1992'de sözleşmenin her iki ekinde de yer alan ülke-

108 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 20-21.

109 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3, 18; FCCC/SBI/2026/15, para. 154.

110 FCCC/SBI/2026/15, para. 15.

111 "Daily Report for 15 November 2025", *Earth Negotiations Bulletin*, erişim 24 Ağustos 2026, https://enb.iisd.org/belem-un-climate-change-conference-cop30-daily-report-15nov2025.

112 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 8-9, 18, 20. Uyum Fonu maddesinde müdahaleleri kaydedilen taraflar ve gruplar G77 ve Çin, İsviçre, AB, Birleşik Krallık, Kanada, Norveç ve Arap Grubudur. SBI kapanış oturumunda Şili, genel kapanış oturumunda BASIC grubu ve En Az Gelişmiş Ülkeler, raporun değerlendirme bölümünde ise Filipinler anılmaktadır.

lerden biri olmuştur.[113] Daha sonra 2001'de Marakeş'teki COP kararıyla Ek-II'den çıkarılan tek taraf olmuş ve sonraki kararlarla özel koşullarının tanınmasını sağlamıştır.[114] Uzun süre müzakere gündemini büyük ölçüde bu statü meselesi üzerinden takip etmiş ve herhangi bir taraf grubuna üye olmadan müzakere etmeyi sürdürmüştür.[115] Statü meselesinin dışında bir gündeme yöneliş ise başkanlıktan önce Türkiye'nin BM gündemine taşıdığı ve daha sonra Aksiyon Ajandası'nın on alanının ilki olan Sıfır Atık başlığında görülmüştür.[116] SB64, bu birikimin başkanlık rolüyle birleştiği ilk müzakere oturumudur. Türkiye Bonn'da gündemini kendi statüsü üzerinden kuran bir taraf olarak değil gündemi rejimin bütünü üzerinden tanımlayan bir başkanlık olarak görünmüştür.

113 BM, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 23-24. Sözleşmenin güncel metninde Türkiye Ek-I listesinde yer almakta, Ek-II'ye eklenen yayıncı notu ise Türkiye'nin 26/CP.7 sayılı karar uyarınca 28 Haziran 2002'de yürürlüğe giren değişiklikle Ek-II'den çıkarıldığını belirtmektedir.

114 Karar 26/CP.7, para. 1; UNFCCC, *United Nations Framework Convention on Climate Change: Handbook*, 70; "Report of the Conference of the Parties on Its Sixteenth Session, Held in Cancun from 29 November to 10 December 2010. Addendum. Part Two: Action Taken by the Conference of the Parties at Its Sixteenth Session (FCCC/CP/2010/7/Add.1)", UNFCCC, 15 Mart 2011, Karar 1/CP.16, para. 142, erişim 17 Temmuz 2026, https://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf. Özel koşulların tanınması kararın ilgili bölüm başlığı ve giriş paragraflarında yer almakta, para. 142 ise Uzun Vadeli İş Birliği Eylemi Geçici Çalışma Grubundan bu konuları Türkiye'nin finansman, teknoloji ve kapasite geliştirmeye erişimini desteklemek amacıyla ele almaya devam etmesini istemektedir.

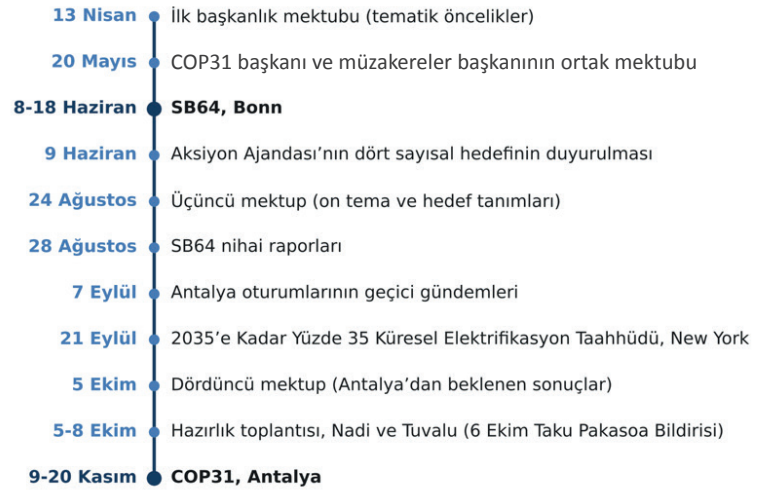
115 Cerit Mazlum, "Turkey and Post-Paris Climate Change Politics", 147-148.

116 "International Day of Zero Waste"; "COP31 Aksiyon Ajandası"; "Presenting the COP31 Action Agenda".

BONN SONRASI HAZIRLIK SÜRECİ

Bonn ile Antalya arasındaki hazırlık süreci üç kanaldan yürütülmüştür: (i) başkanlığın taraflarla yürüttüğü istişareler ve gönderdiği mektuplar, (ii) başkanlık yetkililerinin tematik zirveler ve ziyaretler yoluyla kurduğu temaslar ve (iii) Pasifik'teki hazırlık toplantısı. Aksiyon Ajandası hedeflerinin tanımları bu süreçte açıklanmış, elektrifikasyon hedefi hükümetlerin katılımına açılan bir taahhüde dönüştürülmüş, hazırlık toplantısında ise Antalya için başkanlık öncülüğünde bir siyasi karar metni önerilmiştir. Şekil 1, 13 Nisan'daki ilk başkanlık mektubundan konferansa uzanan takvimi göstermektedir.

Şekil 1. COP31 Hazırlık Takvimi (Nisan-Kasım 2026)



Kaynak: Yazar tarafından başkanlık mektupları ile UNFCCC ve başkanlık internet sitelerinden derlenmiştir.

Başkanlık İstişareleri ve Mektuplar

COP31 Başkanlığı taraflarla doğrudan temasını iki araçla sürdürmüştür. Birincisi heyet başkanlarıyla yapılan gayriresmi istişarelerdir. Bu istişareler Mart'ta sanal ortamda başlamış, 24 Eylül'de yüz yüze yuvarlak masa toplantısı ve 14 Ekim'de yeni bir sanal istişareyle sürmüştür. Bu son istişareye heyet başkanları ile müzakere gruplarının başkan ve koordinatörleri davet edilmiş, katılımcılardan COP31'in Paris Anlaşması'nın uygulanmasını hızlandırmak için hangi öncelikli sonuçları üretmesi gerektiği konusunda görüş bildirmeleri istenmiştir.[117] Başkanlık ayrıca COP29 Başkanlığıyla birlikte 22-23 Temmuz arasında Şamahı'da müzakere gruplarının başkanları ve heyet başkanlarını bir araya getiren üst düzey bir toplantıya ev sahipliği yapmıştır.[118]

İkinci araç taraflara gönderilen mektuplardır. Bakan Kurum'un 24 Ağustos tarihli üçüncü mektubu Aksiyon Ajandası'nın on öncelikli tema ve hedeflerini ayrıntılı biçimde açıklamış ve konferans takvimini bildirmiştir. Bu takvime göre Liderler Zirvesi'nin 11-12 Kasım'da ve COP31 İş Forumu'nun 12-13 Kasım'da Antalya'da toplanması planlanmıştır. Başkanlık aynı gün konferansın on iki tematik gününü de açıklamıştır.[119] Mektup, ayrıca tarafları Eylül'de İstanbul'da düzenlenecek İklim Finansmanı Zirvesi'ne ve Trabzon'da düzenlenecek Denizler ve Okyanuslar Zirvesi'ne de davet etmiştir.[120]

Müzakere gündemi bakımından dönemin başlıca belgesi, Bakan Kurum ile Bowen'ın birlikte imzaladığı 5 Ekim tarihli dördüncü mektuptur.[121] Bu mektup ayrıca ikinci Küresel Durum Değerlendirmesi'nin COP31'de başlayacağını kaydetmekte, adil geçiş, finansman, azaltım ve uyum alanlarında yerleşik uygulamaya göre ikişer bakanın eş kolaylaştırıcı olarak erken atanacağını bildirmektedir.[122]

117 "The Road to Antalya".

118 "The Road to Antalya"; "Türkiye, COP31 Vizyonuyla Masada", TRT Avaz, 25 Temmuz 2026.

119 "COP31 Thematic Days Announced: 12 Days, 12 Priorities", COP31 Türkiye Antalya, 24 Ağustos 2026, erişim 18 Eylül 2026, https://cop31.tr/news-detail/thematic-days-announced-2026; "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 2-8.

120 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 8.

121 Mektubun konu bazındaki beklentileri Antalya'ya devreden gündemi ele alan bölümde Tablo 4'te verilmektedir.

122 "Cooperation in the Face of a Changing World", COP31 Başkanı ile Müzakereler Başkanının ortak mektubu, COP31 Başkanlığı, 5 Ekim 2026, 2-5, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/4th_Presidency_Letter_signed_Kurum_Bowen.pdf.

Başkanlık Yetkililerinin Temasları

Başkanlık bu dönemde taraflar ve paydaşlarla temasını yalnızca resmi istişarelerle yürütmemiştir. Tablo 3, Bakan Kurum'un, Bakan Yardımcısı Varank'ın, İklim Diplomasisi Baş Yetkilisi Hasar'ın ve İklim Yüksek Düzeyli Şampiyonu Ağırbaş'ın SB64'ün kapanışından hazırlık toplantısına kadar yer aldığı başlıca toplantıları göstermektedir.[123] Tablo ayrıca Cumhurbaşkanı

123 Londra temasları için bkz. "COP31 Presidency Opens London Climate Action Week with Call to Accelerate Electrification", COP31 Türkiye Antalya, 22 Haziran 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/london-climate-action-week-2026; "Governments Launch 'Electrify Now' to Accelerate the Electrification of the Global Economy", COP31 Türkiye Antalya, 23 Haziran 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/electrify-now-launch-2026; "COP31 Presidency and Bloomberg Philanthropies Announce Partnership to Advance Climate Action ahead of COP31 in Antalya", COP31 Türkiye Antalya, 24 Haziran 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/bloomberg-philanthropies-partnership-2026. D8 toplantısı için bkz. "D-8 Ülkeleri Temsilcileriyle COP31 Toplantısı İstanbul'da Yapıldı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 17 Temmuz 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/d-8-ulkeleri-temsilcileriyle-cop31-toplantisi-istanbul-da-yapildi-haber-4958; "D-8 Holds Landmark Meeting of Environment Ministers in Lead Up to COP31 in Antalya", D-8 Organization for Economic Cooperation, erişim 13 Ekim 2026, https://developing8.org/news/d-8-holds-landmark-meeting-of-environment-ministers-in-lead-up-to-cop31-in-antalya. Şamahı toplantısı için bkz. "The Road to Antalya"; "Türkiye, COP31 Vizyonuyla Masada". Ankara zirvesi için bkz. "COP31 Başkanı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Kurum, 'COP31 Yolunda İklim Dirençli Şehirler Zirvesi'ne Katıldı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 14 Ağustos 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/cop31-baskani-ve-cevre-sehircilik-ve-iklim-degisikligi-bakani-kurum-cop31-yolunda-iklim-direncli-sehirler-zirvesi-ne-katildi-haber-4978. Ulan Batur temasları için bkz. "Bakan Yardımcısı Varank, Moğolistan'da COP17 Kapsamında Düzenlenen Panelde Konuştu", Anadolu Ajansı, 25 Ağustos 2026; "Samed Ağırbaş Moğolistan'da Sıfır Atık Vizyonunu ve COP31 Hedeflerini Anlattı", Türkiye'de İş Dünyası, 28 Ağustos 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://turkiyedeisdunyasi.com/samed-agirbas-128153. İstanbul İklim Finansmanı Zirvesi için bkz. "COP31 President-Designate Murat Kurum Issues Rallying Cry to Close Climate Finance 'Chasm' at Istanbul Climate Finance Summit (ICFS)", COP31 Türkiye Antalya, 4 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/cop31-president-designate-calls-to-close-climate-finance-chasm. Bakü İklim Eylem Haftası için bkz. "Bakan Yardımcısı Varank: İklim Krizini Tek Bir Ülkenin Gücüyle Durdurmak Mümkün Değil", İhlas Haber Ajansı, 9 Eylül 2026. 13-14 Ağustos çalıştayı ve Trabzon zirvesi için bkz. "İklim Değişikliği Başkanı Hasar, 13 Maddelik Trabzon Okyanuslar Eylem Çağrısı'nı Açıkladı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 10 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/iklim-degisikligi-baskani-hasar-13-maddelik-trabzon-okyanuslar-eylem-cagrisi-ni-acikladi-haber-6001; "COP31 Presidency Launches Marine Litter Action Platform in Trabzon", COP31 Türkiye Antalya, 11 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/cop31-launches-marine-litter-action-platform-in-trabzon. Trabzon zirvesinin tarihi üçüncü başkanlık mektubuna göre verilmiştir (s. 8). Bakanlar oturumu için bkz. "COP31'e Doğru Trabzon Denizler ve Okyanuslar Zirvesi", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 10 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://csb.gov.tr/haberler/cop31-e-dogru-trabzon-denizler-ve-okyanuslar-zirvesi-306606. Cenevre oturumu için bkz. "Opening Remarks at the WMO High-Level Session", COP31 Türkiye Antalya, 16 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/speech-detail/opening-remarks-at-the-wmo-high-level-session. New York temasları için bkz. "COP31 Presidency Launches 35-by-35 Pledge and Antalya AI Pledge in New York", COP31 Türkiye Antalya, 21 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/cop31-presidency-launches-35-by-35-and-antalya-ai-pledges; "İklim Değişikliği Başkanı Hasar, Birleşmiş Milletler'de COP31 Yuvarlak Masa Toplantısı'nda Konuştu", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 22 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/iklim-degisikligi-baskani-hasar-birlesmis-milletlerde-cop31-yuvarlak-masa-toplantisinda-konustu-haber-6004; "Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM Kürsüsünden İklim Değişikliği ile Mücadele için Çağrıda Bulundu", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 23 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.

Recep Tayyip Erdoğan'ın Eylül'de BM Genel Kurulunda COP31 için yaptığı çağrıyı içermektedir.

TABLO 3. COP31 BAŞKANLIĞININ BONN SONRASI DÖNEMDEKİ BAŞLICA TEMASLARI (HAZİRAN-EKİM 2026)

Tarih	Yer	Etkinlik	Türkiye'yi Temsil Eden	Çıktı
22-24 Haziran	Londra	Londra İklim Eylem Haftası, İklim İnovasyon Forumu açılışı	Bakan Kurum	COP31 İş Forumu'nun başlatılması. Hükümetlerin ortak bildirisiyle Electrify Now platformu (23 Haziran). Bloomberg Philanthropies ile ortaklık (24 Haziran).
17 Temmuz	İstanbul	Gelişen Sekiz Ülke (Developing Eight, D8) çevre bakanları toplantısı	Bakan Kurum, Halil Hasar	İstanbul Deklarasyonu oy birliğiyle kabul edilmiştir. Deklarasyon 2026-2030 dönemi için bir D8 Uyum Eylem Çerçevesi çalışmasını başlatmış, önerilen D8 Çevre ve İklim İş Birliği Platformu'nu memnuniyetle karşılamıştır.
22-23 Temmuz	Şamahı	COP29 Başkanlığıyla birlikte düzenlenen üst düzey toplantı. Müzakere grubu başkanları ve heyet başkanları katılmıştır.	Fatma Varank	Habere göre 34 ülke katılmış, Etiyopya bir sonraki toplantıya ortak ev sahipliği önermiştir.
13-14 Ağustos	İstanbul	İstanbul Okyanus ve Denizler Çalıştayı	Belirtilmemiş	Trabzon çağrısı bu çalıştayın çalışmalarını temel almıştır.
14 Ağustos	Ankara	COP31 Yolunda İklim Dirençli Şehirler Zirvesi	Bakan Kurum, Halil Hasar	Belediye projeleri için yaklaşık 2,5 milyar avroluk finansman paketleri üzerinde çalışıldığı açıklanmıştır.

tr/cumhurbaskani-erdogan-bm-kursusunden-iklim-degisikligi-ile-mucadele-icin-cagrida-bulundu-haber-6006; "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan BM İklim Zirvesi'nde 'Adil Geçiş' Vurgusu", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 24 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/cumhurbaskani-erdogan-dan-bm-iklim-zirvesi-nde-adil-gecis-vurgusu-haber-6007; "COP31 Presidency Elevates Finance and City Action in Implementation-Focused Agenda", COP31 Türkiye Antalya, 24 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop31.tr/news-detail/cop31-presidency-elevates-finance-and-city-action; "COP31 İklim Diplomasisi Baş Yetkilisi ve İklim Değişikliği Başkanı Prof. Dr. Halil Hasar, COP31 Başkanlığı Adına BM'de Bir Sunum Gerçekleştirdi", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 25 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/cop31-iklim-diplomasisi-bas-yetkilisi-ve-iklim-degisikligi-baskani-prof.-dr.-halil-hasar-cop31-baskanligi-adina-bm-de-bir-sunum-gerceklestirdi-haber-6010; "COP31 İklim Diplomasisi Baş Yetkilisi ve İklim Değişikliği Başkanı Prof. Dr. Halil Hasar, IRENA Elektrifikasyon Günü Bakanlar Toplantısı'nda Konuştu", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 25 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://iklim.gov.tr/cop31-iklim-diplomasisi-bas-yetkilisi-ve-iklim-degisikligi-baskani-prof.-dr.-halil-hasar-irena-elektrifikasyon-gunu-bakanlar-toplantisi-nda-konustu-haber-6011. Hazırlık toplantısı için bkz. "Pre-COP Closing Day Wrap"; Chris Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji", Avustralya İklim Değişikliği ve Enerji Bakanı, 8 Ekim 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://minister.dcceew.gov.au/bowen/transcripts/press-conference-nadi-fiji-1.

TABLO 3. COP31 BAŞKANLIĞININ BONN SONRASI DÖNEMDEKİ BAŞLICA TEMASLARI (HAZİRAN-EKİM 2026)

Tarih	Yer	Etkinlik	Türkiye'yi Temsil Eden	Çıktı
24-26 Ağustos	Ulan Batur	BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi COP17	Fatma Varank, Samed Ağırbaş	Rio sözleşmeleri arasındaki sinerji vurgulanmıştır.
4 Eylül	İstanbul	İstanbul İklim Finansmanı Zirvesi	Bakan Kurum	İklim Uygulaması ve Finansmanı İstanbul Bildirgesi. BM Kalkınma Programının Köprü'nün uygulama ortağı olarak açıklanması.
9 Eylül (haber tarihi)	Bakü	Bakü İklim Eylem Haftası	Fatma Varank	Aksiyon Ajandası hedefleri sunulmuştur.
10-11 Eylül	Trabzon	COP31'e Doğru Trabzon Denizler ve Okyanuslar Zirvesi. Bakanlar oturumuna Avustralya ve UNFCCC Sekretaryası temsilcileri de katılmıştır.	Bakan Kurum, Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Abdulkadir Uraloğlu, Halil Hasar	On üç maddelik Trabzon Okyanuslar Eylem Çağrısı. COP31 Deniz Çöpleri Eylem Platformu.
16 Eylül	Cenevre	Dünya Meteoroloji Örgütü üst düzey oturumu	Bakan Kurum	Herkes için Erken Uyarı girişimine destek. En az gelişmiş ülkelerden yılda otuz teknik personele üç yıl boyunca eğitim taahhüdü.
21-25 Eylül	New York	BM Genel Kurulu Haftası ve New York İklim Haftası	Bakan Kurum, Halil Hasar	2035'e Kadar Yüzde 35 Küresel Elektrifikasyon Taahhüdü ve Antalya Yapay Zeka Taahhüdü (21 Eylül). Köprü'nün beş pilot ülkesi ve kentsel dirençlilik finansman aracı (24 Eylül).
23-24 Eylül	New York	Genel Kurul genel görüşmesi ve iklim zirvesi	Cumhurbaşkanı Erdoğan	COP31'in bir uygulama konferansı olarak tanımlanması. Liderlerin Antalya'daki zirveye daveti.
5-8 Ekim	Nadi ve Tuvalu	Hazırlık toplantısı ve liderler buluşması	Bakan Kurum	Taku Pakasoa Bildirisi. Başkanlık öncülüğünde karar metni duyurusu.

Kaynak: Yazar tarafından COP31 Başkanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı, UNFCCC ve D8 internet siteleri ile ajans ve basın haberlerinden derlenmiştir.

Tablo 3, başkanlığın elektrifikasyon, iklim finansmanı ve okyanuslar alanlarında düzenlediği ya da açılışını yaptığı toplantıların her birinin somut bir çıktıyla sonuçlandığını göstermektedir. Londra'da elektrifikasyon

için Electrify Now platformu, İstanbul'da finansman için bir bildirge, Trabzon'da okyanuslar için bir eylem çağrısı ve deniz çöpleri için bir platform ilan edilmiştir. Temaslar başkanlık yetkilileri arasında da paylaşılmıştır. Bakan Kurum zirvelerin açılışını ve duyuruları üstlenirken Fatma Varank, Şamahı Delegasyon Başkanları Toplantısı ve Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi'nin Taraflar Konferansı'na katılmış; Halil Hasar Trabzon çağrısını açıklamış ve New York'ta başkanlık adına sunumlar yapmıştır. Bu çıktıların tamamı uygulama düzleminde üretilmiş ve hiçbiri UNFCCC çerçevesinde müzakere edilmiş bir metin değildir. Başkanlık böylece konferanstan önce kendi gündemini somut çıktılarla desteklemiştir.

Hedeflerin Tanımı, Elektrifikasyon Taahhüdü ve İklim Uygulama Köprüsü

Üçüncü mektup Bonn'da ilan edilen dört hedefin tanımlarını açıklamıştır. Mektup elektriğin nihai enerji tüketimindeki mevcut payını yaklaşık yüzde 23, küresel döngüsel malzeme kullanım oranını ise yüzde 6,9 olarak vermiştir. Atık hedefi belediye katı atık üretimindeki öngörülen artışın 2035'e kadar en az yüzde 50 azaltılması, bina hedefi sektördeki enerji kullanım yoğunluğunun en az yüzde 25 azaltılması olarak tanımlanmıştır. Mektup bu dört sayısal hedefin yanında Bonn'da açıklanan diğer iki hedefi, 2035'e kadar herkes için iklim eylemi eğitimini ve İklim Uygulama Köprüsü'nün ölçeğinin büyütülmesini de saymakta, "gıda güvenliği" teması için ise iklime dayanıklı tarıma geçişin hızlandırılmasını sayısal olmayan bir uygulama hedefi olarak tanımlamaktadır.[124] Şekil 2, on temayı, COP31 internet sitesindeki tema sayfalarında yer alan odak alanları ve üçüncü mektupta bu temalara bağlanan hedeflerle birlikte göstermektedir.

124 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 3-7.

Şekil 2. COP31 Aksiyon Ajandası'nın Temaları ve Hedefleri



Kaynak: Yazar tarafından COP31 Başkanlığının 24 Ağustos 2026 tarihli üçüncü mektubu ve COP31 Aksiyon Ajandası internet sayfası ile tema sayfalarından derlenmiştir.
* Hedef ifadeleri üçüncü mektuba, tema adları, sırası ve odak alanları internet sayfalarına göre verilmiştir.

Elektrifikasyon hedefi Bonn'dan sonra yalnızca başkanlığın ilan ettiği bir hedef olmaktan çıkarak hükümetlerin katılımına açılan bir taahhüde dönüşmüştür. Bakan Kurum 9 Haziran'da Bonn'da, Antalya'ya kadar bu hedef etrafında güçlü bir küresel koalisyon kurmak üzere çalışacaklarını açıklamıştır.[125] İlk adım 23 Haziran'da Londra'da atılmış ve hükümetlerin ortak bildirisiyle Electrify Now platformu başlatılmıştır. Platforma Avrupa Komisyonu,

125 Çetin, "Bakan Kurum 'COP31 Eylem Gündemi'".

COP30, COP31 ve COP32 başkanlıkları, Kanada, Filipinler, Kore Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık ile IEA ve IRENA katılmıştır.[126] Başkanlık 21 Eylül'de New York'ta 2035'e Kadar Yüzde 35 Küresel Elektrifikasyon Taahhüdü'nü ilan etmiş; bu taahhüde ilerlemeyi izleyecek bir mekanizma, bir uygulama forumu ve gelişmekte olan ülkelerin şebeke yatırımlarına destek dahil altı girişim eşlik etmiştir.[127] Başkanlığın daveti üzerine IEA tarafından hazırlanan elektrifikasyon raporu, 22 Eylül'de gerçekleştirilen üst düzey diyaloğa girdi sağlamak amacıyla aynı gün yayımlanmıştır.[128] Rapora göre maliyet bakımından rekabetçi elektrifikasyon potansiyelinin tümüyle kullanılması halinde küresel elektrifikasyon oranı 2025'teki yüzde 23 düzeyinden yüzde 33'e ulaşacaktır. Bu hesap bugünkü teknoloji maliyetleri, enerji fiyatları ve finansman koşullarına dayanmaktadır.[129] Hedef 6 Ekim'de Pasifik'te kabul edilen liderler bildirisine de girmiş, Bowen Avustralya'nın taahhüdü desteklediğini açıklamıştır.[130]

Taahhüdün temiz enerji arzıyla ilişkisi konusunda başkanlığın belgeleri açık bir yön göstermektedir. Bakan Kurum 22 Haziran'da Londra'da hedefin başarısı için dikkate alınması gereken iki hususun ilkinin –ilk Küresel Durum Değerlendirmesi'nin de ortaya koyduğu üzere– artan elektrik talebinin temiz enerji arzıyla karşılanması olduğunu belirtmiştir.[131] Taahhüdün duyurusu temiz elektriğin, depolamanın ve şebekelerin kolaylaştırıcı rolünü vurgulamakta, liderler bildirisi de elektrifikasyonun özellikle yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğiyle birleştiğinde fosil yakıtlara bağımlılığı azaltabileceğini kaydetmektedir.[132]

İklim Uygulama Köprüsü'nün çerçevesi de aynı dönemde belirginleşmiştir. Başkanlık bu girişimi ülke odaklı bir uygulama aracı olarak tanımla-

126 "Governments Launch 'Electrify Now' to Accelerate the Electrification of the Global Economy".

127 "COP31 Presidency Launches 35-by-35 Pledge and Antalya AI Pledge in New York".

128 "COP31 Presidency Launches 35-by-35 Pledge and Antalya AI Pledge in New York"; "Statement: IEA Special Report on Global Electrification Released Ahead of COP31", World Resources Institute, 22 Eylül 2026, erişim 18 Ekim 2026, https://www.wri.org/news/statement-iea-special-report-global-electrification-released-ahead-cop31.

129 *Electrification* (Fransa: IEA, 2026), 15-16, 51kim 2026.

130 "The Taku Pakasoa Declaration: Strength in Unity", Australia-Pacific Partnership for COP31, 6 Ekim 2026, para. 9, erişim 13 Ekim 2026, https://www.cop31-pacific.com/taku-pakasoa; Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

131 "Opening the Climate Innovation Forum in London", COP31 Türkiye Antalya, 22 Haziran 2026, erişim 10 Temmuz 2026, https://cop31.tr/speech-detail/london-2026; "COP31 Presidency Opens London Climate Action Week with Call to Accelerate Electrification".

132 "COP31 Presidency Launches 35-by-35 Pledge and Antalya AI Pledge in New York"; "The Taku Pakasoa Declaration: Strength in Unity", para. 9.

maktadır. Girişim yeni bir finansman mekanizması, uygulayıcı kurum ya da koordinasyon platformu kurmamakta, ulusal katkı beyanları ile ulusal uyum planlarındaki önceliklerin yatırıma hazır proje portföylerine dönüştürülmesini ve finansman ortaklarıyla buluşturulmasını amaçlamaktadır.[133] Başkanlık 4 Eylül'de İstanbul'da BM Kalkınma Programı'nı girişimin uygulama ortağı olarak açıklamış, 24 Eylül'de New York'ta ilk pilot ülkeleri Etiyopya, Fiji, Endonezya, Pakistan ve Özbekistan olarak duyurmuştur. İkinci ülke grubunun ise Antalya'da açıklanacağı bildirilmiştir.[134] Türkiye "köprü" kavramını iki düzeyde kullanmaktadır. Adaylığını gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bir köprü olarak sunmuş, başkanlık döneminde ise taahhüt ile yatırım arasındaki mesafeyi kapatmayı hedefleyen bir aracı aynı adla kurmuştur.[135]

Pasifik'teki Hazırlık Toplantısı ve Taku Pakasoa Bildirisi

COP31'in hazırlık toplantısı 5-8 Ekim 2026 arasında Pasifik'te yapılmıştır. Bakanlar Fiji'nin Nadi kentinde, liderler Tuvalu'da bir araya gelmiştir.[136] Türkiye-Avustralya Ortaklık Modalitelerine göre toplantıyı Pasifik ada devletleriyle birlikte Avustralya düzenlemiş ve Bakan Kurum COP31 başkanı olarak toplantıya katılmıştır. Bakan Kurum toplantının Pasifik'te yapılmasının ortaklığın başından itibaren birlikte kararlaştırıldığını ve Pasifik'in toplantı yeri olarak özellikle seçildiğini belirtmiştir.[137] Dört gün süren toplantıya 100'den fazla ülkeden yaklaşık 4 bin kişi katılmıştır.[138]

Başkanlık hazırlık toplantısında konferansın elverişsiz bir uluslararası ortamda toplanacağına dikkat çekmiştir. Bakan Kurum, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ülkelerinin savunma harcamalarını yüzde 5'e çıkarma kararını, varlığı tehdit altındaki Tuvalu'nun durumuyla karşılaştırmıştır. İcra Sekreteri Stiell ise Antalya gündeminde tek bir büyük başlığın

133 "İklim Uygulama Köprüsü", COP31 Türkiye Antalya, erişim 30 Temmuz 2026, https://cop31.tr/tr/cop31-aksiyon-ajandasi/iklim-uygulama-koprusu.

134 "COP31 President-Designate Murat Kurum Issues Rallying Cry to Close Climate Finance 'Chasm' at Istanbul Climate Finance Summit (ICFS)"; "COP31 Presidency Elevates Finance and City Action in Implementation-Focused Agenda"; "COP31 İklim Diplomasisi Baş Yetkilisi ve İklim Değişikliği Başkanı Prof. Dr. Halil Hasar, COP31 Başkanlığı Adına BM'de Bir Sunum Gerçekleştirdi".

135 "Summary of the 2025 June Climate Meetings", 14.

136 "The Road to Antalya".

137 "Türkiye-Australia Partnership Modalities", 1-2; Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

138 "Pre-COP Closing Day Wrap".

bulunmayabileceğini, buna karşılık üzerinde uzlaşılması gereken çok sayıda karmaşık ve hayati konunun olduğunu söylemiştir.[139]

Toplantının başlıca yazılı çıktısı, liderlerin 6 Ekim'de kabul ettiği Taku Pakasoa Bildirisi'dir. On altı paragraflık metin, giriş paragraflarının ardından 1,5 °C hedefinin ulaşılabilir tutulması, iklim finansmanına erişim ve okyanus ile iklim arasındaki ilişki başlıkları altında düzenlenmiştir. Bildiri, ilk Küresel Durum Değerlendirmesi'nin taraflara yaptığı çağrıyı yeniden teyit etmektedir. Bu çağrı yenilenebilir enerji kapasitesinin üç katına ve enerji verimliliğindeki yıllık iyileşme hızının iki katına çıkarılmasını; enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan adil, düzenli ve hakkaniyetli biçimde uzaklaşılmasını kapsamaktadır. Bildiri ayrıca 2035'e kadar elektrifikasyonun küresel nihai enerji kullanımının yüzde 35'ine doğru hızlandırılması yönündeki ivmeyi memnuniyetle karşılamaktadır.[140] Bildiriyi kabul edenler arasında Türkiye de bulunmaktadır. Fiji Bilgi, Çevre ve İklim Değişikliği Bakanı Lynda Tabuya metnin otuz bölge tarafından benimsendiğini belirtirken Tuvalu İklim Bakanı Maina Talia ise diğer tarafları COP31 öncesinde bildiriye katılmaya davet etmiştir.[141]

Bildiri Türkiye bakımından iki sonuç taşımaktadır. Birincisi Aksiyon Ajandası'nın elektrifikasyon hedefi liderler bildirisi olarak kabul edilen çok taraflı bir siyasi metne girmiştir. İkincisi Türkiye bildiriyi kabul eden ülkelerden biri olarak Dubai'de fosil yakıtlardan uzaklaşma konusunda varılan uzlaşıyı yeniden teyit etmiştir. Bildiri müzakere edilmiş bir konferans kararı olmayıp yalnızca bildiriyi kabul eden tarafları ilgilendirmektedir. Bu nedenle iki sonuç da siyasi düzeyde değerlendirilmelidir.

Toplantıda finansmana erişim ve okyanus başlıkları da öne çıkmıştır. Avustralya, iklim finansmanının kırılgan topluluklara ulaşmasını geciktiren engelleri azaltmayı amaçlayan Finansmana Erişim Beyanı ve Eylem Planı'nı başlatmıştır. Paris Anlaşması'ndan bu yana Pasifik ülkelerine taahhüt edilen 16 milyar doları aşkın iklim finansmanının 5 milyar dolardan fazlası henüz ödenmemiştir.[142] Bakan Kurum iklim finansmanında adaletin esas olduğunu ve kaynakların ihtiyaç sahiplerine zamanında ve erişilebilir biçimde ulaşması

139 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

140 "The Taku Pakasoa Declaration: Strength in Unity", para. 8-9; "Pre-COP Closing Day Wrap".

141 "The Taku Pakasoa Declaration: Strength in Unity"; Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji"; "Pre-COP Closing Day Wrap".

142 "Pre-COP Closing Day Wrap".

gerektiğini vurgulamıştır.[143] BM Genel Sekreterinin Okyanus Özel Temsilcisi Peter Thomson ise Türkiye'nin bir Antalya Okyanus Bildirisi için çalışacağı yönünde güvence verdiğini aktarmıştır.[144]

Başkanlık Öncülüğünde Siyasi Karar Metni

Hazırlık toplantısının müzakere bakımından en önemli sonucu, COP31 başkanı ile müzakereler başkanının Antalya'ya bir siyasi karar metni götürme niyetini açıklamasıdır. Bakan Kurum 7 Ekim'deki kapanış oturumunda bakanlarla paylaştığı öneriyi ertesi gün basın toplantısında yinelemiştir. Bakan Kurum'a göre metin kapsayıcı, şeffaf, taraflarca yönlendirilen ve başkanlık öncülüğünde hazırlanacak, azaltım, uyum, finansman ve uygulama alanlarını dengeli biçimde ele alacaktır. Metin müzakere hatlarının yerini almayacak, yeni yükümlülük ya da taahhüt de oluşturmayacak, konferansın farklı unsurları arasında siyasi bütünlük sağlayacaktır. Süreç önceden belirlenmiş bir sonuç üzerinden değil taraflarla erken ve kapsayıcı istişareler yoluyla yürütülecektir.[145] Bowen böyle bir kararın kaçınılmaz olmadığını, başkanlığın seçenekleri uzun süre değerlendirdiğini ve tarafları Antalya'da bir sürprizle karşılaştırmamak için niyetin önceden açıklandığını belirtmiştir.[146]

Siyasi karar metni önerisi, Aksiyon Ajandası ile müzakere gündemi arasındaki statü farkıyla doğrudan ilgilidir. SB64'te bazı taraflar uygulama düzleminde üretilen çıktıların resmi sürece taşınmasına itiraz etmiştir.[147] Öneri bu farkı ortadan kaldırmadan iki düzlemin yanına üçüncü bir araç eklemektedir. Önerilen metin ne gönüllü bir ajanda belgesi niteliği taşıyacak ne de belirli bir gündem maddesine ilişkin müzakerelerin ürünü olacaktır. Metnin kabulü ise oydaşmaya tabidir ve kabul edilen metin resmi müzakere düzleminin bir çıktısı olacaktır.

Bakan Kurum aynı basın toplantısında fosil yakıtlardan uzaklaşma konusunu Aksiyon Ajandası'nın uygulanmasıyla ilişkilendirmiş ve bu konuda

143 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

144 "Pre-COP Closing Day Wrap".

145 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji"; Serpil Çıracı, "Bakan Kurum'dan COP31 Mesajı: 'Samimiyseniz Eylem Gündemini Hayata Geçirin'", *Türkgün*, 9 Ekim 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://www.turkgun.com/gundem/cop31-baskani-kurum-fijideki-pre-cop-toplantilarinda-konustu/405599.

146 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

147 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5.

samimi olan tarafların ajandanın uygulanmasını sağlaması gerektiğini vurgulamıştır.[148] Bakan Kurum 6 Ekim'deki liderler oturumunda da fosil yakıtlardan adil, düzenli ve eşitlikçi biçimde uzaklaşılması gerektiğini belirtmiştir.[149] Basın toplantısında ise konferansta geri adım atılmayacağını ifade etmiştir.[150]

Hazırlık toplantısı kapanırken üç konu açık kalmıştır. Siyasi karar metninin kapsamı başkanlık istişarelerinde ve eş kolaylaştırıcı bakanların yürüteceği temaslarda şekillenecektir. Elektrifikasyon hedefinin bu metinde yer alıp almayacağı henüz açıklanmamıştır.[151] Azaltım Çalışma Programı ile Küresel Uyum Hedefi'nde Bonn'da uzlaşılamayan konular için dördüncü mektup hedef tanımlamış ancak tarafların tutumlarında bir yakınlaşmayı gösteren belgeye bu dönemde rastlanmamıştır.[152]

148 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

149 "Bakan Kurum, Pre-COP Kapsamında Fiji'deki Liderler Genel Oturumu'nda Konuştu", Anadolu Ajansı, 6 Ekim 2026; "The Road to Antalya".

150 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

151 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji"; "Cooperation in the Face of a Changing World", 5.

152 "Cooperation in the Face of a Changing World", 3.

ANTALYA'YA DEVREDEN GÜNDEM

SB64'te sonuçlandırılamayan konular Kasım 2026'da Antalya'da yeniden ele alınmaktadır. Sekretaryanın 7 Eylül 2026'da yayımladığı geçici gündemler bu konuların hangi organda ve hangi gündem maddesi altında görüşüleceğini belirlemiş, başkanlık ise başlıca konularda konferanstan beklediği sonuçları 5 Ekim tarihli dördüncü mektupta ortaya koymuştur.[153] Bu bölüm önce konferansın çalışma takvimini ve ardından Bonn'dan taşınan konuları hazırlık düzeylerine göre ele almaktadır. Akabinde gündeme yeni giren ve gündem dışında kalan konuları incelemekte, son olarak başkanlığın önündeki öncelikleri değerlendirmektedir.

153 "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary (FCCC/CP/2026/1)", UNFCCC, 7 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2026_01_adv_1.pdf; "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary (FCCC/KP/CMP/2026/1)", UNFCCC, 7 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cmp2026_01_adv.pdf; "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary (FCCC/PA/CMA/2026/1)", UNFCCC, 7 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2026_01_adv_.pdf; "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary (FCCC/SBSTA/2026/7)", UNFCCC, 7 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbsta2026_07E.pdf; "Provisional Agenda and Annotations: Note by the Executive Secretary (FCCC/SBI/2026/18)", UNFCCC, 7 Eylül 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2026_18__adv.pdf. Belgeler ön dağıtım sürümleridir. Başkanlığın beklentileri için bkz. "Cooperation in the Face of a Changing World", 3-5.

Antalya'da Organların Çalışma Takvimi

Antalya'daki konferans 9-20 Kasım 2026 arasında yapılmakta ve beş organı bir araya getirmektedir. COP31, CMP 21 ve CMA 8 konferans boyunca, SBSTA 65 ile SBI 65 ise 9-14 Kasım arasında toplanmıştır.[154] COP31'in geçici gündeminin ilk maddeleri başkanın seçimi, usul kurallarının kabulü ve gündemin kabulüdür. Türkiye başkanlığı bu ilk oturumda resmen devralacaktır. Üst düzey bölüm 11-12 Kasım'daki Liderler Zirvesi ile başlarken 17-18 Kasım arasında sürdürülecektir. Bölümün 19 Kasım'da tamamlanması beklenmektedir.[155]

Bu takvim Bonn'dan devreden maddeler için teknik müzakere süresini kısaltmaktadır. Yardımcı organlar 9-14 Kasım arasında altı gün çalışmış ve bu sürenin iki günü Liderler Zirvesi ile çakışmıştır. Dördüncü mektup eş kolaylaştırıcı bakanların istişarelere konferanstan önce başlayacağını da bildirmektedir.[156] Bu erken başlangıç, teknik sürenin kısalığı karşısında bu bakanların atanacağı alanlardaki siyasi görüşmelere zaman kazandıracaktır.

Bonn'dan Antalya'ya Taşınan Gündem Maddeleri

Tablo 4, SB64'te sonuçlandırılmayan ya da Antalya'da karar gerektiren başlıca konuları dört açıdan göstermektedir. Bunlar konunun SB64'teki sonucu, Antalya'da ele alınacağı organ ve gündem maddesi, başkanlığın dördüncü mektupta Antalya'dan beklediği sonuç ve hazırlık toplantısında konuyla ilgili bir ifadenin bulunup bulunmadığıdır.

154 FCCC/CP/2026/1, para. 1-5; FCCC/KP/CMP/2026/1, 1; FCCC/PA/CMA/2026/1, 1; FCCC/SBSTA/2026/7, 1; FCCC/SBI/2026/18, 1.

155 FCCC/CP/2026/1, para. 1, 8, 13-18, 116-123.

156 "Cooperation in the Face of a Changing World", 5.

TABLO 4. SB64'TEN DEVREDEN BAŞLICA KONULARIN COP31'DEKİ DURUMU

Konu	SB64'teki Sonuç	Antalya'daki Organ ve Gündem Maddesi	Başkanlığın Beklediği Sonuç (Dördüncü Mektup)	Hazırlık Toplantısındaki İfadeler
Azaltım Çalışma Programı	Üzerinde çalışılacak metin yok, görüşmenin süreceği kaydı	SBSTA 6 ve SBI 6 (ortak), CMA 6. Program'ın devamına ilişkin karar CMA 8'de beklenmektedir.	Programın kolaylaştırıcı yetkisini ve iklim eyleminin ulusal olarak belirlenen niteliğini gözeten bir sonuç	Bildiri ilk Küresel Durum Değerlendirmesi'nin enerji çağrısını teyit etmiştir. Siyasi karar metninin azaltımı kapsayacağı açıklanmıştır.
Küresel Uyum Hedefi	Üzerinde çalışılacak metin yok, 10(c) ve 16. kurallar	SBSTA 4(a) ve SBI 10(a) (ortak), CMA 9(a)	Belém-Addis vizyonunun tümüyle işler hale getirilmesi, göstergeler için teknik görev gücü	Siyasi karar metninin uyumu kapsayacağı açıklanmıştır. Konuya özgü ifade yok.
Adil geçiş mekanizması	Esasa ilişkin sonuç metni (çalışma programı). Mekanizma görüşmesi üzerinde çalışılacak bir metin olmadan 65. oturuma bırakılmış, gayriresmi not temel sayılmamıştır.	SBSTA 7 ve SBI 7 (ortak), CMA 5. Çalışma Programı'nın incelemesi ve devamı da bu oturumda	Mekanizmanın işlevleri ile yönetişim ve usulleri üzerinde anlaşma	Konuya özgü ifade yok.
Uyum Fonu	Usule ilişkin sonuç metni, taslak metinler temelinde devam	SBI 14(a), CMA 11(e), CMP 21	Fonun yalnızca Paris Anlaşması'na hizmet edeceği düzene geçişin tamamlanması	Konuya özgü ifade yok.
İklim Teknoloji Merkezi'nin ev sahibi	Esasa ilişkin sonuç metni, UNEP tavsiyesi	SBI 13(b), COP 9(b), CMA 12(b). Mutabakat zaptı 65. oturumda	UNEP'in ev sahipliğini sürdürmesine ilişkin düzenlemelerin sonuçlandırılması	Konuya özgü ifade yok.
İklim Finansmanı Çalışma Programı	Müzakere gündemi dışında çalıştay, sonuç metni yok.	CMA 11(g). COP30 başkanının Sekretaryaya 12 Haziran 2026'da ulaşan talebiyle eklenmiştir.	Konferans öncesinde programın gelecekteki yönü konusunda ortak noktaların belirlenmesi. Yeni kolektif nicel hedefin yerine getirilmesi ve uyum finansmanının üç katına çıkarılması	Avustralya Finansmana Erişim Beyanı ve Eylem Planı'nı başlatmıştır. Siyasi karar metninin finansmanı kapsayacağı açıklanmıştır.
Müdahale Tedbirleri Forumu	Üzerinde çalışılacak metin yok, görüşmenin süreceği kaydı	SBSTA 8 ve SBI 8 (ortak), COP 12, CMA 15, CMP 21	Mektupta konuya özgü sonuç yok.	Konuya özgü ifade yok.

TABLO 4. SB64'TEN DEVREDEN BAŞLICA KONULARIN COP31'DEKİ DURUMU

Konu	SB64'teki Sonuç	Antalya'daki Organ ve Gündem Maddesi	Başkanlığın Beklediği Sonuç (Dördüncü Mektup)	Hazırlık Toplantısındaki İfadeler
Sera gazı veri arayüzü, diğer kuruluşlarla iş birliği, Ek-I dışı taraflara destek, raporlama desteği	Üzerinde çalışılacak metin yok, 10(c) ve 16. kurallar	SBSTA 12(a) ve 14, SBI 4(b) ve 5, CMA 8	Mektupta konuya özgü sonuç yok. Mektup ikinci iki yıllık şeffaflık raporlarının 31 Aralık 2026'ya kadar sunulmasını vurgulamaktadır.	Konuya özgü ifade yok.
Karar taslağıyla gelen maddeler (teknoloji ortak yıllık raporu, Teknoloji ve Finansman Mekanizmaları arasındaki bağlantılar, kapasite geliştirme, idari konular)	Karar taslağı	COP 3(b), 9(a), 10 ve 17(a), CMA 12(a), CMP 21	Mektupta konuya özgü sonuç yok.	Konuya özgü ifade yok.

Kaynak: Yazar tarafından FCCC/SBSTA/2026/5, FCCC/SBI/2026/15, 7 Eylül 2026 tarihli geçici gündemler ve COP31 Başkanlığının 5 Ekim 2026 tarihli dördüncü mektubundan derlenmiştir.
* Hazırlık toplantısındaki ifadeler sütunu Taku Pakasoa Bildirisi, UNFCCC'nin kapanış duyurusu ve 8 Ekim 2026 tarihli basın toplantısı transkriptine dayanmaktadır. "Konuya özgü ifade yok" ibaresi bu üç belgede konuya özgü bir ifade bulunmadığını göstermektedir. CMP 21 için gündem maddesi numarası verilmemiştir.

Tablo 4, dördüncü mektubun konu bazındaki beklentilerini konuların Bonn'dan devraldığı hazırlık düzeyiyle birlikte göstermektedir. Mektup, İklim Finansmanı Çalışma Programı için başkanlığın konferanstan önce programın gelecekteki yönü konusunda ortak noktaları belirlemek üzere bütün taraflarla çalışacağını bildirirken Müdahale Tedbirleri Forumu, karar taslağıyla gelen maddeler ile 10(c) ve 16. kurallar uyarınca metin olmadan devreden dört teknik madde için ise bir sonuç belirtmemektedir.[157] Beklenti ile hazırlık düzeyi arasındaki ilişki konudan konuya değişmektedir. Uyum Fonu ve İklim Teknoloji Merkezi için mektup tamamlanacak bir işlemi tarif etmektedir. Bu iki konu Bonn'dan sırasıyla taslak metinlerle ve UNEP'i ev

157 "Cooperation in the Face of a Changing World", 3-5.

sahibi olarak öneren bir sonuç metniyle ayrılmıştır. Azaltım Çalışma Programı ve İklim Finansmanı Çalışma Programı için mektubun beklentisi daha geneldir. Azaltım Çalışma Programı'nda Bonn'dan devreden bir metin bulunmamakta, İklim Finansmanı Çalışma Programı ise Bonn'da müzakere gündeminde yer almamıştır. Adil geçiş mekanizması ve Küresel Uyum Hedefi'nde ise mektup somut sonuçlar beklemekte, mekanizmanın işlevleri ile yönetişim ve usulleri üzerinde anlaşılmasını ve göstergeler için teknik görev gücünün kurulmasını hedeflemektedir. SB64 bu iki konuda üzerinde çalışılacak bir taslak metin üretmemiştir. Mektubun beklentisi ile Bonn'dan devreden hazırlık arasındaki fark en çok bu iki konuda görülmektedir.

Karar Aşamasına Ulaşan Gündem Maddeleri

SB64'ün tavsiye ettiği karar taslakları Antalya'ya yardımcı organlarda üzerinde uzlaşılmış metinler olarak gelmektedir. COP31'in geçici gündemi Teknoloji Yürütme Komitesi ile İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı'nın ortak yıllık raporuna, Teknoloji Mekanizması ile Finansman Mekanizması arasındaki bağlantılara, kapasite geliştirme çerçevelerinin incelemelerine ve idari, mali ve kurumsal konulara ilişkin taslakların görüşülmek ve kabul edilmek üzere tavsiye edildiğini kaydetmektedir.[158] İklim Teknoloji Merkezi'nin ev sahibi konusu da karar aşamasına yakındır. SBI, ev sahibi olarak UNEP'i önermiş, geriye mutabakat zaptının ve karar taslaklarının 65. oturumda tamamlanması kalmıştır.[159] Bu maddeler konferansın ilk haftasında sonuçlandırılabilecek niteliktedir ve erken kabul edilmeleri müzakere süresinin ayrışmanın sürdüğü konulara ayrılmasına imkan verecektir.

Uzlaşı Sağlanamayan Gündem Maddeleri

Azaltım Çalışma Programı Antalya'ya üzerinde çalışılacak bir metin olmadan gelmektedir. Buna karşılık program CMA 8'e kadar sürdürülmüş ve devam edip etmeyeceğine bu oturumda karar verilmesi öngörülmüştür. Yardımcı organlardan CMA 8 için bir karar taslağı tavsiye etmeleri beklenmektedir.[160]

158 FCCC/CP/2026/1, para. 35, 76, 88, 112.

159 FCCC/SBI/2026/18, para. 89-94; FCCC/CP/2026/1, para. 79-80.

160 FCCC/PA/CMA/2026/1, para. 26-27; FCCC/SBI/2026/18, para. 36-39; "Summary of the 2026 June

SB64'te taraflar programın kapsamı ve devamı konusunda ayrışmış, görüş alışverişini kayda geçirecek belgede de uzlaşamamıştı.[161] Dördüncü mektup Antalya'da programın kolaylaştırıcı yetkisini ve iklim eyleminin ulusal olarak belirlenen niteliğini gözeten, programı daha etkili kılacak bir sonuç aramaktadır. Mektup programın kapsamı ve süresini tarafların Antalya'daki görüşmesine bırakmaktadır.

Küresel Uyum Hedefi Antalya'ya hem içerik hem süreç bakımından açık bir madde olarak gelmektedir. Madde, 10(c) ve 16. kurallar uyarınca her iki yardımcı organın gündemine yeniden alınmış ve geçici gündem organlardan sonraki adımları belirlemelerini beklemektedir. Geçici gündemin hatırlattığı CMA 7 kararına göre yardımcı organlar CMA 9'un değerlendirmesine sunulmak üzere Belém Uyum Göstergeleri'nin üst verisi ve yöntemleri üzerinde teknik çalışma yürütecek ve bu çalışma için bir teknik görev gücü kuracak, göstergeleri de kapsayan BAE Küresel İklim Dayanıklılığı Çerçevesi incelemesinin görev tanımını 2026-2027'de hazırlayacaktır.[162]

Dördüncü mektup Belém-Addis uyum vizyonunun tümüyle işler hale getirilmesini ve teknik görev gücünün kurulmasını hedeflemektedir. Bonn'daki ayrışma ise görev gücünün bileşiminde ve uyum finansmanının üç katına çıkarılması çağrısına atıf yapılıp yapılmayacağında toplanmıştı. Mektup görev gücünün bileşimini tarafların görüşmesine bırakmakta, uyum finansmanının üç katına çıkarılmasını ise finansman başlığı altında anmaktadır. SB64'ün kapanışında dile getirilen güven sorunu nedeniyle Antalya'da bu maddenin sonucunu içerik kadar müzakerenin yürütülüş biçimi de belirleyecektir.

Uyum Fonu ile adil geçiş mekanizması Antalya'ya farklı hazırlık düzeylerinde gelmektedir. Uyum Fonu'nda SBI görüşmeyi 64. oturumdaki çalışma ve UNFCCC internet sitesinde yayımlanan taslak metinler temelinde, CMP 21 ile CMA 8 için karar taslakları tavsiye etmek amacıyla sürdürecektir. Görüşme Fon Kurulu üyeliğini, fonun yalnızca Paris Anlaşması'na hizmet etmesine ilişkin düzenlemeleri ve fonun beşinci incelemesinin başlatıl-

Climate Meetings", 20.

161 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 3.

162 FCCC/SBI/2026/18, para. 58-65; FCCC/SBSTA/2026/7, para. 17, 19-21. Bonn'daki ayrışma için bkz. "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5-6.

masını kapsamaktadır.[163] Adil geçiş mekanizmasında ise üzerinde çalışılacak bir taslak metin bulunmamaktadır. Temas grubu eş başkanlarının Bonn'da hazırladığı gayriresmi not görüşmelere girdi olarak alınmış ancak notun sonraki müzakerelere temel oluşturmadığı kaydedilmiştir. Yardımcı organlar Antalya'da görüşmeyi mekanizmanın işler hale getirilme sürecine ilişkin bir karar taslağı tavsiye etmek amacıyla sürdürecek ve Bonn'da görev tanımı hazırlanan çalışma programı incelemesini yürütecek, CMA 8 ayrıca programın devamını değerlendirecektir.[164] Dördüncü mektup mekanizma için tarafların işlevler ile yönetişim ve usuller üzerinde anlaşmasını hedeflemektedir. Mekanizmanın biçimi ve işlevi konusunda Hindistan ile Birleşik Krallık'ın Bonn'da dile getirdiği farklı görüşler, bu unsurların henüz belirlenmediğini göstermektedir.

Gündeme Yeni Giren ve Gündem Dışında Kalan Konular

Geçici gündemlere yeni giren maddelerden ikisi başkanlık bakımından öne çıkmaktadır. Birincisi, İklim Finansmanı Çalışma Programı'dır. Program, COP30 başkanının Sekretaryaya 12 Haziran 2026'da ulaşan talebi üzerine CMA 8'in geçici gündemine ayrı bir alt madde olarak eklenmiştir.[165] G77 ve Çin ile Brezilya, Güney Afrika, Hindistan ve Çin'den oluşan BASIC grubu da Bonn'da programın bu oturumun gündemine alınmasını talep etmiştir.[166] Bonn'da yalnızca bir çalıştayda ele alınan 9. madde ayrışması böylece Antalya'da müzakere gündeminin parçası olacaktır. Türkiye sözleşmede Ek-II dışında kalan bir Ek-I tarafı olduğu, Paris Anlaşması'nı ise gelişmekte olan bir ülke olarak uygulayacağını beyan ettiği için 9. maddenin kapsamı Türkiye'yi de doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle konu bir sonraki bölümde finansman başlığı altında ayrıca ele alınmaktadır.

163 FCCC/SBI/2026/18, para. 98-99; FCCC/PA/CMA/2026/1, para. 65-70.

164 FCCC/PA/CMA/2026/1, para. 19-24; FCCC/SBI/2026/18, para. 40-45.

165 FCCC/PA/CMA/2026/1, para. 74-76.

166 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 16, 18.

İkincisi, Komorlar'ın 26 Haziran 2026'da Sekretaryaya ulaşan talebiyle her iki yardımcı organın geçici gündemine alınan ve sürdürülebilir beslenme uygulamalarının teşviki, hayvansal ürünlere dayalı beslenmenin azaltılması ve bitkisel beslenmeye geçişi kapsayan maddedir.[167] COP31'in geçici gündeminde ayrıca önceki oturumlarda askıda tutulan üç madde ile COP26'dan bu yana sonuçlandırılamayan Finansman Mekanizması'nın yedinci incelemesi 10(c) ve 16. kurallar uyarınca yer almaktadır.[168] Yeni ve askıdaki maddeler gündemin kabulünü güçleştirebilecek niteliktedir.

Antalya'da ele alınması beklenen bazı konular ise geçici gündemlerde ayrı bir madde olarak yer almamaktadır. Dördüncü mektup ikinci Küresel Durum Değerlendirmesi'nin COP31'de başlayacağını kaydetmektedir. CMA 8'in geçici gündemindeki ilgili madde ise yıllık Küresel Durum Değerlendirmesi diyaloğunun raporuyla sınırlıdır.[169] Ticaret diyaloğu, COP30 Başkanlığının fosil yakıtlardan uzaklaşma yol haritası ve başkanlık öncülüğünde hazırlanacak siyasi karar metni de geçici gündemlerde madde olarak bulunmamaktadır. Bu konular başkanlık istişareleri ve üst düzey oturum gibi müzakere gündemi dışındaki ortamlarda ele alınabilecektir.

Başkanlığın Önündeki Öncelikler

Antalya'ya taşınan konular, başkanlığın müzakere süresini ve bakanlar düzeyindeki temaslarını nasıl dağıtacağı bakımından üç gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta karar taslağıyla gelen teknoloji, kapasite geliştirme ve idari konular ile mutabakat zaptı tamamlanacak olan İklim Teknoloji Merkezi'nin ev sahipliği yer almaktadır. İkinci grubu kurumsal düzenlemelerinin tamamlanması beklenen Uyum Fonu ve adil geçiş mekanizması oluşturmaktadır. Uyum Fonu'nda görüşme taslak metinler üzerinden sürecek, adil geçiş mekanizmasında ise taraflar işlevler ile yönetişim ve usuller konusunda ilk kez bir metin üzerinde anlaşmak durumunda kalacaktır. Üçüncü grupta siyasi ayrışmanın sürdüğü Azaltım Çalışma Programı, Küresel Uyum Hedefi ve İklim Finansmanı Çalışma Programı yer almaktadır. Bu konular Antalya'ya

167 FCCC/SBI/2026/18, para. 116-117. Madde, 10(d) kuralı uyarınca geçici gündeme alınmıştır.

168 FCCC/CP/2026/1, para. 73-74, 105-110. Askıda tutulan maddeler Rusya Federasyonu'nun sözleşmenin 4. maddesinin 2(f) fıkrasına, Papua Yeni Gine ile Meksika'nın 7. ve 18. maddelere ilişkin değişiklik önerileri ile 4. maddenin 2(a) ve 2(b) fıkralarının yeterliliğine ilişkin ikinci incelemedir.

169 "Cooperation in the Face of a Changing World", 5; FCCC/PA/CMA/2026/1, para. 16-18.

üzerinde çalışılacak bir metin olmadan ya da ilk kez gündem maddesi olarak gelmekte ve bakanlar düzeyine taşınma olasılığı en yüksek konulardır. Azaltım Çalışma Programı ile Adil Geçiş Çalışma Programı'nın devamının bu oturumda ele alınması öngörüldüğünden bu iki konuda alınacak bir erteleme kararı programların geleceğini belirsizliğe sürükleyecektir. Dördüncü mektubun eş kolaylaştırıcı bakan atanacağını bildirdiği adil geçiş, finansman, azaltım ve uyum alanları ikinci ve üçüncü gruptaki konularla örtüşmektedir. Dolayısıyla başkanlığın bakanlar düzeyindeki temaslarını öncelikle adil geçiş mekanizmasına ve üçüncü gruba ayırması gerekecektir.

BAŞKANLIK STRATEJİSİNİN HAREKET ALANI

COP31 Başkanlığının stratejisi Bonn'da ve Bonn sonrası dönemde üç unsur üzerine kurulmuştur. Bunlar Aksiyon Ajandası'nın sayısal hedefleri, elektrifikasyon hedefinin hükümetlerin katılımına açılan bir taahhüde dönüştürülmesi ve Antalya'ya götürülecek başkanlık öncülüğünde bir siyasi karar metnidir. Bu bölüm stratejinin hareket alanını belirleyen beş etkeni ele almaktadır. İlk etken, Aksiyon Ajandası ile müzakere gündemi arasındaki statü farkından kaynaklanmaktadır. İkinci etken başkanlığın ilan ettiği sayısal hedeflerin ölçülebilirliğine ilişkindir. Üçüncü etken başkanın ikili konumundan doğmakta, başkanlık gündemi ile ulusal iklim politikası arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Dördüncü ve beşinci etkenler ise başkanlığın kendi konumunun Antalya'da en doğrudan gündeme geleceği iki konu olan fosil yakıtlar ve finansmandır. Bu etkenlerin tespiti, başkanlığın hareket alanının hangi koşullarda genişleyebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Aksiyon Ajandası ile Müzakere Gündemi Arasındaki Fark

Başkanlık stratejisinin hareket alanını belirleyen ilk etken, Aksiyon Ajandası'nda üretilen hedef ve taahhütlerin taraflar için yükümlülük doğurmamasıdır. Ajanda uygulama düzleminde işlemekte ve başkanlık bu niteliği kendi belgelerinde de teyit etmektedir.

Üçüncü mektup hedeflerin emredici olmadığını ve tek tek ülkeler için yeni yükümlülük doğurmayı amaçlamadığını belirtirken dördüncü mektup ise Aksiyon Ajandası ile müzakereleri birbirini tamamlayan iki alan olarak tanımlamaktadır.[170]

SB64'te taraflar Aksiyon Ajandası çıktılarının müzakere gündemine taşınıp taşınamayacağı konusunda açıkça tutum almıştır. Bu tutumlar Belém'de kurulan iki girişimin oturumlarında ortaya çıkmıştır. COP30 başkanı 12 Haziran'daki Küresel Uygulama Hızlandırıcısı oturumunda girişimi iklim çok taraflılığının müzakereler dışında işleyen ikinci katmanının parçası olarak tanımlamış ve müzakere edilmiş sonuçlardan farklı olarak uygulamanın oydaşma gerektirmediğini vurgulamıştır. Benzer düşünen gelişmekte olan ülkeler aynı oturumda girişimin taraflarca yönlendirilen, kolaylaştırıcı ve gönüllü kalmasını ve politika tavsiyesi üretmemesini istemiştir. Aynı gün yapılan Belém 1,5 °C Misyonu istişaresinde Suudi Arabistan girişimin gönüllü olduğunu ve hiçbir çalışma programıyla ya da kurulu organla ilişkili olmadığını belirtirken Mısır bu girişimin ya da Aksiyon Ajandası'nın herhangi bir bileşeninin çıktılarını resmi süreçle ilişkilendirme önerilerinin kabul edilemez olduğunu ve yarar sağlamadığını ifade etmiştir. AB ise misyonun çalışmasının COP31'den sonra da sürdürülmesini ve ikinci Küresel Durum Değerlendirmesi ile ilişkilendirilmesini desteklemiştir.[171] Tarafların itirazları gönüllü girişimlerin varlığına değil bu girişimlerin çıktılarının müzakere sürecine taşınmasına yöneliktir. Bu ayrım başkanlığın hareket alanını daraltmamakta, iki düzleme ayırmaktadır. Uygulama düzleminde ise başkanlık hedef koyabilmekte, taahhüt toplayabilmekte ve izleme mekanizması kurabilmektedir. Bonn'dan hazırlık toplantısına kadar üretilen somut çıktıların tamamı bu ikinci düzlemden gelmiştir.

Aynı etken Bonn'da hedeflerin içeriği bakımından da görünür olmuştur. Araştırma ve sistematik gözlem maddesinin müzakerelerinde AB, enerji sisteminin dönüşümünü ve özellikle derin elektrifikasyonu ele alan çalışmaları desteklerken Suudi Arabistan ise elektrifikasyona yapılan atıflara karşı çıkarak ulusal olarak belirlenen yolları vurgulamıştır.[172] Elektrifikasyon konusunda taraflar arasındaki görüş farkı böylece hedefin ilan edildiği oturumda

170 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 7; "Cooperation in the Face of a Changing World", 7.

171 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5; Karar 1/CMA.7, para. 41-42.

172 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 15.

bir müzakere metninde de görülmüştür. Kararların oydaşmayla alındığı bir düzende tek bir tarafın itirazı bir ifadenin metne girmesini engelleyebilmektedir. Elektrifikasyon hedefinin Antalya'da müzakere edilmiş bir metinde yer alması bu nedenle hedefi destekleyen ülkelerin sayısına değil itiraz eden tarafların ikna edilmesine bağlıdır.

Bonn sonrası dönemde bu etkenle ilgili iki gelişme yaşanmıştır: Elektrifikasyon hedefi Taku Pakasoa Bildirisi'ne girmiş, başkanlık öncülüğündeki siyasi karar metni ise hazırlık toplantısında önerilmiştir. Her iki gelişme de bu etkeni ortadan kaldırmamaktadır. Bildiri yalnızca bildiriyi kabul eden tarafları ilgilendirmekte, karar metninin kabulü ise oydaşmaya tabi kalmaktadır. Aksiyon Ajandası hedeflerinin tarafların rızasıyla karar metnine girmesi rejim açısından kazanç olacaktır. Müzakere düzleminde oydaşmayla kabul edilmiş bir çıktının yalnızca Aksiyon Ajandası üzerinden izlenmesi ise gerileme anlamına gelmektedir.

Hedeflerin Ölçülebilirliği ve Uygulama Kavramının Tanımı

İkinci etken, başkanlığın ilan ettiği hedeflerin ne ölçüde ölçülebilir olduğudur. Sayısal hedef ilan eden bir başkanlık değerlendirileceği göstergeyi kendisi belirlemekte ve bu göstergenin kullanılabilmesi hedeflerin tam tanımlanmış olmasına bağlıdır. Üçüncü mektup elektrifikasyon ve döngüsel malzeme hedefleri için mevcut düzeyi vermektedir. Atık ve bina hedefleri için de aynı bilginin verilmesi dört hedefin birlikte izlenmesini kolaylaştıracaktır.[173] Elektrifikasyon hedefi iddialı bir düzeyde belirlenmiştir. IEA raporunun hesabı esas alındığında yüzde 35 hedefi, bugünkü maliyet koşullarında rekabetçi olan potansiyelin ötesine geçilmesini gerektirmektedir. Rapor ise bugünkü maliyet etkin potansiyelin kullanılmasının dünyayı yüzde 35 hedefine ulaşılabilir bir mesafeye getireceğini belirtmektedir.[174]

Aynı durum hedeflerin toplam etkisi hakkındaki beyanlar için de geçerlidir. Bakan Kurum 8 Ekim'deki basın toplantısında dört hedefin gerçekleşmesi halinde emisyonların yüzde 20 azaltılabileceğini belirtmiştir. Hesabın

173 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 3-5.

174 *Electrification*, 3, 15, 47.

yöntemi ve başlangıç düzeyinin yayımlanması bu hedefin de izlenmesini kolaylaştıracaktır.[175] Başkanlık 21 Eylül'de elektrifikasyondaki küresel ilerlemeyi izleyecek bir mekanizma duyurmuştur. Bu mekanizmanın işleyişinin ve diğer hedeflerin tanımlarını tamamlayan verilerin en geç Antalya'da yayımlanması, hedeflerin konferanstan sonra da değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

Başkanlığın Antalya için öne çıkardığı uygulama kavramı iki farklı anlamda kullanılabilmektedir. Bakan Kurum ile Bowen'ın 20 Mayıs tarihli ortak mektubu Antalya'yı hem uygulama konferansı hem geleceğin konferansı olarak nitelemiştir.[176] Bakan Kurum hazırlık toplantısında uygulama konferansı nitelemesini yinelemiş, icra sekreteri de Paris Anlaşması'nın kural kitabının tamamlandığını ve uygulamaya geçişin belirginleştiğini belirtmiştir.[177] Üçüncü mektup bu kavramı hedef belirleme aşamasından uygulamaya geçme ihtiyacını anlatmak için kullanmaktadır.[178] Kavramın içeriğinin netleşmesi, konferansın başarısının hangi göstergeyle değerlendirileceğini de belirleyecektir. Birinci anlamda uygulama, tarafların ulusal katkı beyanlarında üstlendikleri taahhütleri hayata geçirmesidir ve bu durumda Antalya'nın başarısı ulusal politikalarda sağlanan ilerlemeyle ölçülecektir. İkinci anlamda uygulama, Aksiyon Ajandası kapsamında hükümetlerin ve diğer aktörlerin üstlendiği gönüllü taahhütleri ifade etmektedir ve bu durumda başarının göstergesi bu taahhütlerin sayısı ve kapsamı olacaktır. Başkanlığın hangi anlamı esas aldığını en geç konferansın başında açıklaması, sonucun herkes tarafından aynı göstergeyle değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Başkanlık Gündemi ile Ulusal İklim Politikası Arasındaki İlişki

Üçüncü etken COP başkanının ikili konumundan kaynaklanmaktadır. Başkan aynı zamanda bir hükümetin temsilcisi olduğundan başkanlığın küresel gündemi ev sahibi ülkenin ulusal politikasıyla birlikte değerlendirilmeye açıktır. COP31 için bu değerlendirme, başkanlığın kendi gündeminin ulusal politikayla kesiştiği dört başlıkta yoğunlaşmaktadır. Bunlar atık hedefi karşı-

175 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

176 "COP31 Başkanı ve Müzakereler Başkanı'ndan Ortak Mektup".

177 Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

178 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 2, 7.

sında ulusal Sıfır Atık uygulaması, elektrifikasyon hedefi karşısında elektrik üretiminin kaynak bileşimi, uygulama vurgusu karşısında ulusal katkı beyanı ve metan önceliği karşısında metan taahhütleridir.

Birincisi Sıfır Atık'tır. Bu başlık, başkanlık gündemi ile ulusal politikanın en güçlü biçimde örtüştüğü alandır. Türkiye'de Sıfır Atık hareketi 27 Eylül 2017'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'ın himayesinde başlamış ve uygulama 12 Temmuz 2019 tarihli Sıfır Atık Yönetmeliği ile yasal çerçeveye kavuşmuştur.[179] Geri kazanım oranı 2017'de yüzde 13 iken 2024'te yüzde 36,08'e yükselmiştir.[180] Sıfır Atık internet sitesinin verilerine göre 2017'den 2025 sonuna kadar 90 milyon ton geri kazanılabilir atık geri dönüşüme kazandırılmış ve ekonomiye 365 milyar TL katkı sağlanmıştır. Bugüne kadar 217 bin bina ve yerleşke Sıfır Atık Yönetim Sistemi'ne geçmiş, 180 milyon ton sera gazı salımının önüne geçilmiştir.[181] Türkiye bu deneyimi BM düzeyine de taşımıştır. BM Genel Sekreterliği sözcülüğünün ilk Uluslararası Sıfır Atık Günü'ndeki brifingine göre Genel Sekreter António Guterres Sıfır Atık Yüksek Düzeyli Şahsiyetler Danışma Kurulunu kuracağını duyurmuş ve kurulun başkanlığını kabul ettiği için Emine Erdoğan'a teşekkür etmiştir.[182] Başkanlığın küresel atık hedefi bu ulusal ve uluslararası deneyimle örtüşmektedir.

İkincisi elektrik üretiminin kaynak bileşimidir. Ember'in verilerine göre Türkiye'de rüzgar ve güneşin elektrik üretimindeki toplam payı 2025'te yüzde 22'ye ulaşmıştır. Güneşten elektrik üretimi son iki yılda iki katına çıkarken 2025'te devreye alınan 1,9 gigavatlık rüzgar kapasitesi ise tüm zamanların en yüksek yıllık artışı olmuştur.[183] Grafik 2, rüzgar ve güneşin paylarının 2023'ten bu yana gelişimini göstermektedir. Yenilenebilir kaynakların payındaki bu artış başkanlığın elektrifikasyon hedefiyle aynı yöndedir. Elektrifikasyonun emisyon azaltımına katkısı artan talebin temiz kaynaklardan karşılanmasına bağlı olduğundan, başkanlığın elektrifikasyon hedefini temiz

179 "Sıfır Atık ile 90 Milyon Ton Atık Geri Dönüşüme Kazandırıldı"; Sıfır Atık Yönetmeliği, *Resmi Gazete*, 12 Temmuz 2019, sayı 30829.

180 "Geri Kazanım Oranımızı Yüzde 36,08'e Çıkardık", Sıfır Atık, 30 Mart 2025, erişim 17 Eylül 2026, https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/haberler/geri-kazanim-oranimizi-yuzde-36-08-e-cikardik.

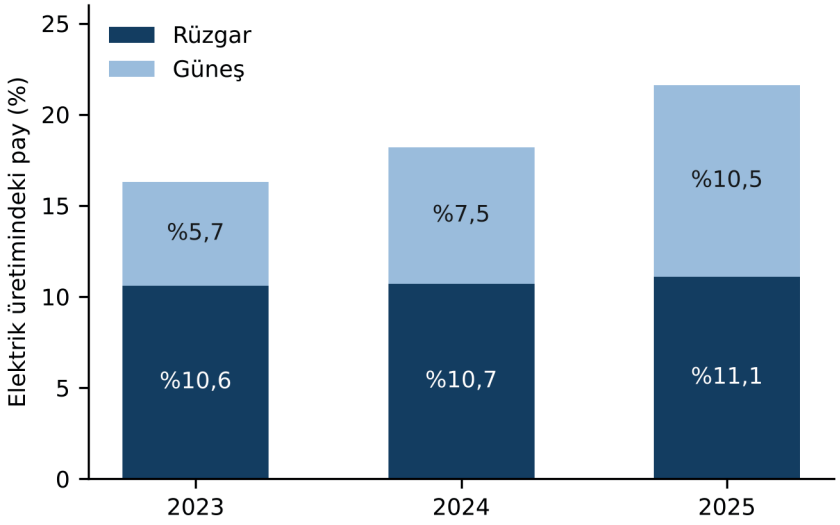
181 "Sıfır Atık ile 90 Milyon Ton Atık Geri Dönüşüme Kazandırıldı".

182 "Daily Press Briefing by the Office of the Spokesperson for the Secretary-General", BM, 30 Mart 2023, erişim 18 Eylül 2026, https://press.un.org/en/2023/db230330.doc.htm.

183 Ufuk Alparslan, "Türkiye Elektrik Görünümü 2026", Ember, 8 Nisan 2026, erişim 1 Ekim 2026, https://ember-energy.org/tr/analizler/turkiye-elektrik-gorunumu-2026.

enerji arzıyla birlikte tanımlaması hedefin ulusal düzeydeki karşılığını da güçlendirecektir.

Grafik 2. Türkiye'de Rüzgar ve Güneşin Elektrik Üretimindeki Payları (2023-2025, Yüzde)



Kaynak: Yazar tarafından Ember'in Türkiye Elektrik Görünümü 2025 ve 2026 raporlarından derlenmiştir.
* Grafikteki 2023 değerleri 2025 raporunda önceki yıl için verilen paylardır.

Üçüncüsü ulusal katkı beyanıdır. Türkiye Kasım 2025'te sunduğu ikinci ulusal katkı beyanında 2035 emisyonlarını referans senaryoya göre 466 milyon ton azaltarak 643 milyon ton karbondioksit eş değeriyle sınırlamayı taahhüt etmiştir.[184]

Dördüncüsü metandır. Üçüncü mektup metanın mevcut küresel ısınmanın yaklaşık yüzde 30'undan sorumlu olduğunu kaydetmektedir. Bakan Kurum da Sıfır Atık ile metan azaltımını başkanlığın başlıca öncelikleri arasında saymaktadır.[185] Türkiye COP29'da açıklanan Organik Atıklardan Kaynaklanan Metanın Azaltılması Bildirgesi'ni onaylamıştır.[186]

184 "Türkiye Submits Its Second Nationally Determined Contribution to the United Nations", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 10 Kasım 2025, erişim 1 Ekim 2026, https://www.iklim.gov.tr/en/turkiye-submits-its-second-nationally-determined-contribution-to-the-united-nations-news-4640.

185 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties", 4; Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji". Bakan Kurum'un Bonn'daki ifadesi için bkz. "COP31 Presidency Announces New Targets on Global Electrification, Cutting Waste, Resilient Cities".

186 "COP29 Declaration on Reducing Methane from Organic Waste", Climate and Clean Air Coalition, erişim 2 Ekim 2026, https://www.ccacoalition.org/content/cop29-declaration-reducing-methane-organic-waste.

Ulusal politika alanında başkanlık gündemini destekleyen düzenleyici adımlar da atılmıştır. Bu adımların yasal çerçevesini Temmuz 2025'te kabul edilen 7552 sayılı İklim Kanunu oluşturmaktadır. Kanun, net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadeleyi amaç edinmekte ve emisyon ticaret sisteminin kurulmasını öngörmektedir.[187] Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği Ağustos 2026'da yayımlanmış; izleme, raporlama ve doğrulama ile piyasa hükümlerini AB Emisyon Ticaret Sistemi ile uyumlu hale getirmiştir. Türkiye Yeşil Taksonomisi Yönetmeliği Eylül 2026'da yürürlüğe girerek altı çevresel hedef belirlemiş ve finans kuruluşlarına 1 Ocak 2029'dan itibaren raporlama yükümlülüğü getirmiştir.[188] Emisyon ticareti ve taksonomi yönetmelikleri başkanlığa hazırlık döneminde yayımlanmış ve ulusal politikanın başkanlık gündemiyle aynı yönde ilerlediğini göstermektedir. Başkanlığın küresel hedeflerinin ağırlığı bu yöndeki adımların başkanlık döneminde sürdürülmesiyle artacaktır.

Fosil Yakıtlar

Dördüncü etken, başkanlık gündeminin fosil yakıtlarla ilişkisidir. Aksiyon Ajandası enerji geçişini, nihai enerji tüketiminde elektriğin payını artırmayı hedefleyen elektrifikasyon üzerinden ele almaktadır. Başkanlığın üçüncü ve dördüncü mektupları da bu çerçeveyi izlemekte, dördüncü mektup yenilenebilir kapasitenin üç katına ve verimlilik artış hızının iki katına çıkarılması hedefini anmaktadır.[189] Bakan Kurum bu tercihi 30 Nisan 2026'da yayımlanan bir söyleşide açık biçimde gerekçelendirmiş, bütün ülkelerin fosil yakıtlara bağımlı olduğunu, ülkelere yalnızca fosil yakıtlardan çıkmalarını söylemenin gerçekçi olmadığını ve yapılması gerekenin temiz ve yenilenebilir enerji üzerinde çalışmak olduğunu ifade etmiştir. Aynı söyleşide temiz enerji geçişinin COP31'in başlıca konularından biri olacağını belirtmiştir.[190]

187 "7552 sayılı İklim Kanunu", *Resmi Gazete*, 9 Temmuz 2025, sayı 32951, erişim 17 Ekim 2026, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/07/20250709-1.htm.

188 "Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği Yayımlandı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 27 Ağustos 2026, erişim 30 Eylül 2026, https://iklim.gov.tr/turkiye-emisyon-ticaret-sistemi-yonetmeligi-yayimlandi-haber-4996; "Türkiye Yeşil Taksonomisi Yönetmeliği Yayımlandı", T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı, 24 Eylül 2026, erişim 30 Eylül 2026, https://iklim.gov.tr/turkiye-yesil-taksonomisi-yonetmeligi-yayimlandi-haber-6008.

189 "COP31 Presidency's 3rd Letter to the Parties"; "Cooperation in the Face of a Changing World", 6.

190 "Just Telling Nations to Quit Fossil Fuels 'Not Realistic': COP31 Chief", Agence France-Presse, 30 Nisan

Fosil yakıtlardan uzaklaşma konusu bu dönemde müzakere düzleminin dışında iki süreçte ilerlemiştir. COP30 Başkanlığı kendi sorumluluğu altında yürüttüğü yol haritası için taraflar, gözlemciler ve diğer paydaşlardan 268 görüş almıştır. Görüş sunanlar arasında En Az Gelişmiş Ülkeler ile Küçük Ada Devletleri İttifakı müzakere grupları üzerinden temsil edilenler dahil 115 ülke yer almaktadır. COP30 Başkanlığı yol haritasının sözleşme kapsamında müzakere edilmiş bir belge olmadığını belirtmektedir.[191] Kolombiya ile Hollanda'nın Nisan 2026'da Santa Marta'da düzenlediği Fosil Yakıtlardan Uzaklaşma Birinci Konferansı'na 57 ülke katılmış, katılımcılar arasında Türkiye ve Avustralya da yer almıştır. Konferans müzakere edilmiş bir sonuç belgesi üretmemiş, gönüllü çalışma hatları ile bir eş güdüm grubu oluşturmuş ve ikinci konferansın 2027'de Tuvalu'da toplanmasını kararlaştırmıştır.[192] Hollanda hükümetinin açıklaması konferansın sonuçlarının "COP31 yol haritası" ve Aksiyon Ajandası ile uyumlu hale getirileceğini belirtmektedir. Kolombiya ve Hollanda bakanları da Haziran 2026'da COP31 Başkanlığının Santa Marta sonuçlarının sürece yansıtılmasına ilişkin önerilere açık olduğunu aktarmıştır.[193]

Türkiye'nin fosil yakıtlar konusundaki konumu Bonn sonrası dönemde belirginleşmiştir. Kasım 2025'te Belém'de açıklanan fosil yakıtlardan uzaklaşma bildirisi, Dubai'de oydaşmayla kabul edilen dilin ötesine geçmektedir. Avustralya bildirinin ilk imzacıları arasında yer almıştır.[194] Türkiye ise Ekim

2026, erişim 17 Eylül 2026, https://www.france24.com/en/live-news/20260430-just-telling-nations-to-quit-fossil-fuels-not-realistic-cop31-chief.

191 "Transitioning Away from Fossil Fuels Roadmap", COP30 Brasil, 1 Temmuz 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://cop30.br/en/2026-priorities/transitioning-away-from-fossil-fuels-roadmap.

192 Daisy Dunne, "Santa Marta: Key Outcomes from First Summit on 'Transitioning Away' from Fossil Fuels", Carbon Brief, 30 Nisan 2026, erişim 13 Ekim 2026, https://www.carbonbrief.org/santa-marta-key-outcomes-from-first-summit-on-transitioning-away-from-fossil-fuels; Sebastian Rodriguez, "Sixty Countries Head to Santa Marta to Cement Coalition for Fossil Fuel Transition", Climate Home News, 23 Nisan 2026, erişim 11 Ekim 2026, https://www.climatechangenews.com/2026/04/23/sixty-countries-head-to-santa-marta-to-cement-coalition-for-fossil-fuel-transition.

193 "Transitioning Away from Fossil Fuels Conference Concludes with 5 Key Deliverables", Government of the Netherlands, 30 Nisan 2026, erişim 17 Eylül 2026, https://www.government.nl/latest/news/2026/04/29/transitioning-away-from-fossil-fuels-conference-concludes-with-5-key-deliverables; Chloé Farand ve Sebastian Rodriguez, "COP31 Presidency 'Open' to Reflecting Santa Marta in UN Climate Process, Ministers Say", Climate Home News, 24 Haziran 2026, erişim 18 Eylül 2026, https://www.climatechangenews.com/2026/06/24/ministers-say-cop31-open-to-reflecting-santa-marta-conference-climate-talks.

194 Mark Tilly, "COP30: Countries Sign on to Belem Fossil Fuel Transition Declaration", Carbon Pulse, 21 Kasım 2025, erişim 13 Ekim 2026, https://carbon-pulse.com/460224; "Colombia and The Netherlands Announce First International Conference for Fossil Fuel Phase Out", Fossil Fuel Non-Proliferation Treaty Initiative, 21 Kasım 2025, erişim 18 Ekim 2026, https://www.fossilfueltreaty.org/first-international-conference; "Australia

2026'da Taku Pakasoa Bildirisi'ne katılarak ilk Küresel Durum Değerlendirmesi'nin enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan uzaklaşma çağrısını yeniden teyit etmiştir. Bakan Kurum da Antalya'da geri adım atılmayacağını belirtmiş ve konuyu Aksiyon Ajandası'nın uygulanmasıyla ilişkilendirmiştir.[195]

Başkanlığın yaklaşımı böylece iki unsurdan oluşmaktadır. Dubai'de varılan uzlaşı siyasi düzeyde teyit edilmekte ancak fosil yakıtlar konusunda yeni bir müzakere hedefi önerilmemekte ve konu Aksiyon Ajandası'nın enerji tüketimine yönelik hedefleri üzerinden ele alınmaktadır. Dubai çıktısı müzakere düzlemindeki yerini koruduğu sürece bu yaklaşım bir gerileme anlamına gelmemektedir.

Bu yaklaşımın Antalya'daki seyrini iki nokta belirleyecektir. İlk nokta, görev dağılımının iki bileşeni arasındaki konum farkıdır. Müzakereler başkanının ülkesi Avustralya, Belém bildirisini imzalamış, hazırlık toplantısının yapıldığı Fiji ve Tuvalu ile Vanuatu da bildirinin imzacıları arasında yer almıştır.[196] Santa Marta sürecinin ikinci konferansına da Tuvalu ev sahipliği yapacaktır.

İkinci nokta, yol haritasının ve Santa Marta sürecinin sonuçlarının Antalya'da müzakere düzlemine taşınmak istenmesi halinde ortaya çıkacaktır. Bu durumda müzakereyi görev dağılımı gereği müzakereler başkanı başkanlıkla istişare içinde yürütecek, başkanlık ise üzerinde uzlaşı bulunmayan bir başlıkta tarafsız yönetici konumunu koruyacaktır. Başkanlığın bu başlıktaki katkısı yeni bir metin önermekten çok tarafların önerilerine eşit mesafede duran bir istişare ortamı sunmak olacaktır.

Finansman

Beşinci etken finansmandır. Başkanlık dördüncü mektubunda iklim finansmanını iklim eyleminde iddia düzeyini ve uygulamayı mümkün kılan kritik bir unsur olarak tanımlamakta, yeni kolektif nicel hedefin yerine getirilmesini ve uyum finansmanının 2035'e kadar üç katına çıkarılmasını anmakta-

Joins Belém Declaration to Transition from Fossil Fuels; Now Must Fight for COP30 Roadmap", Greenpeace Australia Pacific, 22 Kasım 2025, erişim 13 Ekim 2026, https://www.greenpeace.org.au/news/australia-joins-belem-declaration-to-transition-from-fossil-fuels-now-must-fight-for-cop30-roadmap.

195 "The Taku Pakasoa Declaration: Strength in Unity", para. 8; Bowen, "Press Conference, Nadi, Fiji".

196 "Colombia and The Netherlands Announce First International Conference for Fossil Fuel Phase Out".

dır.[197] SB64 ise tarafların bu iki başlıkta yükümlülüklerin kapsamı üzerinde anlaşamadığını göstermiştir. İklim Finansmanı Çalışma Programı çalıştayında ortaya çıkan 9. madde ayrışmasında G77 ve Çin 1. fıkrayı, gelişmiş ülkeler ise maddenin bütününü esas almıştır. G77 ve Çin ayrıca programın eş başkanlarının hazırladığı çalışma planını görüşmelere temel olarak kabul etmemiş, İsviçre ise katkı sağlayan ülkelerin kapsamının da ele alınmasını istemiştir. Küresel Uyum Hedefi görüşmelerinde de uyum finansmanının üç katına çıkarılması çağrısına atıf yapılması bir grup gelişmiş ülkenin itirazıyla karşılaşmıştır.[198] Kapanış genel kurulunda COP29 Başkanlığını yürüten Azerbaycan, yeni kolektif nicel hedefe ve uyum finansmanının üç katına çıkarılmasına ilişkin kararların yanlış yorumlanmasına ya da zayıflatılmasına yönelik girişimlerden kaygı duyduğunu belirtmiştir. Sivil toplum değerlendirmeleri de aynı konuyu gündeme getirmiştir.[199]

Başkanlığın bu alandaki araçları uygulama düzleminde yoğunlaşmaktadır. Dördüncü mektuba göre İklim Uygulama Köprüsü yeni bir iklim fonu olmayıp ülke önceliklerini proje portföyleri ve finansman kuruluşlarıyla buluşturmayı amaçlamaktadır. İstanbul İklim Finansmanı Zirvesi'nde başkanlık İklim Uygulaması ve Finansmanı İstanbul Bildirgesi'ni açıklamış, hazırlık toplantısında ise Avustralya finansmana erişimdeki engelleri azaltmayı amaçlayan bir beyan ve eylem planı başlatmıştır.[200] Başkanlığın finansmanı uygulama gündeminin merkezine alması ve İklim Uyguluma Köprüsü'nün ilk pilot ülkelerini açıklaması bu alandaki somut katkısıdır. Bununla birlikte söz konusu araçlar yeni kaynak oluşturmayı değil mevcut kaynaklara erişimi ve proje hazırlığını hedeflemektedir. Finansmanın miktarı ve kimin tarafından sağlanacağı ise müzakere düzleminde 9. madde tartışmasında belirlenmektedir.

Müzakere düzleminde başkanlığın konumu iki özellik taşımaktadır. Birincisi müzakere işlevi görev dağılımı gereği müzakereler başkanındadır ve finansman tartışmasını da müzakereler başkanı başkanlıkla istişare içinde yü-

197 "Cooperation in the Face of a Changing World", 3.

198 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 5-6, 9.

199 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 19; "What Did SB64 Actually Deliver?", Power Shift Africa, erişim 13 Ekim 2026, https://www.powershiftafrica.org/in-the-news/what-did-the-sb64-actually-deliver-jun26. Kuruluşun direktörü Mohamed Adow gelişmiş ülkelerin Belém'de verilen uyum finansmanını üç katına çıkarma taahhüdünü kayıtlardan çıkarmaya çalıştığını ileri sürmüştür.

200 "Cooperation in the Face of a Changing World", 7; "COP31 President-Designate Murat Kurum Issues Rallying Cry to Close Climate Finance 'Chasm' at Istanbul Climate Finance Summit (ICFS)"; "Pre-COP Closing Day Wrap".

rütecektir. İkincisi Türkiye'nin kendi statüsü 9. maddedeki ayrışmanın iki tarafına da temas etmektedir. Türkiye Ek-II dışında kalan bir Ek-I tarafı olarak sözleşmenin mali kaynak sağlama yükümlülüğü getirdiği taraflar arasında yer almamaktadır.[201] Paris Anlaşması'nın 9. maddesi ise eklere değil gelişmiş ülke taraflar ifadesine dayanmaktadır. Maddenin 1. fıkrası gelişmiş ülke taraflara, sözleşme kapsamındaki mevcut yükümlülüklerinin devamı olarak, gelişmekte olan ülke taraflar için mali kaynak sağlama yükümlülüğü getirmekte, 2. fıkrası ise diğer tarafları bu desteği gönüllü olarak sağlamaya ya da sağlamayı sürdürmeye teşvik etmektedir. Türkiye anlaşmayı onaylarken onu gelişmekte olan bir ülke olarak uygulayacağını beyan etmiştir.[202] Türkiye'nin özel koşullarının tanınması da finansmana, teknolojiye ve kapasite geliştirmeye erişimlerini desteklemeye yönelik bir çerçevede ele alınmıştır.[203] Türkiye böylece sözleşmenin sınıflandırmasında gelişmiş ülkelerle aynı ekte, kendi beyanında ise gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Sınıflandırmadaki bu çift yönlü konum, Türkiye'nin hem maddenin bütününü esas alan gelişmiş ülke yaklaşımının hem de öngörülebilir ve erişilebilir finansman talep eden gelişmekte olan ülke yaklaşımının gerekçelerini kendi müzakere deneyiminden bilmesini sağlamaktadır.[204]

Bu deneyim başkanlığa iki grubun pozisyonlarını yakınlaştıracak ara öneriler geliştirme imkanı vermektedir. 1. fıkradaki yükümlülük ile 2. fıkradaki gönüllü katkıların ayrı ayrı kayda geçirilmesi, mevcut kaynaklara erişimin kolaylaştırılması ve yeni kolektif nicel hedefin uygulanmasının izlenmesi bu tür öneriler arasında yer alabilir. Başkanlık bu katkıyı finansman alanındaki eş kolaylaştırıcı bakanlar ve başkanlık istişareleri aracılığıyla, tarafsız yönetici konumunu koruyarak sunabilir. Başkanın kendi ülkesine ait taraf haklarını kullanmamasını öngören 22.3. kural bu konumun usul güvencesidir. Ancak bu konum kendiliğinden sonuç üretmemektedir. 9. madde ayrışmasında bir yakınlaşma gönüllü araçlarla değil tarafların müzakere düzlemindeki tutum değişikliğiyle mümkündür.

201 United Nations, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, 8, 23-24.

202 "Paris Agreement", UNFCCC, 13, erişim 16 Ekim 2026, https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf; "Chapter XXVII, 7.d Paris Agreement".

203 Karar 1/CP.16, para. 142.

204 "Summary of the 2026 June Climate Meetings", 6, 9.

Hareket Alanının Genişletilmesi

Beş etken aynı araçlarla ele alınabilecek nitelikte değildir. Hedeflerin tanımı ile ulusal politika adımları başkanlığın ve hükümetin kendi kararına bağlıdır. Aksiyon Ajandası ile müzakere gündemi arasındaki statü farkı, fosil yakıtlar ve finansman ise tarafların rızasını ve müzakere düzleminde uzlaşıyı gerektirmektedir. Bu ayrım adımların sırasını da belirlemektedir. Başkanlığın ve hükümetin doğrudan atabileceği adımlar önce atıldığında tarafların rızasını gerektiren konularda başkanlığın hareket alanı genişleyecektir. Başkanlık ve hükümet her etken için atılabilecek adımı kendi belgelerinde ve uygulamalarında göstermiştir. Karar metni önerisi oydaşmaya sunulacak çerçeveyi, izleme mekanizması ölçülebilirliğin aracını, Sıfır Atık uygulaması ile emisyon ticareti ve taksonomi düzenlemeleri ulusal adımların yönünü, Taku Pakasoa Bildirisi fosil yakıtlar konusundaki siyasi teyidi ve İklim Uygulama Köprüsü de finansmana erişim alanındaki aracı oluşturmaktadır. Bu etkenlerin Antalya'daki ağırlığını bu adımların konferansa kadar ne ölçüde ilerletileceği belirleyecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SB64'te teknik ve kurumsal konularda ilerleme sağlanırken siyasi ayrışmanın yoğunlaştığı konular ise çözümsüz kalmıştır. Oturumun 34 konusundan 14'ü esasa ilişkin sonuç metni ya da karar taslağıyla sonuçlanmış, 4'ü usule ilişkin sonuç metniyle sınırlı kalmış ve 16'sı oturumdan üzerinde çalışılacak bir metin olmadan ya da hiç görüşülmeden ayrılmıştır.

Raporun birinci ölçütü başkanlık makamının ikili konumudur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kategorilerinden hiçbirine tam olarak girmeyen ve hiçbir taraf grubuna üye olmayan Türkiye, Bonn'da gündemi rejimin bütünü üzerinden tanımlayan gelecek dönem başkanlığı olarak görünmüş, kayıtlarda müzakere edilen maddelerde taraf sıfatıyla bir müdahalesi yer almamıştır. Bonn'daki bu görünüm, literatürde uzun süre özel koşullarının tanınması talebiyle tanımlanan Türkiye'nin rejim içinde yeni bir konumda yer aldığını göstermektedir. Türkiye'nin taraf sıfatıyla müdahalede bulunmaması ölçütün ilk yönü olan taraf gruplarına eşit mesafe beklentisiyle uyumludur. Ölçütün ikinci yönü bakımından başkanlık gündeminin ulusal politikayla kesiştiği başlıklarda Sıfır Atık uygulaması ile emisyon ticareti ve taksonomi düzenlemeleri bu gündemle aynı yönde ilerlemektedir. Elektrifikasyonun temiz kaynaklarla desteklenmesi, bir sonraki ulusal katkı beyanına hazırlık ve Küresel Metan Taahhüdü'ne katılım ise başkanlık döneminde atılabilecek adımlardır.

Raporun ikinci ölçütü müzakere düzlemi ile uygulama düzlemi arasındaki statü farkıdır ve SB64 bu farkı görünür kılmıştır.

Resmi müzakerelerde azaltım ve uyum başlıklarında sonraki oturuma taşınacak bir metin üzerinde dahi anlaşılamazken başkanlık tematik önceliklerinin dördünü oturum sırasında sayısal küresel hedeflere dönüştürmüştür. SB64'te bazı taraflar uygulama düzleminde üretilen çıktıların müzakere düzlemine taşınmasına itiraz etmiş, başkanlık ise Ekim 2026'daki hazırlık toplantısında Antalya'ya kendi öncülüğünde bir siyasi karar metni götürme niyetini açıklamıştır. İkinci ölçüte göre Aksiyon Ajandası hedeflerinin bu metin aracılığıyla ve tarafların rızasıyla müzakere düzlemine taşınması rejim açısından kazanç olacaktır. Fosil yakıtlarda Türkiye, Taku Pakasoa Bildirisi'yle Dubai'de varılan uzlaşıyı siyasi düzeyde teyit etmiştir. Bu uzlaşı müzakere düzlemindeki yerini koruduğu sürece başkanlığın konuyu Aksiyon Ajandası'nın enerji tüketimine yönelik hedefleri üzerinden ele alan yaklaşımı bir gerileme anlamına gelmemektedir.

Başkanlığın ve hükümetin tek başına atabileceği hedef tanımı ve ulusal politika adımları, tarafların rızasını gerektiren müzakere düzlemine geçiş, fosil yakıtlar ve finansman konularından önce atıldığında başkanlığın konumu güçlenecektir. Antalya gündeminin üç özelliği başkanlığın müzakere düzlemindeki hareket alanını nasıl kullanacağını etkileyecektir. Azaltım Çalışma Programı ile Adil Geçiş Çalışma Programı'nın devamı CMA 8'de ele alınacak, Bonn'daki çalıştayında 9. madde ayrışmasının ortaya çıktığı İklim Finansmanı Çalışma Programı ilk kez gündem maddesi olarak görüşülecek, yardımcı organların teknik çalışması ise altı günle sınırlı kalacaktır.

Öneriler Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı gelişmekte olan bir ülke olarak uygulayacağını beyan etmiş olmasını ve başkanlığın iklim krizine tek başına çözüm üretemeyeceğini gözetmektedir. İlk beş öneri müzakere sürecinin yönetimine, sonraki dört öneri başkanlık hedeflerinin ölçülebilirliğine ve ulusal politika adımlarıyla desteklenmesine, son üç öneri ise eşit mesafeli başkanlık profiline ve başkanlık sonrası döneme ilişkindir.

- Başkanlık, Paris Anlaşması'nın iklim finansmanını düzenleyen 9. maddesi konusunda G77 ve Çin ile gelişmiş ülkeler arasındaki ayrışmada Türkiye'nin statüsünden doğan konumu iki tarafın pozisyonlarını yakınlaştırmak için kullanabilir. G77 ve Çin maddenin 1. fıkrasını, gelişmiş ülkeler ise maddenin bütününü esas almaktadır. Başkanlığın bu amaçla geliştireceği ara öneriler başkanlık istişareleri ve finansman alanındaki eş kolaylaştırıcı bakanlar aracılığıyla sunulmalıdır.

- Gündemin kabulü için konferans öncesinde istişare yürütülmelidir. Komorlar'ın önerdiği yeni madde ile COP gündeminde askıda tutulan maddeler gündemin kabulünü güçleştirebilir. Başkanlık bu istişareleri yardımcı organ başkanlarıyla eş güdüm içinde yürütmeli, heyet başkanlarıyla söz konusu maddeler için bir erteleme ya da görüşme yöntemi üzerinde uzlaşı aramalıdır. Teknoloji, kapasite geliştirme ve idari konulardaki karar taslaklarının ilk günlerde kabul edilmesi Azaltım Çalışma Programı ile Küresel Uyum Hedefi'ne daha fazla müzakere süresi bırakacaktır.
- Devamı CMA 8'de ele alınacak iki çalışma programında dördüncü mektubun konferanstan önce başlayacağını bildirdiği eş kolaylaştırıcı bakan temasları Antalya'da ilk günlerden itibaren yoğunlaştırılmalıdır. Bir erteleme iki programın da geleceğini belirsiz bırakacaktır. Azaltım Çalışma Programı'nda Bonn'daki ayrışma programın kapsamı, Küresel Durum Değerlendirmesi ile ilişkisi ve 2026 sonrasındaki devamı üzerinde yoğunlaşmıştır. Dördüncü mektup programın kapsamını ve süresini tarafların görüşmesine bıraktığından başkanlığın programın devamı konusunda somut bir seçenek sunması gerekecektir.
- Başkanlık Küresel Uyum Hedefi'nde içerik kadar sürecin yürütülüş biçimine de özen göstermelidir. Önceden açıklanmış bir çalışma takvimi, görev gücünün bileşiminde taraflarca yönlendirilen ve uzmanlarca yönlendirilen yaklaşımları birlikte karşılayan bir formül ve kapalı görüşmelerin sınırlı kullanımı içerik üzerinde uzlaşı sağlanmadan önce güven oluşturacaktır. Uyum finansmanının üç katına çıkarılması çağrısına atıf konusunda da başkanlık, gelişmekte olan ülke gruplarının talebini ve uyum finansmanının başka gündem maddelerinde ele alındığını belirten tarafların tutumunu birlikte gözeten ortak bir dili finansman alanındaki eş kolaylaştırıcı bakanlarla aramalıdır.
- Siyasi karar metni bütün tarafların kabul edebileceği ve Dubai'de varılan uzlaşıyı koruyacak biçimde hazırlanmalıdır. Kabul oydaşmaya tabi olduğundan hedeflerin metne girmesi itiraz eden tarafların ikna edilmesine bağlıdır. Başkanlık istişareleri önce itiraz etmesi beklenen taraflarla yürütmeli ve metne yalnızca üzerinde uzlaşılan hedefleri almalıdır. Metin bu uzlaşıdaki enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan

uzaklaşma çağrısını yeniden teyit etmelidir. COP30 yol haritası ile Santa Marta süreci Antalya'da müzakere gündeminde yer almamaktadır. Bu iki sürecin sonuçlarının müzakere düzlemine taşınması talep edilirse başkanlık bu talebi tarafların rızasını arayan ve farklı görüşlere eşit mesafede duran istişarelerle ele almalıdır.

- Hedeflerin başlangıç düzeyleri ve izleme yöntemi en geç Antalya'da tek bir belgede bir araya getirilmelidir. Atık hedefinin dayandığı artış projeksiyonu, bina hedefinin başlangıç düzeyi, dört hedefin birlikte sağlayacağı emisyon azaltımının hesabı ve elektrifikasyon taahhüdünün izleme mekanizmasının işleyişi bu belgede yer almalıdır. Belge artan elektrik talebinin temiz kaynaklardan karşılanması şartını da içermelidir. Başkanlık ayrıca konferansın başında uygulama kavramını hangi anlamda kullandığını ve sonucun hangi göstergelerle değerlendirileceğini de açıklamalıdır. Azaltım ve Adil Geçiş çalışma programlarının devamı konusundaki sonuç, adil geçiş mekanizmasının işlevleri ile yönetişim ve usulleri üzerinde anlaşılması, Uyum Fonu geçişinin tamamlanması ve elektrifikasyon taahhüdüne katılan ülke sayısı bu göstergeler arasında yer alabilir.
- Sıfır Atık deneyimi başkanlık döneminde diğer ülkelerle paylaşılabilecek bir model olarak sunulmalıdır. Emine Erdoğan'ın başkanlığını üstlendiği BM Sıfır Atık Yüksek Düzeyli Şahsiyetler Danışma Kurulu deneyimin paylaşılması için hazır bir çerçevedir. Türkiye COP29'da açıklanan organik atık metan bildirgesini onaylamıştır. Küresel Metan Taahhüdü'nün kapsamı bu bildirgenin ele aldığı atık kaynaklı metanı da içermekte, bu bileşen sıfır atık gündemiyle örtüşmektedir.[205] Türkiye'nin taahhüde katılımı Antalya'daki konferanstan sonra başkanlık döneminin kalanında atılabilecek bir adım olarak değerlendirilmelidir.
- Türkiye elektrifikasyon ile yenilenebilir enerji kapasitesindeki artışı birlikte ele alan bir ulusal yol haritası açıklamalıdır. Ülkede rüzgar ve güneşin elektrik üretimindeki toplam payı 2025'te yüzde 22'ye ulaşmıştır. Böyle bir yol haritası başkanlığın elektrifikasyon hedefinin ulusal karşılığını oluşturacak, Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi de bu belgenin dayanaklarından biri olabilecektir.

205 Global Methane Pledge, erişim 2 Ekim 2026, https://www.globalmethanepledge.org.

- Başkanlık döneminde ulusal katkı beyanının bir sonraki güncellemesi için hazırlık başlatılabilir. Antalya'da başlayacak ikinci Küresel Durum Değerlendirmesi 2028'de sonuçlanacağından yeni beyan bu sürecin sonuçlarını yansıtabilecektir.[206] İklim Kanunu ile Emisyon Ticaret Sistemi ve Yeşil Taksonomi yönetmelikleri bu çalışmanın dayanağı olabilir. Bu adımın duyurulması, başkanlığın uygulama vurgusunu Türkiye'nin kendi adımlarıyla desteklediğini gösterecektir.
- Eşit mesafe konumu süreç yönetimiyle görünür kılınmalıdır. Siyasi karar metni istişarelerine katılan grupların ve eş kolaylaştırıcı bakanların dağılımı, İklim Uygulama Köprüsü'nün ikinci ülke grubunun bileşimi ve 9. madde tartışmasındaki ara öneriler bu konumun göstergeleri olacaktır. Başkanlığın danışma kurullarında dokuz eski COP başkanının yanı sıra BAE, Mısır, Mali, Togo, Fiji ve Kuzey Makedonya'dan bakanların yer alması bu yönde atılmış bir adımdır.[207] Gözlemciler bakımından da düzenli istişare, elektrifikasyon taahhüdünün izleme mekanizmasına sivil toplumun erişimi ve eleştirilere kamuya açık yanıt verilmesi başkanlığa duyulan güveni destekleyecektir.
- Türkiye, yetişmiş müzakerecilerinin eş kolaylaştırıcı görevlerinde yer alması için çalışmalıdır. Müzakereler esas olarak temas gruplarında ve gayriresmi istişarelerde yürütülmekte, bu grupları yardımcı organ başkanlarının önerdiği ve tarafların onayladığı eş kolaylaştırıcılar yönetmektedir. Bu görevler eşit mesafe konumunu teknik düzeyde de somutlaştıracak ve Türkiye'nin başkanlık sonrasındaki müzakere gücünü destekleyecek kalıcı bir kapasite bırakacaktır.
- Başkanlık girişimleri devir sonrasında kalıcı çerçevelere dönüştürülmelidir. Türkiye'nin başkanlık görevi COP32'nin Addis Ababa'da açılacağı Kasım 2027'de sona erecektir.[208] Başkanlığın ortakları arasında yer aldığı Electrify Now platformu, elektrifikasyon taahhüdü, İklim Uygulama Köprüsü ve COP31 Deniz Çöpleri Eylem Platformu'nun

206 İkinci Küresel Durum Değerlendirmesi'nin 2028'de sonuçlanacağına ilişkin bilgi için bkz. "Daily Report for 8 June 2026". Değerlendirmenin COP31'de başlayacağına ilişkin bilgi için bkz. "Cooperation in the Face of a Changing World", 5. Beş yıllık döngü için bkz. "Paris Agreement", 19.

207 "COP31 Başkanlığı Danışma Kurulları", COP31 Türkiye Antalya, erişim 14 Ekim 2026, https://cop31.tr/tr/danisma-kurullari. Eski COP başkanları arasında Fabius, Mezouar, Kurtyka, Schmidt, Sharma, Shoukry, Al Jaber, Babayev ve Corrêa do Lago yer almaktadır.

208 Karar 18/CP.30, para. 6.

bu tarihten sonra kim tarafından yürütüleceği şimdiden belirlenmelidir. Okyanuslar üzerindeki çalışmalar Akdeniz ve Karadeniz'deki komşularla bölgesel bir iş birliğine, COP32 Başkanlığını üstlenecek Etiyopya ile ilişki ise bir devir ortaklığına dönüştürülebilir.

SB64, COP31 Başkanlığına hazırlığı tamamlanmamış bir gündem ve tanımlı bir hareket alanı devretmiştir. Başkanlık bu alan içinde kendi araçlarını kurmuş, hedeflerini ilan etmiş ve tarafların rızasını arayacağı aracı siyasi karar metni olarak belirlemiştir. Türkiye'nin Bonn'da görünür hale gelen yeni konumunun kalıcılığı, bu araçların Antalya'da eşit mesafeli bir süreç yönetimiyle tamamlanmasına, ulusal adımlarla desteklenmesine ve devir sonrasında sürdürülmesine bağlı olacaktır.

DİLEK AĞA

SETA İklim Değişikliği ve Çevre Programı'nda çalışmalarını sürdürmekte ve Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Araştırmaları iklim güvenliği, güvenlikleştirme, iklim kaynaklı göç, sürdürülebilir kalkınma ve uluslararası deniz hukuku alanlarında yoğunlaşmaktadır.

RAPOR

BONN'DAN ANTALYA'YA: SB64 Müzakereleri ve Türkiye'nin COP31 Başkanlık Stratejisi

DİLEK AĞA

Türkiye, 9-20 Kasım arasında Antalya'da toplanan COP31'e hiçbir taraf grubuna üye olmadan ve Ek-II listesinden çıkarılan ancak Ek-I'de kalmaya devam eden tek taraf olarak başkanlık etmektedir. Bu rapor, Haziran 2026'da Bonn'da toplanan SB64 oturumlarını ve oradan Pasifik'teki hazırlık toplantısına uzanan süreci bu başkanlık açısından incelemektedir. Bonn'da teknik ve kurumsal konularda ilerleme sağlanmış, azaltım ve uyum başlıklarındaki asli müzakereler ise Antalya'ya açık gündem maddeleri olarak devretmiştir. Aynı oturumda başkanlık, Aksiyon Ajandası kapsamındaki tematik önceliklerinin dördünü sayısal küresel hedeflere dönüştürmüştür.

Rapor, oydaşmaya tabi müzakere düzlemi ile gönüllü uygulama düzlemi arasındaki farkı başkanlığın hareket alanının belirleyicisi olarak ele almakta, Türkiye'nin grup dışı konumunun eşit mesafeli bir başkanlığa nasıl dönüşebileceğini tartışmaktadır. Son bölümde müzakere sürecinin yönetimi, başkanlık gündeminin ulusal politika adımlarıyla desteklenmesi, eşit mesafeli başkanlık profili ve başkanlık sonrası dönem için politika önerileri sunmaktadır.

SETA

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL

9 786255 429056